

1. Inleiding

You can never cross the ocean unless you
have the courage to lose sight of the shore.
(Christopher Columbus)

1.1 Waarom dit boek?

Dit boek gaat over een nieuwe manier van denken over de organisatie van werk, economie en welvaart. De manier waarop we ons werk de afgelopen honderd jaar georganiseerd hebben, heeft ons (in West Europa en de Verenigde Staten¹) veel welvaart gebracht, maar tegen een hoge prijs: vergrijzing, weinig vertrouwen in leiderschap, klimaatverandering, milieubelasting, olie die opraakt, voedselprijzen die stijgen, afhankelijkheid van groei, geld en grote instituten... allemaal kosten waartegen we onze welvaart hebben verkregen. Willen we onze welvaart behouden dan zullen we een ander systeem moeten bedenken om welvaart te creëren en anders moeten gaan denken over welk werk we als mens willen doen en de manier waarop we dat organiseren. We zullen een andere 'machine' moeten ontwerpen voor de 'productie' van een duurzame welvaart. We zullen ons werk met een nieuw organisatiemodel moeten organiseren.

De belangrijkste oplossing voor ons welvaartsprobleem, waar we aan het begin van deze eeuw in terecht zijn gekomen, is het verbeteren van de productiviteit van het domein van de informatiewerker². Productiviteitsgroei levert de belangrijkste bijdrage aan onze welvaart. Maar op dit moment hebben we echter te maken met een productiviteitsparadox: ondanks de hoge investeringen in ICT³ middelen en allerlei managementconcepten, stijgt de productiviteit nauwelijks. Naar verwachting is meer dan de helft van de werkenden in Nederland, meer dan de helft van de tijd bezig met het verwerken van informatie. Willen we naar een betaalbare en duurzame welvaart dan zullen we de informatiewerker veel productiever moeten maken. Dat lukt niet met de huidige manier van organiseren. De landbouwer en fabrieksarbeider zijn al vijftig keer productiever geworden, waardoor we onze welvaart hebben kunnen opbouwen. De productiviteit van de informatiewerker⁴ is sinds 1965 nauwelijks verdubbeld! De reden hiervoor is simpel: we organiseren het werk van de informatiewerker met het verkeerde instrument. Een landbouwer wordt ook niet productiever in een fabriek en een fabrieksarbeider wordt niet productiever op een boerderij. Werk en werkorganisatie moeten bij elkaar passen en doen dat nu niet meer.

Het is eenvoudiger en concreter om ons werk anders te organiseren, dan onze economie of welvaart. Omdat ons werk, en de manier waarop we ons werk organiseren, grote invloed hebben op onze economie en welvaart, richt ik me in mijn werk en in dit boek primair op de organisatie van ons werk en daarbinnen vooral op het werk van de informatiewerker. Ik ga geen bestaande werkorganisaties veranderen, maar ik bouw werkorganisaties opnieuw op, vanuit de kleinste bouwstenen: mens en middel. Secundair richt ik me op de gevolgen hiervan voor onze economie en welvaart, met als doel te komen tot een duurzame welvaart.

Rond 1980 hebben we een economisch probleem opgelost: het probleem van vraag en aanbod van schaarse producten. Na 1980 is er bijna geen sprake meer van schaars voedsel of schaarse producten. Eten is er in overvloed en iedereen kan wel een auto, een televisie en een wasmachine kopen. Er wordt zelf steeds meer eten weggegooid en overgewicht is een steeds groter probleem aan het worden. Ook producten worden maar een korte periode gebruikt waarna ze weggegooid worden en vervangen worden door de nieuwste versie. Het is goedkoper om een nieuw product te kopen dan een bestaand product te repareren.

Door het oplossen van ons economisch probleem en het grote toekomstvertrouwen dat er na 1980⁵ ontstaat, gaan westerse economieën steeds meer investeren in een verzorgingsstaat. Samen met goedkoop geld, onze honger naar meer en de vrije marktpolitiek heeft dit geleid tot een nieuw probleem, dat ik welvaartsprobleem noem. Nu heb ik niet de illusie dat ik met dit boek ons welvaartsprobleem kan oplossen. Daarom richt ik me vooral op die onderdelen van het welvaartsprobleem, waar we wel iets voor kunnen betekenen: de organisatie van ons werk.

Waar staan we nu?

We staan aan het begin van een aantal grote uitdagingen. Europa worstelt met haar toekomst, heden en verleden. Het pensioenstelsel staat ter discussie. Door vergrijzing moeten we met minder mensen meer werk doen. Instituten die we

¹ Dit boek is vooral geschreven vanuit het Nederlandse perspectief.

² Zie ook paragraaf 2.4 in het boek 'Weconomics theorie', waarin door Peter Drucker wordt toegelicht dat onze welvaart te danken is aan het verbeteren van de productiviteit van de fabrieksarbeider.

³ Informatie- en communicatietechnologie, voorbeelden zijn computers, software en netwerken.

⁴ Overall waar staat: 'de productiviteit van de informatiewerker' moet eigenlijk staan: 'de productiviteit van het domein van de informatiewerker'. Vaak wordt een individuele informatiewerker wel productiever, bijvoorbeeld door ICT investeringen of opleidingen, maar wordt deze 'winst' teniet gedaan door productiviteitsverlies in een andere (gekoppelde) organisatie. We zien het verbeteren van individuele prestaties in ieder geval maar voor een klein deel terug in het Bruto Binnenlands Product per werknemer (wat een graadmeter is voor productiviteit).

⁵ Dit komt onder andere omdat in Europa oorlogen uitblijven en de koude oorlog begint te ontdoeien door de Perestrojka en Glasnost politiek van Michail Gorbatsjov (1931-) welke in 1989 tot de val van de Berlijnse muur leidt.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

gecreëerd hebben zijn log en bureaucratisch. Ze staan steeds verder af van consumenten, medewerkers en burgers. Voor het eerst in de geschiedenis merken steeds meer mensen dat ook banken en landen failliet kunnen gaan. En ondanks de bezuinigingen, neemt onze staatsschuld in 2012 elke dag nog toe. We zitten met een paradox: we moeten economisch groeien omdat het hele politiek economisch systeem daar afhankelijk van is, maar we kunnen niet meer groeien. We kunnen niet meer met geleend geld groeien. We kunnen niet meer groeien door vergrijzing, door teveel complexiteit, regels, wetten en belemmerende muren. We kunnen niet meer groeien doordat steeds meer grondstoffen opraken en we het milieu te veel belasten. We zitten met een groot dilemma waar we, met onze traditionele manier van denken en organiseren, niet meer uitkomen. Ons welvaartsprobleem openbaart zich voor het eerst aan het begin van deze eeuw en niemand heeft een integrale en duurzame oplossing, voor hoe we ons werk en onze welvaart de komende eeuw het beste kunnen gaan organiseren. Ook het regeerakkoord van het kabinet Rutte II, kent vooral korte termijn oplossingen en bezuinigingen en weinig visie en vergezichten.

Het zal niet veel mensen ontgaan zijn dat we al een aantal jaren in onzekerheid leven. In de tweede helft van het vorige decennium is er een einde gekomen aan de ongecontroleerde economisch groei, die vooral gefinancierd werd met (geleend) geld en mogelijk gemaakt werd door de vrije markteconomie. Hiermee is er een einde gekomen aan de vanzelfsprekendheid dat we onze welvaart organiseren met het regime⁶: ‘financieel kapitalisme’. Daarnaast is er, mede door de opkomt van het internet en de internetgeneratie een einde gekomen aan de vanzelfsprekendheid dat we ons werk organiseren met het regime ‘bedrijf’. Ten slotte is ook het regime ‘management kapitalisme’, dat rond 1900 is ontstaan met de lopende band en de productieconsumptie-spiraal, instabiel geworden. Alles is een regime. Regimes bestaan al sinds de oerknal (en wellicht daarvoor). Een regime is een min of meer stabiele processtructuur die op een bepaald moment, een bepaalde mate van instabiliteit krijgt, waarna het vervangen zal worden door een nieuw regime.

De schulden-, krediet-, euro- en vertrouwenscrisis⁷ en andere hiermee samenhangende crisissen zoals de economische en ecologische crisis, vat ik in dit boek samen tot welvaartprobleem of welvaartcrisis. Werk is een belangrijk onderdeel van onze welvaart. Werk zorgt voor welvaart. Werk, en vooral de productiviteit van ons werk, heeft grote invloed op onze economie en welvaart. Het probleem is dat ons huidige werkregime: ‘bedrijf’ de informatiewerker onvoldoende productiever maakt, waardoor onze welvaart niet langer kan groeien en een duurzame welvaart verder weg komt te liggen. Werk en welvaart zijn onderdeel van ons politiek economisch systeem. De politiek economische regimes die we sinds het begin van de twintigste eeuw (management kapitalisme) en de jaren tachtig van de twintigste eeuw kennen, (financieel kapitalisme, marktfundamentalisme, neoliberalisme), komt tot een einde. Een regime komt tot een einde wanneer er een bepaalde mate van instabiliteit intreedt. Er zullen niet veel mensen meer zijn die zullen ontkennen, dat het financieel kapitalisme in 2007/2008 een bepaalde mate van instabiliteit heeft gekregen. Het oude regime zal, zoals altijd, vervangen worden door een nieuw regime. Naast management en financieel kapitalisme zal ook het oude werkregime ‘bedrijf’ worden vervangen door een nieuw regime dat ik: gedeeld informatienetwerk noem. We zullen het werk van de kantoor- en kenniswerker en zorgverlener steeds vaker organiseren binnen gedeelde informatienetwerken. Het oude regime ‘bedrijf’ is te instabiel geworden door:

- de informatiewerker die nauwelijks productiever wordt
- internationale concurrentie
- kosten die moeten dalen om het rendement op peil te houden
- vergrijzing en verkleuring (diversiteit)
- de jongere generatie die nu op arbeidsmarkt komt
- snelle technologische ontwikkeling
- dat ieder bedrijf zichzelf als spin in het web ziet
- complexe organisaties die we niet meer kunnen beheersen

Wat maakt bijvoorbeeld het regime ‘financieel kapitalisme’ instabiel:

- schulden die we niet meer kunnen terugbetalen
- wantrouwen in banken, politiek, landen en bedrijfsleven
- economische groei die nodig is, maar niet meer mogelijk is
- reële economie die te afhankelijk is van geld, vermogen en fossiele brandstoffen

Wat maakt bijvoorbeeld het regime ‘management kapitalisme’ instabiel:

- de mens zien als een middel, als een resource
- de wispelturige mens uitsluiten van het arbeid- en beslisproces
- de mens zien als een homo economicus
- grote afhankelijkheid tussen productie en consumptie

Wat is het probleem?

Om verschillende redenen zijn we aan het begin van de eenentwintigste eeuw in een welvaartcrisis gekomen. De machine waarmee we ons welvaart hebben ‘geproduceerd’, is niet duurzaam, hapert en is ook niet meer te repareren. Uit

---

⁶ Het begrip regime wordt in dit boek veel gebruikt en verder uitgelegd in paragraaf 1.4.

⁷ Zie bijvoorbeeld de problemen rond te hoge salarissen en zelfverrijkingen bij zorg- en onderwijsinstellingen en woningcorporaties.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

een onderzoek van McKinsey&company⁸ blijkt, dat het herstel van een recessie steeds langer duurt. Sinds de Tweede Wereldoorlog tot eind vorige eeuw duurt het herstel van een recessie gemiddeld zes maanden, nu loopt dit op naar:

- 15 maanden na de 1990-1991 recessie (golffoorlog)
- 39 maanden na de 2001 recessie (internet bubble)
- 60 maanden na de 2008 recessie (kredietcrisis)

De machine waarmee we onze welvaart maken is steeds vaker stuk en het duurt ook steeds langer om hem te repareren. De kern van ons probleem is dat we vooral materiële welvaart hebben gecreëerd waarvan we waarde overschatten en de kosten onderschatten. We hebben welvaart gecreëerd met geleend geld en schulden schuiven we (nog steeds) door naar de toekomst van onze kinderen. Maar we kunnen niet oneindig schulden maken of doorschuiven, daar zit een limiet aan want er moet ook vertrouwen zijn dat schulden ooit terugbetaald worden. Wanneer we alleen maar geld bijdrukken of maken zonder dat de reële productie groeit ontstaat geldontwaarding. Daarbij zijn we als mens veel te afhankelijk geworden van deze welvaart en van de hulpmiddelen die ons deze welvaart gebracht hebben. We zijn onszelf, (hier en nu), gaan verheffen boven de natuur, toekomst en geschiedenis. We zijn hulpmiddelen als mensen gaan zien en we hebben ons menselijk genot boven alles gesteld. Ten slotte is in ons leven 'kunnen' en 'moeten' belangrijker geworden dan 'willen'. We laten het aanbod steeds meer bepalen wat we willen.

Uit de historische analyse in het boek 'Weconomics theorie', blijkt welke ontwikkeling we als mens hebben doorgemaakt en hoe onze welvaart is gegroeid. Vooral na 1913 (lopende band) en na 1980 (goedkoop geld, schulden en marktvrijheid) is de materiële welvaart explosief gegroeid. Door het uitblijven van een nieuwe wereldoorlog en het aflopen van de koude oorlog, krijgen mensen na 1980 meer vertrouwen in de toekomst en durven daardoor meer geld te lenen, in de veronderstelling dat de toekomst stabiel blijft en ze over een langere periode de lening wel kunnen aflossen. Maar we gaan verder en 'ontdekken' de aflossingsvrije hypotheek en beleggen met geleend geld uit de overwaarde van ons huis. Tel daarbij een kapitalistisch systeem op dat de vrije markt heilig verklaart, controle door de overheid minimaliseert en hebzucht en onverantwoordelijk gedrag stimuleert en je hebt een welvaartsprobleem in de maak. Kenmerk van onze welvaart is ook een objectivering en materialisering van onze samenleving met een overkill aan economische aandacht, instituten, regels en procedures. We ontlenen geluk, al dan niet door toedoen van adverteerders, vooral aan materiële zaken. We hebben ons leven van de wieg tot het graf georganiseerd, geëconomiseerd en geïnstitutionaliseerd. We zijn afhankelijk geworden van het gemak en de hulpmiddelen die we als mens zelf gecreëerd hebben, waar we nu niet meer zonder kunnen, maar die inmiddels veel te duur geworden zijn om te onderhouden. Wanneer je een pier in Scheveningen bouwt moet je niet alleen nadenken over de maak- en exploitatiekosten. Je moet ook nadenken over de onderhoudskosten en de kosten om het gebouw uiteindelijk weer af te breken. Doe je dat niet, dan verschuif je (bewust) een probleem naar de toekomst. We leven in een wereld waarin we niet meer alleen verplichtingen aangaan met marktpartijen of de huidige generatie. We gaan ook verplichtingen aan voor degene die na ons komen. Gisteren en morgen, geld en goederen, mens en maatschappij zijn zo in elkaar gegroeid dat we alleen tot structurele oplossingen kunnen komen, wanneer we ons werk en onze welvaart opnieuw gaan organiseren.

Volgens een artikel van Clayton Christensen⁹ in de NewYork Times¹⁰ is kapitaal de benzine van het kapitalisme. Er is kapitaal genoeg, alleen dit kapitaal is steeds op zoek naar het hoogste rendement. We zitten in een periode waarin onduidelijk is wat het hoogste rendement oplevert. We missen een visie waar we in de eenentwintigste eeuw naar toe moeten. We hebben de juiste antwoorden, maar voor de verkeerde problemen. We zoeken oplossingen om onze welvaartmachine te maken, maar deze machine kan niet meer gemaakt worden, hij moet vervangen worden. En als we voor langere tijd een investering doen, dan moeten we goed nadenken waar we naar toe willen. Volgens Clayton Christensen¹¹ zijn er drie typen innovaties, innovaties die:

- die bestaande producten vervangen (sociaal media vervangt e-mail)
- de efficiency verbetert (de lopende band)
- disruptieve of empowering innovaties, deze innovaties zorgen ervoor dat complexe en dure producten eenvoudig en goedkoop worden

We zitten nu op een punt dat we een disruptieve innovatie nodig hebben, voor het verbeteren van de productiviteit van de informatiewerker. Dit hoeft niet altijd een technische innovatie te zijn, het kan ook een combinatie zijn van bijvoorbeeld technologische en sociale innovatie, of een organisatorische innovatie. Vanuit het perspectief waarmee we ons werk nu organiseren, is Weconomics een complexe, dure en risicovolle innovatie. We zullen mensen nodig hebben die anders denken over de organisatie van werk, die begrijpen hoe een gedeeld informatienetwerk werkt en dit ook kunnen uitleggen aan anderen.

---

⁸ Zie ook artikel: 'Jobs and US economy recovery: A panel discussion', McKinsey Quarterly, McKinsey Global Institute (august 2011).

⁹ Clayton Christensen (1952-), is een Harvard professor op het gebied van Business Administration en Technology en Operation Management met een focus op innovatie.

¹⁰ 'A Capitalist's Dilemma, Whoever Wins Tuesday', (The NY Times, Clayton Christensen, 3-11-2012).

¹¹ 'The innovators Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail' (Clayton Christensen, 1997).

Weconomics Analyse – Paul Bessems

Sinds de prehistorie gebruikt de mens al hulpmiddelen. Wat ooit begint met simpele messen en bijlen, is uitgegroeid tot een complex van middelen die we als mensen gebruiken in ons dagelijks bestaan. Neem bijvoorbeeld financiële producten: geld is op het eerste gezicht een eenvoudig hulpmiddel. Het is een rekeneenheid of ruilmiddel, maar uiteindelijk is dit hulpmiddel een eigen leven gaan leiden en zo complex geworden dat zelfs bankiers het niet meer begrijpen. We hebben als mens complexe middelen ontwikkeld, die we niet meer begrijpen, maar waar we ook niet meer zonder kunnen. Volgens de CEO van Wolters Kluwer, Nancy McKinstry, stoppen we per jaar 40.000 nieuwe regels in het systeem van de financiële sector¹². Er komen steeds meer regels die voortkomen uit de Dodd-Frank act, een regeling die een direct gevolg is van de financiële crisis. De regeling betreft een supervisie op financiële instituten, kapitaaleisen en toezicht op kredietbeoordelaars. We lossen een middelenprobleem op met nog meer middelen. Het is een voorbeeld van een goed antwoord, op een verkeerde vraag. We moeten niet vragen hoe we banken kunnen reguleren, we moeten vragen hoe we minder afhankelijk van geld kunnen worden. We moeten naar een nieuw systeem, een nieuwe machine die minder afhankelijk is van middelen (geld) en meer afhankelijk van gezond verstand.

Mensen en middelen groeien steeds verder in elkaar. Ik kan me voorstellen dat onze schoenen en kleren handige hulpmiddelen zijn voor als het koud is of om ver te lopen. Maar deze eenvoudige en nuttige hulpmiddelen zijn uitgegroeid tot een mode- en lifestylebranche, waar jaarlijks voor tientallen miljarden euro's aan producten worden verkocht en onnodig schaarse grondstoffen worden gebruikt. Deze producten zijn misschien wel mooi en je kunt je ermee onderscheiden, maar deze producten zijn niet nodig om onze overlevingskansen te verhogen, komen steeds verder af te staan van de oorspronkelijke functie en belasten het milieu onnodig. Een product dat ontwikkelt en gebruikt wordt omdat het functionele voordelen biedt groeit uit tot een product met meer nadelen dan voordelen.

Naast de (ongecontroleerde) ontwikkeling van hulpmiddelen, het veranderen van functies van hulpmiddelen is er een ander probleem: we behandelen hulpmiddelen alsof het mensen zijn. We laten bijvoorbeeld bedrijven voor ons kiezen. Mensen en middelen zijn niet hetzelfde. We laten middelen keuzes maken terwijl dat helemaal niet kan. Alleen mensen kunnen keuzes maken. Mensen kunnen wel computers programmeren die keuzes voor ons maken. Mensen kunnen ook statuten, reglementen en wetten maken waaraan we ons moeten houden waardoor keuzes beperkt worden. Maar middelen zelf kunnen geen keuzes maken. Als we computer(machines), zoekmachines of augmented reality brillen, keuzes voor ons gaan laten maken, betekent dat waarschijnlijk het begin van het einde van de mens in haar huidige vorm. Neem bijvoorbeeld social media. Social media is een middel om mensen met elkaar te verbinden en content uit te wisselen. Maar omdat mensen ook persoonlijke boodschappen op social media zetten en social media gebruiken als zoekmachine, komt social media steeds meer over ons te weten. Zo zal social media steeds meer ons koopgedrag gaan beïnvloeden en uiteindelijk misschien zelfs bepalen waar we geïnteresseerd in zijn en wat we moeten kopen. Ik hoef niet te betogen dat adverteerders een grote rol spelen in ons keuzegedrag. Via social media kunnen adverteerders op maat boodschappen versturen omdat zoekmachines weten, wat voorkeuren zijn van gebruikers. We laten steeds vaker middelen voor ons kiezen. Een ander probleem van het middel social media is dat steeds meer gebruikers de wereld, die ze op social media zien, gaan zien als de 'echte' wereld. Je zult niet snel een lelijke foto, een update van je ontslag of melding van een burnout op social media zien. Echtelijke ruzies maken wel deel uit van onze echte wereld, maar zul je niet snel zien op social media. En als je de 'likes' of favorieten mag geloven kan iedereen zich een BMW, een vakantie naar de Bora Bora of een Breitling horloge veroorloven. Avatars op 'Second Life' zijn rijker, dunner, mooier en slimmer dan de mensen in het echt zijn. Sherry Turkle¹³ noemt Avatars: social robots. We creëren een perfect beeld van onszelf, laten dit beeld rondlopen in de virtuele wereld en gaan onszelf identificeren met het beeld dat we van ons zelf creëren: 'a self fulfilling prophecy'. Gebruikers krijgen zo een verkeerd beeld van zichzelf, van anderen en daardoor ook van de wereld. Zo creëren we, met social media als hulpmiddel, een verkeerd beeld van de werkelijkheid waar we steeds meer in gaan geloven en naar gaan leven. We ervaren de wereld zoals die aan ons wordt gepresenteerd. Deze ongecontroleerde en onbewuste ontwikkeling kan ertoe leiden dat de middelen die we gecreëerd hebben steeds meer ons leven gaan bepalen. We moeten ons daarvan bewust zijn en als we dat niet willen andere keuzes maken en het middel niet meer gebruiken of op een andere manier gebruiken. Natuurlijk presenteren muziek, poëzie, schilderijen en romans ook een ander beeld van de werkelijkheid. Maar meestal weet je dat van te voren. Je maakt bewust een keuze tussen een fictie en non-fictie boek, maar met internet sluipt het er vaak ongemerkt in. Veel consumenten weten bijvoorbeeld niet dat er cookies¹⁴ bewaard worden of metadata verzameld wordt op externe servers, waarmee op individueel niveau doelgericht geadvertiseerd kan worden.

We hebben het anno 2012 goed in de westerse wereld. Onze welvaart is de laatste decennia enorm hard gegroeid, maar dit is gebeurd tegen een hoge prijs die we niet meer kunnen betalen en via schulden vooruitschuiven naar onze kinderen. We zitten met schuldencrisis, een economische crisis, olie de oprak, het milieu dat vervuild wordt en vergrijzing leidt tot problemen op de arbeidsmarkt en tekorten bij pensioenfondsen. Om deze problemen beheersbaar te houden zullen we ons werk, economie en maatschappij anders moeten gaan organiseren. Maar je kunt je afvragen waarom we hier een nieuw programma zoals Weconomics voor nodig hebben? We hebben toch allerlei managementopleidingen en cursussen om ons werk slim te organiseren? Zijn die dan niet effectief? Het antwoord is: 'nee'. In ieder geval in de

¹² Zie ook artikel in NRC Weekend: 'Nederland verandert langzaam', (Jan Benjamin, 6-10-2012).

¹³ Zie bijvoorbeeld haar boek: 'Alone Together' (2011).

¹⁴ Cookies zijn een soort broodkruimels die Hans en Grietje achterlaten om de weg terug te vinden.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

meeste gevallen niet. Veranderen is aanpassen van wat al bestaat, vernieuwen is bouwen wat nog niet bestaat. De afgelopen vijftig jaar is miljarden euro's uitgegeven aan managementconcepten die niet werken. Waarom werken ze niet? Eenvoudig omdat ze redeneren vanuit wat we 'kunnen' en 'moeten' en niet vanuit wat we 'willen'. Ze gaan voorbij aan vijf fundamentele vragen. In de juiste volgorde:

1. In welke wereld willen we leven?
2. Met welke (soort) welvaart willen we leven?
3. Welk werk moeten we daarvoor doen?
4. Hoe organiseren we dat?
5. Wat is (nog) de rol van bedrijven daar in?

Anders gesteld: is het slim om het werk van kantoorwerkers, zorgverleners en kenniswerkers (verder ook vaak samengevat tot: informatiewerkers¹⁵) in 'fabrieken' te organiseren? Veel informatiewerkers, werken nog steeds in bedrijven die georganiseerd zijn alsof ze een fabriek zijn. Kenniswerkers gaan nog steeds elke morgen om negen uur naar kantoor terwijl dat helemaal niet meer nodig is voor hun werk. Zorgverleners zijn nog steeds onnodig veel tijd kwijt aan administratie, organisatie, communicatie en informatie delen, terwijl dat niet meer hoeft. Ons werk is veranderd, maar de manier waarop we dat werk organiseren nauwelijks. De meeste managementconcepten werken niet: het is misschien een goed medicijn, maar wordt gebruikt voor de verkeerde ziekte. Het probleem is niet de manager of de manier van managen. Het probleem is het systeem, het instrument, de werkorganisatie waarbinnen de manager werkt. De manager opereert in een verkeerd systeem en het kan zijn dat een nieuw systeem helemaal geen managers meer nodig heeft¹⁶. Het primaire probleem is niet de organisatie van ons werk, maar het lichaam, het orgaan waarbinnen we ons werk organiseren. Naar schatting is meer dan de helft van onze beroepsbevolking werkzaam in de service- of kenniseconomie, maar we werken nog steeds in 'fabrieken' alsof we nog steeds fysieke producten maken. Ons werk is structureel veranderd, maar het systeem waarmee we dat werk organiseren nauwelijks. Fabrieksarbeiders zijn de afgelopen honderdvijftig jaar ongeveer vijftig keer productiever geworden. De productiviteit van de informatiewerker is de afgelopen veertig jaar nauwelijks verdubbeld. Hoe kan dat en waarom is dat belangrijk?

We staan aan het begin van de eenentwintigste eeuw voor een aantal grote uitdagingen. We moeten met minder mensen meer werk doen. Instituten¹⁷ die we gecreëerd hebben om ons werk en onze welvaart te organiseren zijn log en bureaucratisch. Ze zijn niet productief, ze zijn inflexibel en ze staan steeds verder af van de mens, van consumenten, werknemer en burgers. De concurrentie uit bijvoorbeeld de BRICS¹⁸ landen neemt toe, ook op het gebied van kennisintensieve industrie. Ondanks de bezuinigingen neemt onze overheidsschuld in 2012 elke seconde met bijna duizend euro toe¹⁹. We zitten in een spagaat: we moeten economisch groeien om de schulden waarmee we onze welvaart hebben gefinancierd te kunnen blijven financieren en aflossen. Maar we kunnen niet meer groeien. We zitten met een groot probleem omdat onze traditionele manier van denken en organiseren niet meer werkt. De olie raakt op en er moet volgens de '2011-outlook' van het Internationaal Energy Agentschap tussen nu en 2035 ongeveer 30 biljoen (30.000 miljard) dollar geïnvesteerd worden om aan de stijgende energiebehoefte te voldoen. Wie gaat dat betalen, hoe gaan we dat organiseren en wat is het effect op onze economie en welvaart?

In principe is niets een probleem en ook alles een probleem. Een probleem zal veranderen als je de manier waarop je naar een probleem kijkt verandert. Het ligt er maar aan vanuit welk perspectief je iets bekijkt. Maar het is voor mij zeker dat de machine waarmee we onze welvaart maken niet duurzaam is en aan vervanging toe is. Veel mensen zien ons welvaartsprobleem als een probleem van de overheid, van hebzucht, schulden die toenemen enzovoort. Ik zie ons welvaartsprobleem vooral als een productiviteitsprobleem.

Wat is de oplossing?

We moeten werkorganisaties opnieuw gaan opbouwen, vanuit de kleinste bouwstenen: mens en middel. Wanneer we voor de organisatie van ons werk en onze welvaart, een nieuw 'huis' gebouwd hebben, kunnen we bestaande processen overhevelen van klassieke organisaties naar nieuwe organisaties. Wanneer we het werk van informatiewerker niet meer binnen gesloten bedrijven organiseren, maar binnen professionele communities die aangesloten zijn op gedeelde informatienetwerken, zullen we veel productiever worden. Hierdoor worden we productiever, houden we meer tijd over voor zorgtaken en kunnen we onze welvaart in stand houden, zonder extra kosten.

Wanneer we naar onze evolutie kijken kun je stellen dat evolutie een ontwerp is zonder plan. Ik kan op dit moment geen entiteit aanwijzen waarvan bewezen is dat deze verantwoordelijk is voor onze evolutie of een plan heeft met ons of de

---

¹⁵ Verzamelnaam voor mensen die zich geheel of gedeeltelijk bezig houden met het verwerken van data tot informatie, van informatie tot kennis en van kennis tot wijsheid. Verzamelnaam voor kantoorwerkers, gegevensverwerkers, informatieverwerkers, kenniswerkers, dienstverleners of servicewerkers waarbij secundaire processen uit het verwerken van gegevens of informatie bestaat (plannen, coördineren, communiceren, informatiedelen, enzovoort).

¹⁶ Zie bijvoorbeeld het boek: 'De laatste manager' (2010), van Ben Kuiken.

¹⁷ Bedrijven, instellingen, zelfstandige bestuursorganen en overheden.

¹⁸ BRICS: Brazilië, Rusland, India, China en Zuid Afrika.

¹⁹ Zie internet Z24.nl: 'Staatschuld Nederland loopt deze week op tot boven de 400 miljard'(09-03-2012).

Weconomics Analyse – Paul Bessems

wereld. Deze constatering geeft ons de verantwoordelijkheid om ook voor ons nageslacht te zorgen en keuzes te maken met betrekking tot onze sociaal culturele en technologische evolutie. Honderd jaar geleden leefden de meeste mensen nog van dag tot dag. Maar we bevinden ons nu in een situatie dat keuzes die we nu maken ook de wereld van onze kinderen en hun nageslacht sterk beïnvloeden. We zullen ons opnieuw moeten afvragen in welke wereld en met welke welvaart we willen leven en wat de gevolgen daarvan zijn voor de machine die onze welvaart moet produceren? Daarbinnen zullen we ons moeten afvragen: welk werk we daarvoor moeten doen en hoe we dat werk het beste kunnen organiseren?

Een directe oplossing voor ons welvaartsprobleem is er niet. We kunnen ons wel bewust zijn of worden van ons probleem en we kunnen problemen wel organiseren en proberen te beheersen. Dat hebben we als mens altijd gedaan. Onze evolutie is erop gericht onze omgeving te beheersen om zo onze overlevingskansen te verhogen. Dat begint met vuur- en voedselbeheersing. We zitten nu in een fase waarin we informatie willen beheersen. De volgende fase zal zijn het beheersen van onze welvaart. Voor mij is het in ieder geval duidelijk dat doorgaan met de huidige manier van denken niet tot structurele en gewenste oplossingen zal leiden, sterker nog: problemen vooral zal verergeren. We zien bijvoorbeeld de worsteling van Europa met de eurocrisis. Gekozen wordt voor meer toezicht terwijl ze beter kunnen kijken naar een ander systeem. Uit onderzoek van een Zwitserse hogeschool, waar de Duitse krant: 'Die Welt'²⁰ over publiceert, blijkt dat ongeveer 1300 bedrijven de wereldeconomie beheersen. Ze 'leiden' de wereld. De vraag is waar naar toe? Ze zullen de wereld vooral daar naar toe leiden wat in het belang is van hun eigenaren. Maar wie zijn die eigenaren, wat is hun belang, hoe denken ze?

Voor mij is de oplossingsrichting: 'maak' van de instituten die we gecreëerd hebben weer mensen. We zullen ons werk en onze welvaart weer meer lokaal, meer menselijk en meer coöperatief moeten organiseren. Ik verwacht dat we ons werk steeds minder binnen de belemmerende muren van bedrijven en steeds meer binnen communities (smart networks) organiseren. Dat zelfde geldt voor zorg, veiligheid, sociale zekerheid en onderwijs. We moeten productiever worden waardoor we surplustijd kunnen besteden aan zorgtaken, zonder te hoeven inleveren op welvaart. We moeten naar een nieuwe manier van denken over werk, economie en welvaart. We moeten naar een nieuwe machine die onze welvaart produceert, we moeten naar een nieuw politiek economisch systeem. Belangrijke opdrachten aan dit nieuwe systeem zijn: het verbeteren van leiderschap, effectiviteit, productiviteit, flexibiliteit, innovierend vermogen en onze afhankelijkheid van geld, groei en grote bedrijven.

Dit boek richt zich op een brede en diepgaande analyse van ons welvaartprobleem om vanuit die analyse, werk en welvaart opnieuw te kunnen organiseren. Bijna alle beroepen en functies hebben te maken met het verwerken van informatie (informatie delen, opslaan, zoeken, communiceren, overleg, vergaderen, 'verkooppraatjes', transacties uitvoeren enzovoort). Meer dan de helft van de werkenden in Nederland, is meer dan de helft van de tijd bezig met het verwerken van informatie. Omdat informatie de belangrijkste productiefactor is geworden, richt ik me vooral op het verbeteren van de productiviteit van de informatiewerker. Wanneer we het verwerken van informatie kunnen verbeteren houden we meer tijd over voor zorgtaken en kennisproductie. We zijn toe aan de volgende stap in de organisatie van ons werk. Grofweg zien we de volgende ontwikkeling in de 'instrumenten', waarmee we ons werk organiseren:

1. jachtgemeenschappen
2. boerderijgemeenschappen
3. ambachten
4. bedrijven
5. samenwerkingsverbanden
6. gedeelde informatienetwerken

Automatisering, maar ook allerlei managementconcepten en opleidingen, hebben ons de afgelopen decennia nauwelijks productiever gemaakt. Dit komt vooral, omdat we het verwerken van informatie nog binnen de muren van bedrijven organiseren. De vanzelfsprekendheid dat we ons werk moeten organiseren met bedrijven, moeten we loslaten.

Weconomics programma

Dit boek is onderdeel van het Weconomics programma. Uitgangspunt van het Weconomics programma is, dat ons werk een belangrijk onderdeel (en voorwaarde) is van onze economie en de manier waarop we onze economie inrichten, sterk bepalend is voor onze welvaart. Daarbij kunnen we beter de manier waarop we ons werk organiseren vernieuwen, dan de manier waarop we welvaart organiseren. We kunnen ons werk opnieuw organiseren door slimmer samen te werken in gedeelde informatie- en communicatienetwerken. Het Weconomics programma wil dezelfde of een betere welvaart, maar dan met een duurzame 'machine'. In dit Weconomics boek richt ik me vooral op de analyse van ons welvaartsprobleem. In twee volgende boeken ga ik in op het Weconomics organisatie-model, de Weconomics infrastructuur en het Weconomics programma.

Het Weconomics programma draagt bij aan het organiseren van een duurzame welvaart en een meer menselijke maatschappij. Weconomics bekijkt ons welvaartsprobleem als een organisatieprobleem. In dit boek geef ik een diepe en brede analyse van problemen, ontwikkelingen en inzichten met betrekking tot de organisatie van ons werk en onze welvaart. Weconomics is naast een programma ook een organisatie-model en infrastructuur, om mensen slimmer te laten

---

²⁰ Zie artikel in Welt Online: 'Diese Firmen bestimmen Schicksal der Weltwirtschaft' (25-10-2011).

Weconomics Analyse – Paul Bessems

samenwerken. Het Weconomics model bouwt de organisatie van ons werk opnieuw op, vanuit de kleinste bouwstenen. Weconomics ziet een organisatie niet als een bedrijf, maar als organiserend vermogen. Niet langer is ‘het bedrijf’ eenheid van denken, maar organiserend vermogen. Het Weconomics organisatiemodel geeft inzicht in de manier waarop we ons werk en onze welvaart opnieuw kunnen organiseren. Niet langer binnen de belemmerende muren van bedrijven, maar in gedeelde informatienetwerken en met behulp van flexibele en professionele portfolioerders en communities. Weconomics is een nieuwe manier van werk en welvaart organiseren. Om deze nieuwe manier van organiseren snel te begrijpen, zul je vooral het bestaande moeten loslaten van de vanzelfsprekendheid dat we ons werk moeten organiseren binnen bedrijven. Er zijn betere alternatieven. Nieuw begint met oud loslaten.

De positie van Weconomics in ons groter geheel staat aangegeven in figuur 1.1. In onderstaand overzicht is 1 een kleiner geheel dan 2 en onderdeel van 2, 2 een kleiner geheel dan 3 en onderdeel van 3, is 3 een kleiner geheel dan 4 en onderdeel van 4 enzovoort. Tussen haakjes staat de ‘wetenschap’ die zich bezighoudt met dit (onder)deel. Het vraagteken (?) op positie 1 en 14 wil zeggen dat we dit nog niet weten (we moeten als mens niet zo arrogant zijn om te denken dat we alles al weten).

1. ?
2. Elementair deeltje (deeltjesfysica, quantum fysica)
3. Atoom (natuurkunde)
4. Molecuul (scheikunde)
5. Object (werktuigbouwkunde, materiaal, middel)
6. Subject (psychologie, biologie, mens, <u>ondergrens Weconomics</u>)
7. Werkorganisatie (organisatiekunde, micro economie Weconomics)
8. Community (n:n organisaties, domeineconomie, Weconomics)
9. Economie (industrie, sector, meso economie, Weconomics)
10. Politiek economisch systeem (macro economie, Weconomics)
11. Maatschappij (maatschappijleer, grondwet ²¹ , land, EU, VN, Weconomics)
12. Aarde/Wereld (aardrijkskunde, geologie, <u>bovengrens Weconomics</u>)
13. Heelal (astrologie ²² , mensheid)
14. ?

Figuur 1.1: positie van Weconomics in het groter geheel

Het Weconomics model, programma en de infrastructuur worden verder toegelicht in de boeken: ‘Weconomics theorie’ en ‘Weconomics praktijk’.

1.2 Waar is het fundamenteel ‘mis’ gegaan?

Volgens mij zijn er in onze mensgeschiedenis een aantal bronnen terug te vinden die de (fundamentele) oorzaak zijn van ons welvaartsprobleem. Vergrijzing, schulden crisis, bonussen, luchtballonnen, hebzucht, afhankelijkheid van geleend geld en de olie die opraakt, het zijn gevolgen van dieper liggende oorzaken van ons welvaartsprobleem. Onze huidige toestand, dus ook ons welvaartsprobleem, is een gevolg van evolutie. Evolutie is grotendeels een ontwerp zonder plan, zonder vooropgezet doel, maar met patronen²³. We kunnen er (ogenschijnlijk) niet zoveel aan doen. Wat we in ieder geval wel kunnen doen, is een aantal patronen proberen te herkennen en een aantal bronnen proberen te achterhalen die de oorsprong herbergen van ons welvaartsprobleem en met die wetenschap proberen onze welvaart opnieuw te organiseren. William James²⁴ zei hierover: ‘De grootste ontdekking van mijn generaties is dat de mens zijn leven kan veranderen, door zijn gedachten te veranderen’.

Ook al is evolutie een ontwerp zonder plan, we hebben als mens het vermogen na te denken over wat we willen en hoe we dat het beste kunnen organiseren. Dat is niet hetzelfde als een maakbare maatschappij of wereld. De werkelijkheid is namelijk meer dan de som van onze keuzes en de interacties tussen deze keuzes. De werkelijkheid is meer dan alle mensen bij elkaar en alle interacties tussen mensen bij elkaar. Maar met de keuzes die we maken, bepalen we wel de wereld waarin we *willen* leven en niet de wereld waarin we *gaan* leven.

Ik vat de sociale, economische, ecologische en maatschappelijke problemen, waar we nu mee te maken hebben samen als: welvaartsprobleem. Dit is volgens mij de beste typering van het geheel van een aantal samenhangende problemen en omstandigheden waar we aan het begin van de eenentwintigste eeuw als mens mee te maken hebben. Een duidelijk symptoom of uiting (en volgens sommige het begin) van ons welvaartsprobleem is de schulden crisis, die begint met het faillissement van de vierde grootste bank van de Verenigde Staten²⁵: Lehman Brothers op 15 september 2008. De

²¹ De grondwet is een soort hoger systeem waar lagere wetten, regels en voorschriften hun legitimiteit aan ontleent. De grondwet is heel algemeen en abstract en zit ook dicht tegen normen en waarden aan: wat vinden we als mens wel of niet ethisch?

²² Tussen haakjes staat een voorbeeld van een ‘vakgebied’ dat zich hiermee bezig houdt.

²³ Regelmatig en karakteristiek voorkomen van elementen en de relatie daartussen, binnen en tussen regimes, waarbij, op basis van historische patronen, het gedrag van elementen en de relaties daartussen, voor de toekomst met meer zekerheid verklaard kunnen worden dan wanneer deze patronen niet aanwezig zouden zijn. Een patroon is een meer onzekere (schijnbare) wetmatigheid.

²⁴ William James (1842-1910), was een Amerikaanse filosoof en (onderwijs)psycholoog aan Harvard. Hij was de broer van de bekende schrijver Henry James.

²⁵ De Verenigde Staten van Amerika, een federatie van 50 staten en het District of Columbia (Washington DC) in Noord-Amerika.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

schuldencrisis openbaart zich als eerste op grote schaal als een hypotheekschulden crisis. Deze crisis raakt, en besmet daarna verder de banken, financiële instellingen en markten en later ook (vooral Europese) landen. In de Europese Unie en in veel landen (waaronder, Griekenland, Spanje, Italië, maar ook Nederland²⁶) leidt deze crisis ook tot een politieke crisis.

Als we als mens verder willen leven in de biologische gedaante die we nu kennen, onder de omstandigheden die we nu kennen en op de manier zoals we nu leven, dan zullen we ons welvaartsprobleem moeten gaan organiseren. Zonder vernieuwing doorgaan op de bestaande weg is geen optie. Na de beheersing van vuur, voedsel, veiligheid, spierkracht en nu informatie, gaan we daarna de volgende fase in om onze leefomgeving te beheersen en onze overlevingskansen te verhogen. De organisatie van ons welvaartsprobleem begint met bewustzijn (*waarom* is het een probleem). De tweede stap is bijvoorbeeld het verbeteren van de productiviteit van de informatiewerker, zodat we meer tijd overhouden voor zorgtaken (*wat* kunnen we doen)²⁷. En de derde stap is bijvoorbeeld slimmer samenwerken in gemeenschappen (*hoe* kunnen we dat doen).

Volgens mij zijn er in ieder geval vier belangrijke en fundamentele bronnen aan te wijzen die de oorsprong herbergen van ons welvaartsprobleem. Herkennen, duiden en accepteren van deze bronnen, bepalen samen met de keuzes die we als mens maken, in grote mate hoe onze toekomst eruit gaat zien. Onderstaande ontwikkelingen hebben gemiddeld meer invloed op ons welvaartsprobleem en onze toekomst dan andere ontwikkelingen:

1. de verstrengelde 'samenwerking' tussen mens en middel
2. ons 'zijn' te verheffen boven natuur, toekomst en geschiedenis
3. het menselijk geluk van nu en mezelf boven alles te stellen
4. 'willen' komt niet meer voor 'kunnen' en 'moeten'

Ons welvaartsprobleem is een mensprobleem. Dieren (behalve misschien gedomesticeerde dieren) hebben geen welvaartsprobleem, ze hebben vooral last van ons welvaartsprobleem. Alleen door bewust te zijn van bovenstaande vier bronnen kunnen we er iets aan doen. Bovenstaande bronnen zijn onderdeel van onze menselijke evolutie. De vraag is dan op zijn plaats of het mogelijk en slim is om onze mensevolutie te veranderen? Het antwoord is 'ja'. Ja, we kunnen onze mensevolutie beïnvloeden omdat onze mensevolutie allang niet meer alleen de evolutie van ons DNA is. We zijn ook 'cultureel' en 'technisch' geëvolueerd. En ja, het is slim om in te grijpen op processen die 'ogenschijnlijk' vanzelf gaan. Het is duidelijk dat wij op dit moment als mens meer dan andere diersoorten (buiten zaken als meteorietinslagen en andere natuurverschijnselen), min of meer bepalen waar het naar toe gaat met onze planeet aarde. En zo lang we niet aangetoond hebben dat er leven mogelijk is op een andere planeet en zolang we daar niet naar toe kunnen, is het slim dat we zorgvuldig omgaan met de planeet waar we nu op verblijven. Kern hierbij is een soort collectief bewustzijn over de wereld waarin en de welvaart waarmee we willen leven. We moeten ons bewust zijn dat we een welvaartsprobleem hebben en we moeten achterhalen wat de oorzaken hiervan zijn om er iets aan te kunnen doen.

Ik begin met de eerste bron van ons welvaartsprobleem: de 'samenwerking' tussen mens en middel:

1. Samenwerking mens en middel

Een belangrijke oorsprong van ons welvaartsprobleem ligt in de vaak onopgemerkte, geruisloze en onbewuste ontwikkeling dat mens en middel steeds meer in elkaar zijn gegroeid. Steeds meer hulpmiddelen zijn in ons menselijk leven gekomen. Mensen zijn steeds meer afhankelijk geworden van middelen en het onderscheid tussen mensen en middelen is steeds meer aan het verdwijnen. Steeds meer en steeds vaker vormt de mens het middel, waarna het middel de mens vormt. Zo worden mensen bijvoorbeeld gemiddeld steeds zwaarder doordat we de auto gebruiken in plaats van ons te voet te verplaatsen. Werk is van oorsprong een (economisch) middel om aan eten te komen, om veiligheid te realiseren, te zorgen of liefde te geven. Maar werk heeft steeds meer een persoonlijke, maatschappelijke of politieke functie, en wordt steeds meer verheven tot een doel op zich. We verzinnen en ontwikkelen allerlei hulpmiddelen, zoals de personal computer, om werk van ons over te nemen en toch blijven we werken? Hoe kan dat en wat kunnen we daaraan doen?

Er is verschil tussen het bestaan van mensen en het bestaan van middelen. Middelen, in de zin van hulpmiddelen, bestaan doordat de mens er een bepaalde betekenis aan gegeven heeft. Een steen kan voor de mens een object met en zonder betekenis of bedoeling zijn. Een steen kan miljoenen jaren ergens zonder betekenis of bedoeling liggen. Op een gegeven moment kan dezelfde steen een wapen worden om een dier te doden of een betekenis krijgen voor een beeldhouwer die er een beeld van gaat maken. Jean-Paul Sartre²⁸ geeft in zijn werk duidelijk het onderscheid aan tussen het bestaan van mensen en middelen (of objecten zoals hij ze noemde). Ze bestaan beide, maar bij de mens komt het bestaan voor het doel van het bestaan en bij objecten is het net andersom. Bij objecten komt het doel van het bestaan

---

²⁶ Op zaterdag 21 april 2012 trekt gedoogpartner PVV de stekker uit de Catshuisbesprekingen, dit leidt op maandag 23 april 2012 tot het indienen van het ontslag van het kabinet. Nederland heeft een politiek probleem omdat ze geen overeenstemming kunnen vinden over bezuinigingen die moeten leiden tot het terugdringen van de staatsschuld die elke dag met tientallen miljoenen op loopt. Waarschijnlijk is de schuldencrisis en Europese politieke crisis ook inzet van de Tweede kamer verkiezingen op 12 september 2012.

²⁷ Zie de opdrachten aan Weconomics in paragraaf 5.5 waaronder: verbeteren leiderschap, productiviteit, flexibiliteit, innovatievermogen, afhankelijkheid van greed, geld, groei en grote bedrijven.

²⁸ Jean-Paul Sartre (1905-1980), was een Franse filosoof en schrijver. Hij wordt beschouwd als de grondlegger van het existentialisme, een stroming die ervan uitgaat dat de mens 'naakt' of onbepaald geboren en zelf verantwoordelijk is voor zijn eigen woorden, daden en lot.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

voor het bestaan. Objecten bestaan omdat ze een bepaald doel hebben. We moeten niet vergeten dat de mens middelen maakt en dat middelen bestaan omdat wij mensen ze een bedoeling geven. Bedrijven, bonussen, de euro, het zijn allemaal middelen die we als mens gemaakt hebben, ook weer kunnen ontmaken, maar in ieder geval niet de schuld kunnen geven van de problemen waar we als mens in geraken. Alleen onszelf valt iets te verwijten als het om hulpmiddelen gaat.

Naar verwachting begint de eerste mensachtige tijdens het oude steden tijdperk, ongeveer 3,4 miljoen jaar geleden, bewust de eerste hulpmiddelen te gebruiken²⁹. Eerst worden aanwezige botten, hout en horens gebruikt. Later ontdekt de vroege mens de scherpe kanten van vuursteen en metaal. De eerste toepassingen waarvoor de eerste mens deze materialen gebruikt zijn lemmeten, messen en kloppers. Om deze middelen te maken is geen bouwtekening beschikbaar. Het gebruik van hulpmiddelen berust in het begin vaak op een toevallige ontdekking: met een afgebroken vuursteen kun je bijvoorbeeld andere voorwerpen afsnijden. De oorsprong van de relatie tussen mens en middel ligt dus al in de prehistorie en sindsdien zijn mens en middel aan elkaar verbonden: de mens vormt het middel en daarna vormt het middel de mens. Zo maakt de mens de aflossingsvrije hypotheek en zorgt diezelfde hypotheek ervoor dat we een leven lang moeten werken om op het einde van de looptijd de (rest)schuld te kunnen aflossen. De samenwerking tussen mens en middel ontstaat vaak spontaan. We hebben niet altijd een bouwtekening of plan nodig. Door variatie, selectie en overerving van het geselecteerde, zijn middelen en de relatie tussen mens en middel ontstaan en verder ontwikkeld. Soms stoppen we ook met het gebruiken van hulpmiddelen (we gebruiken nauwelijks nog rooksignalen om te communiceren). Omdat evolutie een ontwerp zonder plan is, *heeft alles, behalve het eerste, wat we maken haar oorsprong in wat we al kennen*. Ons huis lijkt op een grot met muren, een plafond, een vloer en ingang. Een duikboot lijkt op een walvis, een vliegtuig op een vogel en ons World Wide Web op een spinnenweb. Zelfs in ons dagelijks taalgebruik, verwijzen we naar de natuur: de voet van een berg, de vleugel van een gebouw, de tong van een schoen en de kop en staart van een verhaal.

Middelen en technieken hebben zowel positieve als negatieve kanten. Je kunt met geld zowel investeren in wapens als in medicijnen. Je kunt met wapens mensen doden, maar ook de vrede bewaren. Medicijnen kunnen je gezond en ongezond maken. Middelen kiezen niet en hebben geen moraal. Mensen kiezen en hebben een moraal (of niet). We moeten steeds beseffen dat we zelf kiezen wat we met middelen doen en we moeten beseffen dat er een verschil is tussen mens en middel. Door de jaren heen zijn:

- mensen en middelen steeds meer in elkaar gegroeid;
- mensen steeds meer afhankelijk geworden van middelen;
- middelen steeds meer ons leven gaan beïnvloeden;
- mensen hulpmiddelen steeds slimmer gaan maken;
- middelen zichzelf steeds slimmer gaan maken.

Een belangrijk fundament voor een nieuw organisatie-model is expliciet onderscheid maken tussen mens en middel. Wanneer we ons als mens steeds minder bewust zijn van het verschil tussen mens en middel, dan zullen mensen en middelen verder in elkaar blijven groeien en zal het onderscheid steeds vager worden. De vraag of dit wel of niet erg is kun je alleen beantwoorden met de vraag: willen wij als mens in de huidige vorm blijven bestaan? In welke wereld willen we als mens leven en wat willen we voor onze kinderen?

‘De mens’ bestaat niet en is niet definiëren. De mens van tienduizend jaar geleden is genetisch vergelijkbaar met de mens van nu, maar sociaal cultureel zeker niet. De mens van nu gebruikt andere hulpmiddelen. Dat mens en middel in elkaar groeien is altijd al zo geweest. De vraag is hoever we dit als mens willen laten gaan en hoe afhankelijk we van middelen willen zijn. Deze afhankelijkheid is steeds groter geworden. We moeten ons nu de vraag stellen of we willen dat een computer zichzelf straks kan ‘voortplanten’ of niet. Wanneer we toestaan dat een (computer)machine zich straks kan voortplanten zullen we als mens ophouden te bestaan en zullen mens en machine straks niet meer te onderscheiden zijn. Willen we proberen de baarmoeder na te maken zodat reageerbuis, baarmoeder en couveuse in elkaar groeien en we de vrouw alleen nog nodig hebben om een eikel te leveren? En wat als we daarna eikel en zaadcel na kunnen maken? Dat kan goed of fout zijn, dat maakt niet uit als we maar kiezen en ons bewust zijn van de mogelijke gevolgen. We zullen steeds als mens en als mensgemeenschap moeten kiezen of we willen investeren in bepaalde technologieën of niet. Wanneer een technologie niet gebruikt wordt of gaat worden, zal er waarschijnlijk ook niet in geïnvesteerd worden. De vraag waarin we willen investeren heeft steeds meer te maken met de toekomst die we voor onze kinderen willen. Wanneer de olie op is, is het te laat om nog te gaan investeren in duurzame energie.

Dat mens en middel en de interacties van mens en middel zich ontwikkelen is niet erg. Niet kiezen of immoreel kiezen is erg. De vraag is wie bepaalt in welke richting mens en middel zich (mogen) ontwikkelen? Is dat de huidige generatie, is dat de overheid, zijn dat bedrijven en investeerders? Persoonlijk en intuïtief kan ik die vraag alleen maar beantwoorden met het gevoel dat ik voor mijn (klein)kinderen een vergelijkbare wereld wil als waarin ik zelf ben opgegroeid. Maar dat is natuurlijk een enorme tekortkoming. Wanneer je een ridder tijdens de middeleeuwen had gevraagd of hij in een grote stad had willen wonen had hij waarschijnlijk ‘nee’ gezegd al was het omdat hij zich er niets bij kan voorstellen. Ik weet

²⁹ Zie bijvoorbeeld artikel: ‘Hail Lucy! – the new Queen of the Stone age’ (11-08-2010), van Richard Alleyne, via internet: telegraph.co.uk.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

niet hoe de wereld er in het jaar 2500 uitziet en wat er tussen nu en 2500 gebeurd? Wat ik wel weet is, dat de keuzes die we nu maken grote invloed zal hebben op de wereld waarin onze kinderen kunnen leven.

We moeten dus bewuste afwegingen maken wat middelen wel en niet mogen en in hoeverre ze ons leven mogen beïnvloeden of bepalen. Als we dat niet doen, zal de huidige mens de snelle technologische evolutie zeer waarschijnlijk niet overleven. *Het is belangrijk dat we de wil van de mens boven de mogelijkheden van het middel (blijven) plaatsen.* Dat betekent dat we voorzichtig moeten zijn om keuzes, die alleen mensen kunnen en ook moeten maken, ‘uit te besteden’ aan middelen zoals bedrijven, overheden en zoekmachines. Als dit bewustzijn er is, kunnen we beginnen aan de organisatie van onze toekomst en de organisatie van ons welvaartsprobleem.

De vraag is: waar is het ‘misgegaan’ tussen de integratie van mens en middel? Waarschijnlijk meteen in het begin bij de toevallige ontdekking van de eerste hulpmiddelen door de prehistorische mens. Maar met het gebruik van de eerste hulpmiddelen, kon er nog niet zoveel mis gaan. Mensen konden zich snijden aan een mes, maar daarmee zou niet een hele samenleving uitsterven. De volgende vraag is: wanneer werden we ons bewust (van het verschil tussen mens en middel)? Het zijn vooral de Griekse filosofen geweest die zich voor het eerst bewust waren van het onderscheid tussen mens en middel. Maar de evolutie van de samenwerking tussen mens en middel is op dat moment al zo ver doorgevoerd, dat mens en middel voorgoed onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en de bewuste mens daar niet zoveel meer aan kan veranderen. Het begrip ‘kennis’ en ‘bewustzijn’ speelt een grote rol bij Griekse filosofen en hebben veel invloed gehad op de ontwikkeling van mens en middel en de interacties tussen beiden. Vanuit het kennis- en bewustzijnsperspectief kijken filosofen in die tijd naar het verschil tussen mens en middel. De reden dat filosofen onderscheid maken ligt in die tijd niet zozeer in de aanwezigheid van middelen en verbondenheid van mens en middel, maar ligt vooral aan de interesse van deze filosofen aan de ‘eigen-ik’. Mede door de vragen die gesteld worden door Griekse filosofen zoals Socrates, Plato en Aristoteles, zijn mensen zich bewust van hun bestaan, van hun eigen positie in het geheel en van de relaties tussen mens en hulpmiddelen. Voor het eerst gaan we gestructureerd nadenken over ons eigen-ik in relatie tot andere objecten om ons heen. Samen met ons bewustzijn speelt kennis een belangrijke rol in onze ontwikkeling tijdens de Klassieke Oudheid.

Zowel in het westen als in het oosten wordt er in de Klassieke Oudheid verschillend gedacht over de functie van kennis. Voor Socrates³⁰ is de enige functie van kennis: zelfkennis. Hiermee bedoelt hij intellectuele, morele en geestelijk groei van de mens. Kennis heeft voor Socrates dus alleen betrekking op de mens zelf en niet op de middelen die door de mens worden gemaakt. Zijn ‘tegenstander’ Protagoras³¹ is het hier niet mee eens. Volgens hem is kennis bedoeld, om degene die het bezit, tot nut te zijn. Kennis moet degene, die het bezit, in staat stellen te weten wat hij moet zeggen en hoe hij het moet zeggen. Voor Protagoras is dus het middel, buiten de mens, ook belangrijk. In het Verre Oosten is eenzelfde tweespalt te zien: voor de aanhangers van Confucius³² is kennis weten wat je moet zeggen en hoe je het moet zeggen en ligt dus meer in de lijn van Protagoras. Voor de boeddhisten is kennis zelfkennis en ligt dus meer in de lijn van Socrates.

Kennis heeft voor Socrates vooral te maken met de mens en voor Protagoras met de culturele ontwikkeling (waaronder communicatie) van de mens. Vervolgens hangt taal samen met communicatie. Taal, het alfabet en geschriften zijn middelen: door de mens bedacht en gemaakt met een bepaald doel voor ogen. We zien in de klassieke Oudheid het eerste bewustzijn met betrekking tot het verschil tussen mens, cultuur en middel. We zien in de Klassieke Oudheid het eerste onderscheid tussen evolutie (biologische ontwikkeling met genen als replicator) en culvolutie³³ (culturele ontwikkeling met meme als replicator) en obvolutie (technische ontwikkeling met teme als replicator)³⁴.

Communicatie heeft naast een cultureel aspect natuurlijk ook een biologisch aspect, omdat het menselijk lichaam gebruikt wordt bij communicatie. We gebruiken bijvoorbeeld keel, stembanden en oren om te praten en te luisteren. Maar voor communicatie worden ook hulpmiddelen gebruikt zoals papier, een pen of tegenwoordig een computer. Dat is een technische ontwikkeling. Communicatie heeft dus biologische, culturele en technische aspecten. We zullen later in dit boek zien dat deze 3-evolutilijnen (drie replicatoren: genen, memen en temen), een belangrijke rol spelen in de organisatie van ons werk en onze welvaart. Hierbij neemt de culturele ontwikkeling, met de meme als replicator, eigenlijk een positie in tussen mens en middel. Vandaar dat ik naast het begrip subject (mens) en object (middel) een derde begrip introduceer: culject. Een culject is een soort beschrijving van ons gedrag, van onze culturele en sociale ontwikkeling.

Socrates en Protagoras maken in de Klassieke Oudheid dus al een onderscheid tussen mens en middel. Met Protagoras is waarschijnlijk ook de eerste ‘leraar’ geboren: hij ‘ruilt’ kennis voor geld. Zijn beroep is: het aanleren van de deugd. Deugd heeft in het oude Griekenland overigens een andere betekenis³⁵ dan in onze moderne maatschappij. Deugd heeft in die tijd ook betrekking op de goede eigenschappen van gedrag en middelen. Als deugd aangeleerd kan worden, is deugd ook een vorm van opvoeding: ‘De vader die zijn zoon niet leert wat zijn taken zijn, is even schuldig als de zoon die deze

³⁰ Socrates (470 v.Chr.-399 v.Chr.), Griekse filosoof, hij wordt beschouwd als de stichter van de westerse filosofie en leermeester van Plato. Plato wordt vervolgens weer beschouwd als leermeester van Aristoteles.

³¹ Protagoras (490 v.Chr.-420 v.Chr.), Griekse filosoof en sofist. Sofisten zijn de eerste mensen geweest die het denken van de mens op een systematisch manier onderzocht en gedocumenteerd hebben.

³² Confucius (551 v.Chr.- 479 v.Chr.), Chinese filosoof. Zijn onderwijs is sterk gericht op het aanleren van politieke vaardigheden. Bekende uitspraken van hem zijn: ‘Hij die leert en niet denkt is verloren. Hij die denkt en niet leert is in groter gevaar.’ En: ‘Echt weten is bewust te zijn van je onwetend.’ Met andere woorden: je weet meer niet dan wel.

³³ Zie paragraaf 1.6, voor een verdere toelichting en definitielijst.

³⁴ Meer hierover in paragraaf 8.4: ‘3-lijnenmodel: 3 verschillende evoluties’.

³⁵ In de moderne tijd betekent deugd meestal: het goed zijn in zedelijke zin, of het kan duiden op een ethische goede manier van handelen.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

taken negeert,' zei Confucius. Volgens Protagoras kan deugd verworven worden en deugd is een vorm van kennis. Wie deugd bezit zal niet vrijwillig het kwade doen. Zijn kunst bestaat uit het aanleren hoe je een succesvol leven kunt leiden. Dit aanleren is dus een middel geworden. En omdat het gebruikt wordt door en voor mensen is er een samenwerking tussen mens en middel. Volgens Socrates is kennis iets van de mens zelf: zelfkennis. Protagoras ziet kennis als een hulpmiddel om iets over te brengen. Protagoras treedt als eerste buiten het menselijke en betreft ook niet menselijke zaken erbij.

Beide filosofen zijn het er overigens over eens wat kennis níet is: kennis heeft niets te maken met het vermogen om iets te doen. Het nuttig vermogen om iets te doen is een vaardigheid en geen kennis. Het Griekse woord voor vaardigheid is 'techné'. Deze vorm van 'kennis' ligt dus verder af van 'het denkvermogen' van de mens en dichterbij 'het doevermogen' en het hulpmiddel. Het toepassen van kennis op machines en arbeid, zoals gedaan door Frederick Taylor en Henry Ford, wordt door Socrates en Protagoras verworpen als kennis. Vaardigheid is voor hen geen kennis. Dit onderscheid tussen kennis en vaardigheden zien we nog steeds terug, bijvoorbeeld in de opleidingsmarkt: een cursus is meer gericht op het overdragen van kennis en een training is meer gericht op het overdragen van vaardigheden. Maar mens en middel zijn inmiddels zover geïntegreerd dat je bijvoorbeeld voor het bedienen van een machine in een fabriek ook bepaalde kennis nodig hebt en bijvoorbeeld berekeningen moet maken voordat je de machine aanzet.

Een probleem dat samenhangt met de verstregende relatie tussen mens en middel, is de ontwikkeling dat we steeds meer:

- 'mensenkenmerken' zijn gaan toekennen aan middelen (voorbeeld we laten bedrijven en kiezen en verantwoordelijk zijn, zoekmachines die voor ons kiezen, augmented reality en kunstmatige intelligentie) en
- 'middelenkenmerken' zijn gaan toekennen aan mensen (bijvoorbeeld de lopende band om de wispelturige mens uit te sluiten van het productieproces).

Met de komst van bijvoorbeeld het hulpmiddel 'bedrijf', zijn middelen steeds meer een eigen leven gaan leiden, los van de mens. We voegen mensenkenmerken toe aan middelen. Zo mogen rechtspersonen, net als natuurlijke personen, deelnemen aan het rechtsverkeer en het economisch verkeer. We laten bedrijven beslissingen nemen en mensen verschuilen zich achter bedrijven, functies, politieke partijen of overheidsinstanties. Maar middelen kunnen geen keuzes maken of verantwoordelijkheden dragen. Dat kunnen alleen mensen. We geven verantwoordelijkheid aan middelen en we proberen middelen zelfstandig te laten evolueren. Dit proces is versneld door de introductie van bijvoorbeeld de 'corporation', de 'chartered corporation', het bedrijf met beperkte aansprakelijkheid en de aandelenhandel. Allemaal hulpmiddelen die een eigen leven zijn gaan leiden. Een corporation is een bepaald type bedrijf. De naam is afgeleid van 'corpus' wat lichaam betekent. Het doel van een corporation is: het lichaam te overleven. Waarschijnlijk wordt dit voor het eerst toegepast bij de katholieke kerk en kloosterordes. Wanneer de paus overlijdt, moet de kerk doorgaan. Op zich een goed doel, maar hierdoor zijn we wel een middel gaan zien als een mens. We zijn aan middel menselijke kenmerken gaan geven. Maar een bedrijf heeft geen bewustzijn, geen moraal en kan zichzelf niet voortplanten. Dat kunnen alleen mensen. Een bedrijf is een hulpmiddel en heeft geen eigen wil of bewustzijn. Een middel kan niet leven of kiezen zonder tussenkomst van mensen. Alleen mensen kunnen kiezen. De functie dat een navigatiesysteem kan kiezen tussen links- of rechts afslaan is het gevolg van een programma of een ontwerp dat een mens heeft gemaakt. Middelen nemen steeds meer menselijke kenmerken over. Kijk bijvoorbeeld naar kunstmatige intelligentie en zoekmachines. Enerzijds nemen middelen steeds meer kenmerken over van mensen anderzijds proberen we mensen steeds meer op machines te laten lijken. Neem bijvoorbeeld de lopende band. Deze probeert de mens 'uit te schakelen' omdat de mens maar lastig en wispelturig is. De mens is onvoorspelbaar en dat is voor de lopende band niet zo handig. Met behulp van arbeidsanalyse proberen we alle menselijke handelingen te voorspellen en te plannen. Een ander voorbeeld is de zoekmachine die steeds meer probeert de mens in haar algoritme te brengen. Door steeds menselijke zoekacties te registreren en te analyseren probeert de zoekmachine te gaan denken als de mens. In principe probeert de zoekmachine de consument in het hokje van de adverteerder te stoppen. De mens denkt dat hij uit vrije wil kiest, maar dat is steeds minder het geval. De mens denkt dat hij slim is, maar raakt steeds verder gevangen in zijn eigen schepping. Ben je dan slim of dom? Het zijn steeds vaker middelen (en onderliggend programmeurs en daar onderliggend: adverteerders) die voor ons kiezen. Het is belangrijk te constateren dat middelen steeds meer kenmerken van mensen overnemen en visa versa. De vraag is of we dat als mensen willen en wat daar de gevolgen van zijn. We moeten ons er in ieder geval van bewust zijn dat het bestaat en dat het een van de oorzaken is van ons welvaartprobleem.

Naast de samenwerking en integratie van mens en middel, zijn we ons als mens gaan verheffen boven de natuur en boven onze toekomst en geschiedenis. Dit is de tweede bron van ons welvaartprobleem.

2. Ons zijn verheffen boven de natuur, toekomst en geschiedenis

Ondanks dat de kans nul is dat de mens het resultaat van onze evolutie kan bepalen, zijn we ons zelf gaan verheffen boven de natuur, onze toekomst en onze geschiedenis. De vraag hierbij is of ons leven een andere betekenis heeft dan die wij als mens eraan gegeven? We zijn ons bewust van ons bestaan, we kennen steeds meer van ons verleden en we kijken steeds verder in de toekomst. Eigenschappen die andere levende wezens waarschijnlijk niet hebben. Het verloop van onze toekomst is onbepaald, maar wordt vorm gegeven door de optelsom van onze keuzes, van ons collectief bewustzijn, van ontelbare visies, omstandigheden toekomstverwachtingen en plannen. Er zijn nog steeds heel veel verstoringen waar we als mens (nog geen) invloed op hebben. Voorbeelden zijn meteorietinslagen, vulkaanuitbarstingen,

Weconomics Analyse – Paul Bessems

aardbevingen en tsunamis. Het is vrijwel zeker dat het leven op aarde, zoals we dat nu kennen, over een paar miljard jaar ophoudt te bestaan, in ieder geval onder invloed van de zon. Maar gegeven de periode die we wel kunnen overzien en gegeven de omstandigheden die we wel kunnen beïnvloeden, is het belangrijk dat we nadenken over onze relatie met onze leefomgeving, toekomst en geschiedenis.

Zonder in discussie te gaan wat de renaissance precies is, wanneer die begon en eindigde, gebruik ik deze periode om duidelijk te maken dat er iets veranderd is in de manier waarop we naar onszelf kijken en de positie die we als mens innemen in de natuur, onze toekomst en geschiedenis. Het beeld dat we van ons zelf hebben sinds de Klassieke Oudheid verandert. De renaissance en Verlichting spelen daarin een belangrijke rol. De renaissance is een overgangperiode tussen de middeleeuwen en de nieuwe tijd van de Verlichting. De renaissance is vooral voor de Italiaanse humanisten een belangrijke periode waarin idealen en inzichten van de Klassieke Oudheid weer tot leven komen. De humanisten verzetten zich tegen de barbaarse en donkere middeleeuwen. De middeleeuwen zijn volgens de humanisten een periode, waarin weinig gebeurt en er veel gevochten wordt. De Italiaanse humanisten willen weer genieten van de schoonheid der kunsten en pakken de ideeën van de Griekse filosofen weer op. De Italiaanse humanisten zijn zich bewust van de speciale positie van de mens in de natuur en de wereld. Maar de humanisten schieten te ver door en gaan het bewustzijn van de mensen verheffen boven de natuur en boven de geschiedenis³⁶. De evolutie, die hen gebracht heeft waar ze op dat moment zijn, wordt niet belangrijk gevonden. Het hier, nu en ik zijn belangrijk. Het moment, de plaats en de mens is belangrijk. Het centrum van de renaissance ligt in die tijd in Florence. Het leven is op een aantal aspecten vergelijkbaar met het leven van het oude Rome. Humanisten geloven niet meer in het hiernamaals, maar in het hier en nu. Het idee dat je bescheiden moet leven om in de hemel te komen wordt losgelaten. Dit hernieuwde beeld heeft later weer een grote invloed op bijvoorbeeld Ayn Rand³⁷. Het 'loslaten' van religies en het niet meer geloven in het hiernamaals heeft grote invloed op de hebzucht van mensen. Tussen de jaren tachtig van de vorige eeuw en 2008 leven veel mensen in het hier en nu, niet in het daar en later en maken zich weinig zorgen over de toekomst en de kwaliteit van leven voor hun kinderen. Bekend is wellicht de uitspraak van Gordon Gekko in de (fictieve) film Wall Street³⁸: *'The point is, ladies and gentleman, that 'greed' - for lack of a better word - is good. Greed is right. Greed works. Greed clarifies, cuts through, and captures the essence of the evolutionary spirit. Greed, in all of its forms - greed for life, for money, for love, knowledge - has marked the upward surge of mankind. And greed - you mark my words - will not only save Teldar Paper, but that other malfunctioning corporation called the USA.'*

De renaissance gaat vooral over het denken van de elite³⁹. De intellectuele elite ontwikkelt een zienswijze die zich onttrekt aan het religieuze denken. De secularisering, het scheiden van kerk en staat, heeft positieve gevolgen, maar ook negatieve gevolgen met betrekking tot de manier waarop we naar het leven kijken en de plaats van de mens daarin. Belangrijke waarden uit de middeleeuwen zoals armoede, contemplatie⁴⁰, kuisheid en geloof in één god worden losgelaten en maken plaats voor kunst en cultuur. De renaissance motiveert mensen om bezit te verwerven en actief deel te nemen in het leven. De middeleeuwen geven een negatief mensbeeld, de renaissance een positief. Het idee van de Klassieke Oudheid dat de mens bewust is van zijn bestaan en daardoor zichzelf losmaakt van de natuur en zijn eigen geschiedenis, is een belangrijk kenmerk van de renaissance en bron van ons welvaartsprobleem.

Sinds de renaissance zijn we de wereld gaan zien door de ogen van de mens. Deze subjectieve waarneming heeft door de eeuwen heen geleid tot de wereld van nu. Een wereld waarin we meer bezig zijn met onze eigen beleving, onze identiteit, ons merk, onze branding dan met de natuur of met onze geschiedenis. We hoeven minder aandacht te geven aan het verkrijgen van schaarse middelen. Daarbij is er veel geld in omloop en dat geld zoekt rendement en besteding. We werken niet langer voor voedsel en veiligheid, maar geven geld uit aan een overconsumptie, de laatste smartphone of tablet, aan modieuze kleren en lifestyle producten. Of dit een gevolg of oorzaak is van de verminderde betekenis van kerk, gezin en traditionele waarden, is moeilijk te achterhalen. De twee ontwikkelingen spelen zeker op elkaar in. Het beeld van de wereld werd vroeger bepaald door de pastoor, de directeur, de wetenschapper, de massamedia en het hoofd van het gezin. Dat is nu losgelaten. De aandacht voor en identificatie met mode, media en merken is wellicht een invulling voor het wegvallen van vroegere identificaties. Mythen en geloof zijn vervangen door ideologieën zoals het kapitalisme, communisme of marxisme. Het geloof in natuurverschijnselen is vervangen door het geloof in systemen en middelen. Een ideologie heeft een absoluut doel dat alle mogelijke middelen heiligt en zich boven de mens verheft. Dat is een gevaarlijke ontwikkeling. De nieuwe mythes in de jaren negentig van de vorige eeuw zijn de homo economicus, de aanbedding van de CEO, en maximalisatie van aandeelhouderswaarde. De nieuwe mythes aan het begin van deze eeuw

---

³⁶ Een extreme vorm hiervan is solipsisme: het geloof of de filosofie, dat er maar één bewustzijn is, dat van de waarnemer. Solipsisme zet de 'ik' en het individueel ego centraal. Solipsisme ziet de subjectieve waarnemingen van mensen als leidend principe.

³⁷ Ayn Rand (1905-1982) was een Amerikaanse romanschrijfster en filosofe. Kennistheorie (epistemologie) staat centraal in haar werk. Ze is primair niet voor het kapitalisme, maar voor het egoïsme en primair pleit ze niet voor het egoïsme, maar voor de rede. Wanneer volgens haar de rede erkend en consistent wordt toegepast volgt al het andere. Door middel van zintuiglijke waarnemingen en redeneren, kan volgens het objectivisme en de kennistheorie: absolute objectieve kennis verkregen worden over dat wat is.

³⁸ Film Wall Street (1987) met Michael Douglas (Gordon Gekko) over het leven in de financiële sector in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Gordon Gekko wordt afgeschilderd als een 'foute' figuur, maar zijn karakter krijgt in die tijd veel navolging. Mensen uit de financiële sector identificeren zich met Gordon Gekko.

³⁹ Elite is afgeleid van het Franse 'élite' en het Latijnse 'eligere' dat uitkiezen betekent. Binnen Weconomics bedoelen we met elite meestal 'de machthebbers' als dan niet democratisch gekozen.

⁴⁰ Contemplatie wordt ook wel beschouwing genomen. Letterlijk betekent het: het scheiden van iets uit zijn omgeving. Door meditatie of bidden kan iemand zich 'scheiden' van zijn omgeving.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

zijn internet, social media en mobiele applicaties. Wie Adam Smith⁴¹ naïef leest, kan inderdaad lezen dat hij de markt (een middel) de vrije hand geeft. Maar geen enkel gebruik van een hulpmiddel kan een mens ontslaan van zijn morele verplichting te kiezen tussen doen en laten, tussen goed en kwaad. Je mag voor jezelf kiezen, maar dat mag een ander niet schaden. Je mag wel jezelf schaden door een ander te helpen. Wanneer je Adam Smit volgt, kun je concluderen dat het nastreven van eigenbelang goed is voor de gemeenschap. Maar Adam Smith had het over de bakker, de slager en brouwer en niet over Enron, WorldCom, Ahold en Parmalat⁴².

Het concept dat we vanaf de renaissance, mens en middel zijn gaan verheffen boven de natuur, boven onze geschiedenis en boven onze natuurlijke evolutie is een belangrijke oorzaak van ons welvaartsprobleem.

De volgende bron van ons welvaartsprobleem is gelegen in de ontwikkeling dat we het geluk van mensen boven alles zijn gaan stellen. Dit is een gevolg van de ontwikkeling dat we ons zelf zijn gaan verheffen boven de natuur en boven onze toekomst en geschiedenis.

3. Menselijk geluk boven alles

Ayn Rand ontwikkelt in haar werk een filosofie die bekend staat als het objectivisme⁴³. Objectivisme ziet de mens als een heroïsch wezen met zijn eigen geluk als hoogste doel, zijn prestaties als nobelste activiteit en zijn rede als belangrijkste eigenschap. Het objectivisme ziet onze wereld, de omgeving van de mens, onafhankelijk van de interpretaties (subjectief) van de mens. Rand is een aanhangster van Aristoteles⁴⁴, maar ze voegt veel eigen interpretaties toe, aan het werk van de Griekse filosoof. Ayn Rand ziet objectivisme ook wel als filosofie voor het leven op aarde, maar dan vooral het leven op aarde van de mens. De situatie dat de 'leeftijd van de mens' 0,000002% is van de 'leeftijd van de aarde', laat ze even buiten beschouwing. We zien in haar filosofie parallellen met het concept van genot van de Griekse filosoof Epicurus⁴⁵, maar het is zeker niet hetzelfde, verre van dat zelfs⁴⁶. Ayn Rand ziet de mens en de behoefte van mens als vertrekpunt, middelpunt en doel. Ze stelt dat de werkelijkheid onafhankelijk is van interpretatie van de mens. De werkelijkheid is volgens haar, zoals deze is. De volgende drie niet bewezen, maar wel als grondslag aanvaarde axioma's, zijn de fundamenteën voor alle kennis:

1. Het bestaan bestaat.
2. Dit erkennen houdt in dat er bewustzijn is.
3. Als iets bestaat, dan bestaat iets.

Een axioma is in de wiskunde, filosofie en logica een niet bewezen, maar als grond aanvaarde bewering. Een axioma dient als grondslag voor het bewijs van andere stellingen. De drie axioma's van het objectivisme zijn volgens Rand de fundamenteën voor alle kennis. De drie axioma's kunnen niet bewezen worden, maar zonder erkenning van deze drie axioma's is bewijs onmogelijk.

Volgens Rand is het nastreven van ieders eigen geluk ethisch verantwoord en het juiste middel voor vooruitgang. Het politiek economisch systeem dat hier volgens haar het beste bij past is het laissez faire kapitalisme. De overheid moet zich volgens dit systeem zo min mogelijk bemoeien met economie, burgers en financiële markten. Ayn Rand is later het grote voorbeeld geworden voor mensen zoals Ronald Reagan, Margaret Thatcher en Alan Greenspan. Deze 'leiders' baseren hun fundamenteën van het financieel kapitalisme⁴⁷ op de ideeën van Rand. Deze vorm van kapitalisme begint rond 1980 en is een reactie op het Keynesiaanse kapitalisme van na de Tweede Wereldoorlog. Het financieel kapitalisme is een belangrijke oorzaak van de welvaarts crisis en vindt haar oorsprong mede in de ideeën van Ayn Rand. De belangrijkste roman van Ayn Rand, haar magnum opus: 'Atlas Shrugged' wordt in een onderzoek van Time Magazine door Amerikaanse lezers, na de Bijbel, genoemd als belangrijkste boek van de twintigste eeuw. Dit zegt denk ik, ook iets over de sociaal culturele ontwikkeling van mensen in de Verenigde Staten. 'Life, Liberty and the pursuit of Happiness' is een frase uit de 'The Declaration of Independence' van de Verenigde Staten. Genot of het nastreven van geluk of welzijn is niet verkeerd. Maar we moeten ons wel bewust zijn van de gevolgen voor de mensheid. Net als vrijheid van meningsuiting haar grenzen heeft, heeft het nastreven van genot en geluk dit ook. De mens kan niet zonder de mensheid en de mensheid bestaat niet zonder de mens. Willen we ons welvaartsprobleem beheersen dan zullen we steeds een goed evenwicht moeten vinden tussen mens en gemeenschap. Wanneer dit evenwicht onvoldoende duurzaam is, wordt ons

---

⁴¹ Adam Smith (1723-1790), Schotse moraalfilosoof en politiek econoom.

⁴² Voorbeelden van bedrijven waar fraude is gepleegd waarbij individuen uit eigenbelang hebben gehandeld en voordeel hebben gehad door derden te schaden.

⁴³ Objectivisme heeft niet direct iets te maken met het zijn van een object. Objecten bestaan omdat mensen ze gemaakt hebben en een nut hebben voor mensen, in ieder geval zouden moeten hebben.

⁴⁴ Aristoteles (384 v.Chr.-322 v.Chr.), was een Griekse filosoof. Hij was leerling van Plato (427v.Chr.-347v.Chr.) die op zijn beurt weer leerling was van Socrates. Aristoteles wordt gezien als de eerste homo universalis. Hij hield zich bezig met filosofie, psychologie, wiskunde, natuurkunde, politiek, sociologie, kunst, taal en letterkunde. Hij wordt als een van invloedrijkste filosofen beschouwd van de Klassieke Oudheid en westerse filosofie.

⁴⁵ Epicurus (341v.Chr.-270v.Chr.), was een Griekse filosoof en hedonist.

⁴⁶ Bij Epicurus gaat het over het persoonlijk genot op lange termijn. Het is volgens hem onverstandig om te veel te eten, wat op korte termijn genot oplevert, maar op lange termijn vervelend kan zijn.

⁴⁷ Ook wel het Anglo-Amerikaanse kapitalisme genoemd.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

systeem instabiel en zal het door evolutie vervangen worden. Te lang en te vaak is blindelings de Amerikaanse droom ‘gevolgd’. Een droom van individuele vrijheid en genot zonder echt rekening te houden met de gevolgen voor anderen en zonder rekening te houden met de gemeenschap en de toekomst van onze kinderen. En vaak doet de massamedia mee met het creëren van een beeld, dat het goed zou zijn, wanneer je als individu snel rijk wordt, ten koste van anderen en zonder echt waarde toe te voegen aan de gemeenschap. Een voorbeeld is het VARA programma: ‘De Wereld Draait Door’ dat in 2012 internetondernemers uitnodigt voor een ‘App-wedstrijd’⁴⁸. Enkele wensen om aan de wedstrijd mee te doen zijn⁴⁹:

- Je plan stoelt op een technische innovatie. Een social innovatie kan ook, maar moet je wel hard kunnen maken (techniek zou belangrijker moeten zijn dan mensinteracties?).
- Je bent nog niet ‘binnen gelopen.’ Je komt echt om geldschieters te interesseren (snel binnenlopen zou goed moeten zijn?).
- Je kunt een strakke presentatie geven en je bent goed gebekt (geen uitleg nodig lijkt me?).

De wedstrijd legt een directe relatie met jonge internetondernemers in bijvoorbeeld Silicon Valley, die snel rijk worden met het maken van bijvoorbeeld mobiele applicatie (Apps). De wedstrijd verheerlijkt, wellicht onbedoeld, de Amerikaanse manier van zakendoen, die voor het individu misschien wel geluk en genot brengt, maar voor de maatschappij en ons voortbestaan grote nadelen heeft. De wedstrijd verheerlijkt het snel financieel binnen lopen van internetondernemers, boven maatschappelijke waarden. Dat een publieke omroep zoals de VARA of een populair programma als ‘De Wereld Draait Door’ zich leent voor het uitdragen van de ‘Amerikaanse droom’ begrijp ik niet goed. Zo help je mee met het creëren van luchtballonnen en geef je jonge mensen het beeld dat snel rijk worden, een belangrijke waarde van het leven is. Het zal moeilijk zijn om ons welvaartsprobleem te organiseren wanneer we het Amerikaanse systeem blijven verheerlijken en blind blijven volgen. Albert Einstein zei hierover: *‘Try not to become a man of success but a man of value.’*

Tot zover de derde bron van ons welvaartsprobleem: menselijk genot is het hoogste goed. De vierde en laatste bron van ons welvaartsprobleem is dat: ‘willen’ niet meer voor ‘kunnen’ en ‘moeten’ komt.

4. Willen komt niet meer voor kunnen en moeten

Ruim tachtig jaar⁵⁰ geleden constateert John Maynard Keynes, terecht, dat een grote groep mensen zich voor het eerst in de geschiedenis, niet meer druk hoeft te maken over de eerste levensbehoeften: voedsel, energie en veiligheid. We zijn als mens bevrijd van een economisch probleem. Tot die tijd waren we als mens het grootste deel van de dag bezig met het vinden van voedsel, het opwekken van energie, het maken van kleren en het organiseren van veiligheid. In plaats van te genieten van onze vrijheid en verworvenheden blijven we als mens bezig om onszelf te ontwikkelen en steeds nieuw dingen uit te vinden. Deze drang om te blijven ontwikkelen kan zich ook tegen ons keren. Het succes van ons systeem kan ook erger zijn dan het falen ervan⁵¹. De geschiedenis leert, dat op het moment dat een regime meer nadelen dan voordelen biedt, dit regime vervangen wordt. Ook door ons welvaartsprobleem zijn we op zo’n punt aangekomen in onze geschiedenis. We bestaan als mens nog maar zeer kort als we dit afzetten tegen de totale evolutie van onze planeet. Er zijn tal voorbeelden van diersoorten, maar ook van menselijke beschavingen, die zijn ontstaan, zich hebben ontwikkeld en na hun hoogtepunt in verval zijn gekomen en uiteindelijk zijn ophouden te bestaan. De meeste beschavingen die zijn verdwenen, hebben zich onvoldoende aangepast aan de veranderende omstandigheden. De oorzaak hiervan, lag meestal in de tijdshorizon: men kon de gevolgen van processen, zoals houtkap en ontbossing, over een langere periode niet overzien. Ook weigerde de elite zich vaak aan te passen. Aanpassen betekende verlies van machtsfundamenten. Voorbeelden zijn de Mayacultuur en de Vikingen in Groenland. Maar in die tijd hadden mensen, in vergelijking met nu, zeer weinig kennis van onze geschiedenis en toekomst. Nu weten we, dat een regime dat gebaseerd is op voortdurende economische groei, niet kan samengaan met een eindig ecologisch regime. Wanneer we in onze huidige toestand op onze planeet willen blijven leven zullen we ons moeten aanpassen. Door steeds sneller te innoveren en deze innovaties vooral aan te wenden voor consumptie, brengen we vooral de toekomst van onze kinderen in gevaar. We ‘moeten’ en ‘kunnen’ steeds sneller ontwikkelen, maar dat kan ook tot grote problemen leiden. We kunnen heel veel, maar de vraag is eigenlijk: wat willen we? Nu redeneren we meestal vanuit ons ‘kunnen’ en ‘moeten’, niet vanuit ons ‘willen’.

We zijn, zonder dat we ons daarvan waarschijnlijk bewust zijn, in een wereld gaan leven waar ‘kunnen’ en ‘moeten’ voor ‘willen’ komt, terwijl het eigenlijk andersom zou moeten zijn: eerst wat wil en dan wat kan ik en wat moet ik. We redeneren vanuit wat we hebben (welvaart), moeten (economische groei) en kunnen (aanbodgericht, push, technisch innoveren) en niet meer vanuit wat we eigenlijk willen (vraaggericht, pull, nut en noodzaak).

⁴⁸ Zie bijvoorbeeld de uitzending van 24-1-2012, internet: dewerelddraaitdoor.vara.nl.

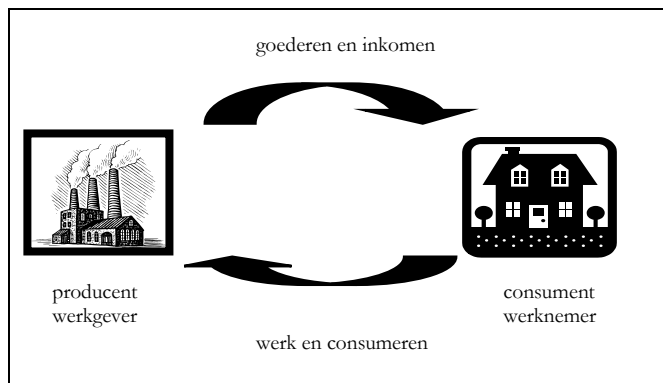
⁴⁹ Zie bijvoorbeeld internet alexanderklopping.nl/post/17149587904/dwdd-zoekt-startups.

⁵⁰ Zie: ‘Economic Possibilities For Our Grandchildren’ (1930), John Maynard Keynes.

⁵¹ In de Verenigde Staten produceert 2% van de bevolking genoeg voedsel voor de rest. In feite produceren ze teveel en ‘verkeerd’ voedsel, gezien de problemen van obesitas wat tot nieuwe problemen leidt zoals toenemende kosten van de zorg.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

De afhankelijkheid tussen willen enerzijds en kunnen en moeten anderzijds is waarschijnlijk ingang gezet, of in ieder geval versterkt, door de productieconsumptie-spiraal die grotendeels is gestart met de arbeidsanalyse van Taylor en de lopende band van Henry Ford.

Figuur 1.2: de productieconsumptie relatie

Enerzijds maakt Henry Ford rond 1900 betaalbare auto's en anderzijds betaalt hij medewerkers genoeg zodat ze zelf een auto kunnen kopen. Typerend is de uitspraak van Ford dat niet de werkgever de lonen betaalt, hij gaat gewoon met geld om, het is het product dat de lonen betaalt. Hoe meer producten we maken (los van de vraag of we ze nodig hebben), hoe meer we verdienen. Zo wordt de productie afhankelijk van de consumptie en consumptie van productie. Zo ontstaat een productieconsumptie-spiraal die zichzelf, niet alleen in stand houdt, maar ook versneld groeit. Productie(groei) kan niet zonder consumptie(groei) en consumptie(groei) kan niet zonder productie(groei). Maar in deze afhankelijk moeten we meer gaan redeneren vanuit wat we willen (vraagzijde) en minder vanuit wat we kunnen (aanbodzijde) en moeten (economische groei).

Naast het probleem dat 'kunnen' voor 'willen' komt, hebben we ook het probleem dat we economisch moeten groeien⁵². Niet alleen 'kunnen', maar dus ook 'moeten' komt in onze maatschappij steeds vaker voor 'willen'. We hebben een productieapparaat, waar veel geld in geïnvesteerd is (aanbod), en daar moeten we een vraag bij creëren (afname). Consumenten 'moeten' consumeren omdat anders onze welvaartsmachine stil komt te staan. We moeten kopen, los van de vraag of er behoefte is.

We hebben een systeem gebouwd dat veel welvaart brengt, maar afhankelijk is van efficiency (grote aantalen) en groei (geleend geld aflossen met nieuwe leningen). Met deze welvaart hebben we naast een veiligheid- en zorgsysteem, een onderwijssysteem gecreëerd dat enerzijds zorgt voor minder analfabetisme en meer welvaart voor meer mensen, maar anderzijds ook zorgt voor een kennisspiraal waarbij we steeds sneller moeten innoveren om de problemen die we met onze innovaties veroorzaken weer moeten oplossen. Het kapitalistisch systeem heeft groot belang bij gezonde en goed geschoolde mensen. Hoe langer we gezond blijven, hoe langer we productief kunnen zijn voor het systeem. Hoe beter opgeleid hoe sneller het systeem kan innoveren zodat de productieconsumptie-spiraal blijft groeien.

De Britse econoom Tim Jackson⁵³ laat in een Ted Talk⁵⁴ zien, dat we voor het einde van de eenentwintigste eeuw, de uitstoot van CO₂ met een factor honderddertig moeten verbeteren om de doelstellingen te halen met betrekking tot de uitstoot van CO₂. Om dit te realiseren moeten we in honderd jaar tijd tien keer sneller innoveren dan de afgelopen tweehonderd jaar. Innovatie is de belangrijkste manier om te overleven in een wereld, die gebaseerd is op economisch groei. Wanneer we niet meer innoveren klappt het hele financieel kapitalistisch systeem. We moeten innoveren om de problemen die we met innovatie creëren weer op te lossen.

In de productieconsumptie-spiraal (zie figuur 1.2) moeten producenten voortdurend nieuwe producten maken. Dit is meestal niet omdat consumenten dit willen, maar omdat het systeem waar we afhankelijk van zijn, dit vereist. Consumenten weten meestal niet wat ze willen totdat het er is. Producenten worden door het systeem gedreven, om steeds nieuwe producten te maken. Hun, met geleend geld betaalde productieapparaat, moet steeds sneller innoveren om (meer) rendement te kunnen halen op een groeiende geldhoeveelheid (rendementsinflatie). Producenten moeten produceren omdat aandeelhouders⁵⁵ en het systeem dit eisen, niet omdat consumenten dit willen. Producenten moeten steeds sneller met nieuwe producten komen omdat concurrenten dat ook doen. Een product is in onze open economie als snel een commodity. Wanneer je op een commodity nog rendement wilt verdienen moet je deze in grote aantallen

⁵² Zie ook paragraaf 5.10: 'Moet economische groei?'

⁵³ Tim Jackson (1957), is een Britse ecoloog econoom en hoogleraar duurzame ontwikkeling aan de Universiteit van Surrey. Hij adviseert regeringen over ontwikkeling in relatie tot economische groei.

⁵⁴ Zie internet: ted.com, 'Tim Jackson Reality Check', (Ted Talk posted oktober 2010).

⁵⁵ Overigens, mensen hebben meerdere rollen. We kunnen zowel consument als aandeelhouder zijn. Daarbij kun je een aandeelhouder ook zien als een consument van rendement.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

produceren (economy of scale). Het enige alternatief voor commodities dat het kapitalistisch systeem biedt is productdifferentiatie en innovatie. En dat moet ‘van het systeem’ steeds sneller en steeds sneller⁵⁶. We zijn gevangen in een systeem waarbij ‘kunnen’ en ‘moeten’ voor ‘willen’ komt. In een wereld waarin menselijk bewustzijn, bijvoorbeeld met betrekking tot duurzaamheid, moet concurreren met menselijk oerinstincten zoals: ‘eten of gegeten worden’, dan legt onze sociaal culturele evolutie het meestal nog af tegen onze natuurlijke evolutie.

Mensen hebben enerzijds een drang naar nieuwheid naar avontuur, maar anderzijds ook een drang naar veiligheid en comfort. We zijn egoïst, maar ook altruïst, we zijn vader, maar ook manager, we zijn ons bewust, maar erg selectief. Het is de onvoorspelbaarheid en wispelturigheid van de mens die enerzijds ons leven veel waarde geeft en anderzijds ook veel kosten met zich meebrengt. De mens is ogenschijnlijk beter ontwikkeld dan ander diersoorten en onze evolutie levert ons heel veel op, maar kost ook heel veel. De meeste diersoorten gebruiken minder energie om te overleven, dan de mens. We hebben als mens te maken met een overschot aan kennis voor een wereld waarin we (biologisch gezien) moeten overleven. Dit overschot aan kennis moet, net als het overschot aan geld, renderen en zoekt complexe problemen op. Als deze problemen er niet zijn worden ze ‘gemaakt’. Water zoekt het laagste punt, geld het hoogste rendement en kennis zoekt problemen. We bouwen geen kantoorpanden omdat we behoefte hebben aan vierkante meters, we bouwen kantoren omdat geld moet renderen. Zo is het ook met kennis. We ontwikkelen geen producten omdat daar behoefte aan is, maar omdat kennis haar weg moet vinden en moet renderen. Voordat we kunnen bepalen aan welke goederen en diensten we behoefte hebben, zullen we eerst moeten weten, met welke welvaart we willen leven. Voordat we dat weten is elke innovatie goed of fout, kan kennis haar gang gaan en steken we geld in lege kantoorpanden. ‘Willen’ moet weer voor ‘kunnen’ en ‘moeten’ komen, anders innoveren we ons als mens kapot en zal over een paar duizend jaar, de soort die dan ‘regeert’ zeggen: die homo sapiens, het waren slimme wezens, maar niet zo slim om hun eigen dommigheid te begrijpen.

Tot zover de vierde fundamentele bron van ons welvaartprobleem.

We hebben een welvaartsprobleem omdat ‘kunnen’ en ‘moeten’ voor ‘willen’ komt, omdat we ons onvoldoende bewust zijn van het verschil tussen mens en middel, omdat middelen een eigen leven zijn gaan leiden, omdat we ons als mens verheffen boven onze natuur, toekomst en geschiedenis en omdat we genot in het hier en nu als hoogste doel stellen. Onze evolutie heeft ons aan het begin van de eenentwintigste eeuw op een kruispunt gebracht. We zijn op het punt aangekomen, waarbij het aantal nieuwe problemen, die we creëren met onze innovaties, groter is geworden dan het aantal oude problemen die we oplossen met onze innovaties.

1.3 Hoe gaan we hiermee om?

Normaal zou evolutie zelf haar problemen oplossen. Maar omdat we als mens naast een biologische, ook een sociaal culturele en technologische evolutie in gang hebben gezet, ligt de zaak wat gecompliceerder. We zullen als mens een fundamentele vraag moeten stellen in welke wereld we als mens willen leven en in welke gedaante? Pas daarna kunnen we invulling geven aan het oplossen van problemen en het organiseren van een duurzame welvaart. Op basis van de in vorige paragraaf genoemde vier bronnen, zal de organisatie van ons welvaartprobleem in ieder geval de volgende elementen moeten bevatten:

- In de wereld waarin we (willen) leven, moeten we een expliciet onderscheid maken tussen mens en middel. Dus bijvoorbeeld: niet langer bedrijven laten kiezen, maar mensen, niet zomaar een middel gebruik omdat een ander dat ook doet, maar eerst nadenken wat de gevolgen kunnen zijn.
- We leven in een wereld waarin we onderdeel zijn van een groter ecosysteem. Willen we langer en kwalitatief beter leven in onze huidige gedaante⁵⁷ dan zullen we op een andere manier moeten omgaan met onze natuur, onze toekomst en beter moeten leren van onze geschiedenis.
- Wanneer we ervoor willen zorgen dat we onze kinderen, die we het leven geven, dit leven ook krijgen, dan zullen we niet langer ons eigen genot in het hier en nu als belangrijkste doel moeten stellen. We zullen moeten investeren in onderwijs, zorg en een schoner milieu. Investeren is uitgesteld genot, is uitgestelde consumptie. Investeren is vooral een contract sluiten met de toekomst. De toekomst van onze kinderen.
- We zullen ons niet langer moeten laten lijden door wat we ‘moeten’ en ‘kunnen’, maar door wat we ‘willen’. We moeten niet langer zijn wat we doen, wat we verdienen, waar we werken of welke spullen we kopen. We moeten weer zijn wat we willen.

Wanneer ik deze vier kernpunten concreter uitwerk, dan kom ik op een aantal oplossingsrichtingen voor ons welvaartsprobleem die ik verder in het boek ‘Weconomics theorie’ heb uitgewerkt:

- werk opnieuw en organisch organiseren waarbij we
- expliciet onderscheid maken tussen mens en middel en waarbij we
- organiseren en automatiseren vanuit de kleinste bouwsteen: mens en middel

⁵⁶ Zie ook Geoffrey West in paragraaf 8.5: ‘4-overeenkomstenmodel tussen natuur, steden en organisaties’.

⁵⁷ Als mens en niet als mensmachine.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

- en ons werk organiseren in gedeelde informatienetwerken
- zodat we onafhankelijk van tijd, plaats en organisatie kunnen werken
- in een profile, connect collaborate netwerk, waarbij
- we de productiviteit verbeteren en meer tijd overhouden voor zorgtaken
- en waarbij we onze welvaart opnieuw organiseren door
- te leren van onze geschiedenis en rekening te houden met de toekomst en
- problemen vanuit meerdere perspectieven bekijken, waarbij we weten dat
- onze economie een subsysteem is van ons ecologisch systeem en we naar een
- mensgerichte coöperatieve kapitalisme systeem gaan met
- sociale marktdemocratie als kern

Wanneer we een probleem oplossen is de kans groot dat daarmee nieuwe problemen ontstaan. Je kunt iemand ontslaan, maar dan moet je een ontslagvergunning betalen. Je kunt auto's op biobrandstof laten lopen, maar dan kun je de landbouwgrond niet meer gebruiken voor het produceren van voedsel. We zijn er als mens steeds in geslaagd te evolueren door per saldo meer problemen op te lossen dan te creëren. (Biologische) evolutie is gebaseerd op variatie, selectie en overerving. De algemene evolutietheorie zegt dat:

1. als er iets is dat gekopieerd (of geïmiteerd) wordt met variatie *en*
2. dat 'iets' wordt geselecteerd *en*
3. het geselecteerde wordt overgedragen *dan moet*
4. er een (nieuw) ontwerp vanuit het niets opduiken.

Universeel Darwinisme is volgens Daniel Dennett⁵⁸ in zijn boek 'Darwin's Dangerous Idea' (1995): '*A scheme for creating Design out of Chaos without the aid of Mind*'. Biologische evolutie bestaat ook zonder bewustzijn of ontwerp. Bij sociaal culturele en technische ontwikkeling speelt ons (collectief) bewustzijn en ons denkvermogen een belangrijke rol. We lossen problemen op, maar creëren met de oplossing ook nieuwe problemen. Niet alleen problemen voor de mens zelf, maar ook voor onze leefomgeving en toekomstige generaties. Ons bewustzijn en ons denkvermogen dreigen 'roet in het eten' te gooien van een evolutie die al miljarden jaren bezig is. De mens dreigt door haar sociaal culturele en technische ontwikkeling haar eigen graf te graven. In zijn boek 'The Selfish Gene' (1976) redeneert Richard Dawkins⁵⁹ niet vanuit de mens, maar vanuit de genen van de mens. Genen zorgen ervoor dat een mens bestaat. Dawkins ziet het lichaam als een soort 'kopieermachine' dat ervoor zorgt dat genen zich kunnen voortplanten door het samensmelten van sperma en eicel. Genen zijn replicatoren die ervoor zorgen dat variatie, selectie en overerving kunnen plaatsvinden. Aan het eind van zijn boek vraagt Dawkins zich af of er naast genen nog andere replicatoren zijn en hij komt op de meme: replicator voor onze culturele ontwikkeling. Een meme is de eenheid van culturele overdracht en memetics is de wetenschap die dit bestudeert. In haar boek 'The Meme Machine' (1999) zet Susan Blackmore⁶⁰ deze nieuwe wetenschap definitief op de kaart. Later introduceert zij nog een derde en belangrijke replicator, de replicator voor onze technische ontwikkeling: de teme. We maken het internet, computer(machines), bedrijven en zoekmachines zo slim en we geven ze zoveel vrijheid en menskenmerken dat deze middelen later geen mensen meer nodig hebben om 'zelf na te denken' en zichzelf 'voort te planten'. Sommige zijn zich hiervan bewust, maar collectief doen we er weinig mee. We hebben door biologische evolutie een bewustzijn 'gekregen' waarmee we onze sociaal culturele en technische ontwikkeling kunnen 'maken' en 'ontmaken'. Alleen zijn culturele en technische ontwikkelingen al zover 'verzelfstandigd' dat veranderen moeilijk is. Kijk bijvoorbeeld naar de bedrijfstak die ontstaan is rondom verandermanagement. Er worden wereldwijd miljarden euro's per jaar uitgegeven aan het opzetten, begeleiden en beheersen van verandertrajecten en toch slagen we er niet in te leven in een wereld die we willen. Waarschijnlijk is het beste alternatief voor een structurele verandering: opnieuw beginnen. Maak een nieuw ontwerp van de manier waarop we bijvoorbeeld ons werk en onze welvaart willen organiseren en hevel bestaande processen over naar deze nieuwe organisatie.

Onze culturele en technische ontwikkeling heeft ons inmiddels op een punt gebracht dat we meer problemen creëren dan oplossen. Dan zien we nu nog niet duidelijk, maar er zijn wel al signalen. Zo is ons economisch systeem een subsysteem dat gebaseerd is op continue groei, terwijl het systeem waar de economie onderdeel van uitmaakt, het ecologisch systeem, begrensd is. De aarde stelt beperkingen aan de economie. Psychologen worden steeds slimmer, maar toch hebben meer mensen psychologische klachten. Artsen worden steeds slimmer, maar toch verwacht de Wereldgezondheidsorganisatie een verdubbeling van het aantal kankerpatiënten in 2030. We hebben (computer)machines om ons werk te doen en toch leiden steeds meer mensen aan stress en burnout. We zijn zo druk met het oplossen van problemen, dat we geen oog hebben voor de problemen die we creëren met het oplossen van problemen. We kunnen voldoende voedsel maken voor iedereen en toch hebben wereldwijd ruim één miljard mensen honger en is in Nederland bijna de helft van de volwassen te zwaar. We communiceren al tweeënhalf miljoen jaar met elkaar, en toch begrijpen we elkaar niet. De kennis die we vergaard hebben met technische wetenschappen heeft ons

---

⁵⁸ Daniel Dennett (28-3-1942), Amerikaanse filosoof en in Nederland ook bekend door de VPRO serie: 'Een schitterend ongeluk' (1993). Houd zich onder andere bezig met bewustzijn en kunstmatige intelligentie.

⁵⁹ Richard Dawkins (1941-), is een Britse evolutiebioloog die in zijn boek 'The Selfish Gene' (1976), het begrip 'meme' introduceerde.

⁶⁰ Susan Blackmore (1951-), is een Britse expert schrijfster op het gebied van psychologie.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

zoveel vertrouwen gegeven dat we ook wel denken het gedrag van de mens, van een groep mensen en van de economie te kunnen voorspellen. We bouwen een complex politiek economisch of financieel systeem, omdat we erop vertrouwen dat economische en wiskunde modellen alles wel kunnen verklaren. We zijn zo gaan geloven in ons eigen kunnen, in onze eigen slimheid, dat we een complexe wereld creëren om dat te bewijzen. Intelligentie is net als geld op zoek naar een toepassing. Geld zoekt rendement en kennis zoekt steeds slimmere toepassingen, innovaties en technologie. Daarbij heeft losse kennis geen moraal. Wanneer kennis en moraal samengebracht worden in de bewuste mens, ontstaat pas wijsheid.

Wiskunde is net als taal een communicatiemiddel. Het is een middel net als de klok en de kalender om voor ons de wereld waarin we leven te duiden, te begrijpen en te voorspellen. Wiskunde is 'maar' een taal, uitgevonden door de mens om het leven te verklaren van diezelfde mens. Als iemand als eerste zegt: dat is een deur, en andere mensen geven daar dezelfde betekenis aan, dan is een deur een deur geworden. Zo is het ook met wiskunde: iemand heeft ooit bepaald dat $1+1$, 2 is. Als anderen daar dezelfde betekenis aangeven dan is $1+1$ voortaan 2 . Er is geen dier op deze aarde, dat daar aan zou twijfelen, of het daar mee eens of oneens zou kunnen zijn. Dit is een voorbeeld van objectivisme: het bestaan bestaat ($1+1=2$). Als er iets bestaan heeft, bestaat het (we geven dezelfde betekenis aan $1+1=2$). Dit erkennen (dezelfde betekenis aangeven) houdt in dat er bewustzijn is, dat we het leven een betekenis geven, dat we zijn en dat we ook weten dat we zijn. We kunnen ons zelf zien, door de ogen van anderen.

Maar, *we ontwikkelen modellen om een wereld te begrijpen die we zelf complex maken*. Kennis stroomt van antwoord naar vraag, net als stroom van plus naar min stroomt. Omdat kennis steeds op zoek is naar toepassingen, maken we onze wereld zo complex. De wereld is niet complex, wij maken de wereld complex met onze sociaal culturele en technische evoluties. Wiskunde en daarvan afgeleid wiskundige modellen hebben ons geholpen de wereld te begrijpen. Maar diezelfde modellen hebben bijgedragen aan een onnodig complexe wereld en het ontstaan van de schulden crisis.

Een deel van de wereld kunnen of willen, we nog niet begrijpen. We weten aardig hoe het helaal is ontstaan en welke processen zich afspelen in een steen. Maar hoe de mens denkt of functioneert in een groter geheel is een complex en chaotisch systeem. We zijn zo arrogant te denken dat we begrijpen hoe de wereld in elkaar zit. Dat is hoogmoed en hoogmoed komt voor de val. We zijn zo dom een complexiteit te maken die we zelf niet meer begrijpen. We hebben een complexe wereld gemaakt en teveel erop vertrouwd dat de wetenschap met haar modellen deze complexe wereld wel zal kunnen blijven duiden, begrijpen en voorspellen. Maar diezelfde wetenschap maakt de wereld weer complexer door het ontwikkelen en gebruiken van die modellen, we zitten in een kennisspiraal. Dit is onze sociaal culturele ontwikkeling met de meme als replicator. Kennis 'vermenigvuldigt' zich door van 'hersenen naar hersenen te springen' (door middel van onderzoek, publicatie, boeken enzovoort). We zijn nu op het punt gekomen dat onze sociale, culturele, economische en technologische ontwikkeling veel sneller gaat dan we als mens nog kunnen begrijpen en verklaren. Het is daarom niet raar dat het mis is gegaan met de welvaarts crisis. Het is alleen raar dat het niet eerder gebeurde. We kunnen een aantal dingen doen. We kunnen bijvoorbeeld:

- niets doen, omdat we nú leven en morgen wel voor zichzelf zorgt;
- hopen dat er leven mogelijk is op een andere planeet en dat we daar tijdig kunnen komen mocht dat nodig zijn;
- virtueel gaan leven en beleven, dan belasten we ons leefmilieu minder terwijl we wellicht hetzelfde genot ervaren;
- als mens zelf weer keuzes maken en onze culturele en technische ontwikkeling niet als vanzelfsprekend ervaren en ingrijpen wanneer we dat nodig achten.

Het Weconomics programma richt zich vooral op het laatste door na te denken over de wereld waarin we willen leven en met dit uitgangspunt ons werk en onze welvaart opnieuw op te bouwen. Wat er ook gebeurt, het is zeker dat we op zoek zullen gaan naar nieuwe wegen. We kunnen niet anders zo heeft de evolutie ons gemaakt. We zullen ons werk en onze welvaart anders gaan organiseren en de verzamelde analyse en inzichten uit dit boek kunnen daarbij helpen. Voordat ik in het volgende hoofdstukken verder ga met een analyse vanuit zes perspectieven, ga ik eerst in op het begrip regime dat veelvuldig gebruikt wordt in dit boek.

1.4 Het begrip regime

Het Weconomics programma is gebaseerd op inzichten uit het vakgebied van de organisatiekunde, economie, techniek, psychologie, sociologie en politicologie, maar ook bijvoorbeeld op een historische analyse van de geschiedenis van werkende mens. Nu is het probleem dat er niet één wetenschap is, die zich bezig houdt met de mensgeschiedenis en het onderzoek naar en de beschrijving van onze evolutie en de ontwikkeling van de werkende mens. Daarvoor moeten we gebruik maken van inzichten uit verschillende disciplines. Om de mensevolutie van tweeënhalve miljoen jaar in een samenvatting te beschrijven, hebben we een handig begrip nodig. Ik kies hiervoor het begrip 'regime', dat Fred Spier gebruikt in zijn boek 'Geschiedenis in het Groot'. Met het begrip regime weet hij niet alleen de totale mensheidsgeschiedenis, maar ook de geschiedenis van ons heelal in honderdvijftig pagina's te beschrijven. Een regime is een min of meer stabiele processtructuur die ontstaat en bestaat, totdat een bepaalde mate van instabiliteit is bereikt waardoor, het regime vervangen wordt door een ander regime. Onze hele evolutie bestaat uit regimes en regimeveranderingen. Mensen zijn regimes, maar ook middelen en ook de combinatie van mens en middel is een regime. Het 'bedrijf' is een regime, maar ook ons politiek economisch systeem: 'financieel kapitalisme' is een regime. Van oerknal tot en met welvaartsprobleem, het zijn allemaal regimes. Zodra een regime een bepaalde mate van instabiliteit heeft

Weconomics Analyse – Paul Bessems

bereikt, zal het vervangen worden door een nieuw regime. Ook het regime: ‘bedrijf’, het regime: ‘marktfundamentalisme’ en het regime: ‘financieel kapitalisme’ zullen vervangen worden, wanneer ze een bepaalde mate van instabiliteit hebben bereikt. Op basis van de welvaarts crisis kunnen we wellicht concluderen, dat deze regimes steeds complexer zijn geworden en daardoor een bepaalde mate van instabiliteit hebben bereikt waardoor ze waarschijnlijk binnenkort vervangen zullen worden door nieuwe regimes. Vervangende regimes zouden kunnen zijn:

- Voor het bedrijf: community, aangesloten op een gedeeld informatienetwerk
- Voor marktfundamentalisme: sociale marktdemocratie.
- Voor financieel kapitalisme: coöperatief menskapitalisme.

Dus wat er in 2008 met banken is gebeurd (bankencrisis) en in 2011 met landen (eurocrisis), is ‘normale’ evolutie. Ook onze welvaartmachine is een regime. De ontwikkeling van ons welvaart is sinds de industriële revolutie snel gegaan. We zien dit bijvoorbeeld in onze bevolkingsgroei. De eerste miljard aardbewoners wordt niet voor 1804 bereikt. Het duurt daarna 123 jaar voordat de volgende miljard mensen geboren worden, daarna 33 jaar, 14 jaar en 13 jaar tot 5 miljard aardbewoners in 1987⁶¹. Van 5 naar 6 miljard en van 6 naar 7 miljard aardbewoners duurt ongeveer 12 jaar. We zien de laatste jaren dus wel een afvlakking, vooral in westerse wereld. Het is mogelijk dat het welvaartprobleem zich door de afremmende groei zal stabiliseren of zelfs zal afnemen. Er is volgens mij, wel een correlatie tussen welvaartniveau en het aantal geboren kinderen⁶². Hoe hoger de welvaart, hoe lager het aantal geboren kinderen. Vroeger werd vaak gekozen voor veel kinderen uit economische overwegingen. Deze overwegingen zijn er nu nauwelijks meer. De afnemende bevolkingsgroei is waarschijnlijk een teken dat evolutie onze (te snelle) ontwikkeling afremt. Het is heel natuurlijk dat het aantal dieren en een bepaald gebied afneemt als er minder voedsel is.

Onze mensontwikkeling is een complex gebeuren en zonder structurering niet goed te begrijpen. Een mens is een regime, maar de mensheid is óók een regime. Alle regimes hebben een bepaalde mate van complexiteit. Complexiteit is geen doel op zich, maar ontstaat vaak ‘vanzelf’ al dan niet door bewust toedoen van de mens. Complexiteit is een gevolg van onze evolutie waarbij variatie, selectie en overerving, voor een toenemende complexiteit zorgen. Een atoom is minder complex dan een molecuul, een molecuul minder complex dan een cel, een eencellige bacterie is minder complex dan een meercellige schimmel, een schimmel is minder complex dan een plant, een plant is minder complex dan een dier en een dier is minder complex dan een mens. De mensheid is vele malen complexer dan de som van alle mensregimes bij elkaar⁶³. Het geheel is complexer dan de som der delen. Ik maak onderscheid tussen drie typen mensregimes:

- De mens: jij en ik.
- Gemeenschap: alle mensen waar je, bijvoorbeeld via een gedeeld netwerk, een directe relatie mee hebt, bijvoorbeeld: alle collega’s of alle vrienden of gezinsleden.
- De mensheid: alle mensen en gemeenschappen bij elkaar en in relatie tot elkaar.

Complexiteit binnen en tussen regimes ontstaat, door afhankelijkheden en door de kans of het toeval dat er een proces opgang komt of een verbinding ontstaat of verbroken wordt tussen elementen of regimes. Direct na de oerknal zijn regimes het minst complex en op dit moment zijn regimes het meest complex. Het heeft bijvoorbeeld vele miljarden jaren geduurd voordat de situatie ontstaat waarin leven mogelijk is. Leven is een complex regime, vergeleken met bijvoorbeeld een gasmolecuul. Eerst is er gas, daarna vloeistof, daarna vaste stoffen, daarna eencellig leven, meercellig enzovoort. Ook een financiële instelling zoals een bank is een regime. Een vergelijkbaar proces van complexiteitsevolutie zien we bij dit regime: eerst is er een eenvoudig regime waarbij fysiek geld veilig in een kluis wordt bewaard, daarna wordt een deel van dat geld uitgeleend, daarna wordt geld uitgeleend met rente, daarna wordt er meer geld uitgeleend dan er in kas is, daarna ontstaan leenproducten en aandelen en daarna ontstaan producten waarvan niemand precies weet hoe ze werken. Vervolgens vind er een regimefusie plaats met de verzekeringswereld, waarbij het risico dat een bank loopt, verzekerd wordt. Daarna worden deze verzekeringen opgeknipt en herverzekerd, daarna worden aandelen uitgegeven van bedrijven die deze herverzekeringen beheren, daarna kunnen op deze aandelen opties genomen worden en daarna kunnen op deze opties futures genomen worden...en zo ontstaat een financiële crisis. Uiteindelijk zal elk regime, behalve het laatste, een bepaalde mate van instabiliteit bereiken waardoor het vervangen zal worden door een ander regime.

Terug naar de structurering van onze mensgeschiedenis. Het kort en bondig beschrijven van de mensgeschiedenis is niet eenvoudig. Dat zou wel eens te maken kunnen hebben met de complexiteit van de mens. Een mens is veel meer dan een verzameling atomen. Mensen zijn zich bijvoorbeeld bewust dat ze leven of ze zijn zich bewust hoe ze overkomen in groepen (nou ja niet altijd). De mens bestaat uit atomen. Maar sommige atomen vormen de hersenen en hersenen zijn in staat bewust te zijn, vragen te stellen, na te denken en keuzes te maken. Vooral de snelle sociale, economische en technologische ontwikkeling van de mens maakt de mens complex en is het moeilijk de mensgeschiedenis in het kort te

⁶¹ Zie bijvoorbeeld: ‘The World at Six Billion’ (1999), publicatie van de Verenigde Naties.

⁶² Volgens het CBS daalde het gemiddeld aantal kinderen per vrouw van 4,5 in het jaar 1900 naar 1,7 nu. Dit niveau ligt al een tijdje onder het niveau van 2,1 waarmee een bevolking zichzelf op den duur kan vervangen.

⁶³ Dit betekent ook dat basiswetenschappen als natuurkunde en scheikunde minder complexe regimes bestuderen als bijvoorbeeld psychologie en sociologie.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

beschrijven. Astronomen hebben de oerkrachttheorie, geografen erkennen bijna allemaal de platentektoniek, klimatologen hebben de Gaia-hypothese⁶⁴ en biologen de evolutietheorie. Maar de mens, mensgemeenschappen en de mensheid zijn complexe regimes die niet eenvoudig te beschrijven en te verklaren zijn. Binnen de basiswetenschappen zoals natuurkunde, astronomie en geologie, kunnen modellen gebruikt worden, omdat de objecten die bestudeerd worden, minder complex en beter te voorspellen zijn dan mensen. Binnen de menswetenschappen zoals sociologie en psychologie wordt het gebruik van modellen minder omarmd. Daarom gaat Fred Spier in zijn boek 'Geschiedenis in het Groot', op zoek naar een zo veel mogelijk omvattende en elegant begrip om de mensgeschiedenis te beschrijven. Hij zoekt een denkkader om ons totale geschiedenis te vatten. Het denkkader is nodig om onze geschiedenis op een gestructureerde wijze te ordenen. Daarbij is het soms ook nodig het verleden te voorspellen omdat er geen wetenschappelijk bewijs is. Fred Spier gebruikt hiervoor dus het begrip: regime. Synoniemen die in de buurt komen zijn: systeem, constellatie, patroon en ordening. Het begrip regime zal ik in dit boek vooral gebruiken wanneer ik het over theorieën en modellen heb, en minder gebruiken als ik het over de praktijk heb. Ik gebruik ook het begrip systeem, wanneer ik het over een meer gestructureerd en voorspelbaar regime heb. Regime is breder en abstracter dan systeem. Een systeem is een bepaald soort regime. Een regime heeft elementen en een systeem entiteiten. Maar het niet consequent goed gebruiken van de begrippen 'regime' en 'systeem' kan ik helaas niet altijd voorkomen. Ik zal vaker (en soms ten onrechte vanuit de definitie) het begrip systeem gebruiken omdat 'systeem' waarschijnlijk een betere herkenning geeft bij de lezer.

Het begrip systeem heeft binnen het Weconomics programma ook nog specifieke betekenis. De Weconomics infrastructuur is een middel, een (software)systeem. Daar waar onderdelen van een regime: elementen genoemd worden, noem ik onderdelen van een systeem: entiteiten. Dit doe ik om het verschil aan te geven tussen een regime (mens en middel) en systeem (middel).

Het begrip patroon gebruik ik meer in de betekenis van instituties: min of meer geformaliseerde patronen die mensen gebruiken om hun leven te ordenen. Een constellatie gebruik ik voor de ordeningen van elementen, (kleinste niet deelbare delen), in een regime en van entiteiten in een systeem.

Een regime is dus een soort evenwichtssysteem. Voorbeelden van evenwichtssystemen zijn het heelal, de aarde, ons ecosysteem, Nederland, een mens, de mensheid, een werknemer en een bedrijf. Dat op het oog stabiele evenwichtssystemen ook instabiel kunnen worden blijkt bijvoorbeeld uit vulkaanuitbarstingen of eilanden die in zee verdwijnen. Het evenwichtssysteem van de mensheid is onder andere afhankelijk van onze sociale structuren en culturele en technologische ontwikkelingen. Uiteindelijk, verliezen alle systemen op een gegeven moment hun evenwicht. Dit kan door mensingrijpen, maar ook door bijvoorbeeld een meteorietinslag. Na het verliezen van het evenwicht vallen regimes meestal uit elkaar. Ook de USSR was een regime dat na de val van de Berlijnse muur grotendeels uit elkaar is gevallen. Menselijke regimes lijken zich te ontwikkelen op basis van ecologische, technologische, economische, sociale en psychologische problemen⁶⁵. We ontwikkelen als mens, als gemeenschap en als mensheid, omdat we steeds problemen oplossen en proberen onszelf, anderen en onze omgeving te beheersen, waarmee we onze kans op overleven vergroten. Maar met het oplossen van problemen creëren we vaak weer nieuwe problemen. Zo ontstaat er een enorme dynamiek in onze menselijke evolutie. Een aantal regimes is op dit moment zo complex en instabiel geworden, dat ze dreigen te worden vervangen door nieuwe regimes. Voorbeelden zijn:

Politiek systeem

Naam: parlementaire democratie.

Kenmerken: conservatief, partijpolitiek, elitepolitiek.

Signalen voor chaos: lage opkomst verkiezingen, populistische partijen, minder middenpartijen, wantrouwen politici, schulden crisis, Europese integratie, Wikileaks.

Politiek economisch systeem

Naam: financieel kapitalisme.

Kenmerken: vrije markt, weinig overheidsingrijpen, sterke positie financiële markten en instellingen.

Signalen voor chaos: bankencrisis, onrust door hoge bonussen, wantrouwen leiders, crowdfunding.

Welvaart

Naam: commerciële welvaart.

Kenmerken: Commercie creëert een verkeerd beeld, de beleving van producten is belangrijker dan de functie, vorm is belangrijker dan inhoud, we worden aangezet te kopen wat we niet nodig hebben, push in plaats van pull.

Signalen voor chaos: kredietcrisis, hoge waardering huizen, kopen wat je alleen met schulden kunt betalen, verslaafd worden aan merken.

Werkorganisatie

---

⁶⁴ Theorie die stelt dat het leven in staat is zijn eigen ideale leefomgeving en omstandigheden te creëren.

⁶⁵ Voorbeelden van beheersing: deltawerken voor ecologische problemen, een bril is een technische oplossing voor een zintuigprobleem, mediteren voor psychologische problemen, social media voor sociale problemen.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

Naam: bedrijf

Kenmerken: een bedrijf is een statisch systeem om ons werk te organiseren.

Signalen voor chaos: productiviteit stijgt nauwelijks, mensen werken steeds korter bij een bedrijf, door hoge jeugdwerkloosheid beginnen steeds meer jongeren voor zichzelf.

Tot het moment van de overgang naar chaos biedt een regime voldoende stabiliteit en ruimte om te bestaan. Maar wordt een regime te complex en te instabiel, dan zullen er andere regimes voor in de plaats komen.

Wanneer je regimeontwikkelingen en regimewisselingen bestudeert, ga je patronen herkennen. Op basis van deze patronen kunnen we ook de opkomst, het bestaan en ondergang van bijvoorbeeld het regime 'bedrijf' bestuderen. Ook het middel bedrijf is een regime dat met een bepaald doel is ontstaan, zich heeft ontwikkeld en steeds meer in verval dreigt te komen door interne en externe ontwikkelingen. Naast bedrijven kun je een product ook als een regime zien. Zo is het product Encarta⁶⁶ van Microsoft relatief heel snel gekomen, heeft even bestaan en is daarna weer snel vervangen door een ander regime (Wikipedia). Dit patroon van vorming, ontwikkeling en verval, is een patroon van alle regimes. Zelfs van het regime 'aarde' weten we dat dit op een gegeven moment ophoudt te bestaan. Onze geschiedenis wordt gekenmerkt door deze patronen en eigenschappen, op basis waarvan we ook, met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, kunnen voorspellen dat het regime bedrijf, in de huidige vorm, ophoudt te bestaan. De vraag is alleen waardoor en wanneer?

Onze geschiedenis wordt gekenmerkt door processen die in bijna bij alle regimes voorkomen. Enerzijds zijn dat processen die het gevolg zijn van bijvoorbeeld elektriciteit-, druk- of osmoseverschil. Anderzijds hebben bijna alle regimes te maken met een snelle differentiatie in het begin, daarna volgt een toename van complexiteit en een daarmee gepaard gaande behoefte aan beheersing. Hierdoor nemen de tegenstellingen af binnen het regime. Daarna kunnen bijvoorbeeld tekorten aan hulpstoffen ontstaan, omdat andere regimes in dezelfde niche ook zijn gegroeid. Het gevolg is schaalvergroting (regimes gaan samenwerken en worden onderdeel van een netwerk) en houden uiteindelijk als losse identiteit op te bestaan. Door variatie en selectie zullen regimes die zich het beste weten aan te passen overleven.

Vergelijkbare processen zien we ook bij bedrijven. Indien groei en differentiatie, door bijvoorbeeld externe financiering, te snel gaan is de kans groter dat het regime de ontwikkeling van complexiteit niet kan bijbenen en daardoor sneller instabiel wordt en zal vervallen. Dit patroon zien we bijvoorbeeld tijdens de internetluchtbel in 2001. Startups krijgen zoveel financiering en zijn zo onervaren, dat ze te snel groeien, nevenactiviteiten gaan ontplooiën, complex worden en daardoor onbeheersbaar en uiteindelijk letterlijk uit elkaar spatten. Je ziet het bijvoorbeeld ook aan politieke partijen. Er zijn maar weinig snel opkomende politieke partijen die intern de rust kunnen bewaren en zich evenwichtig kunnen ontwikkelen. Te snelle of onnatuurlijke groei is meestal geen goede voorspeller voor succes.

De totale mensgeschiedenis wordt gekenmerkt door een toenemende mate van complexiteit. Een van de opdrachten aan een nieuw organisatiemodel is: minder complexiteit. Organische groei is beter dan allerlei regels en procedures, die onnatuurlijk groei begeleiden. Door regels zal de complexiteit op korte termijn misschien verminderen, maar op lange termijn leidt rationalisatie weer tot andere problemen, zoals bureaucratie, en bureaucratie kan leiden tot machtcentralisatie en machtcentralisatie kan leiden tot corruptie. De wanorde, de oorzaak van instabiliteit kan binnen een regime liggen, maar ook in de interactie met andere regimes. Regimes ontstaan nooit uit het niets. Wat er voor de oerknal voor een regime is geweest weten we niet. Maar alles wat we nu als mens kunnen waarnemen en begrijpen vindt zeer waarschijnlijk haar oorsprong in de oerknal. Een regime is dus een afsplitsing van een eerder regime of een samensmelting van eerdere regimes. Een regime ontstaat, wanneer het ouderlijk regime een bepaalde mate van instabiliteit heeft bereikt. Wat voldoende instabiliteit is om een nieuw regime te laten ontstaan is niet altijd duidelijk. Het kan ook zijn dat er een terugval in regime plaatsvindt⁶⁷. Zo zullen sommige beroepen in de toekomst misschien weer minder binnen grote bedrijven georganiseerd worden en weer meer binnen kleine bedrijven of ambachten georganiseerd worden met leermeester gezelschap.

Tot zover een toelichting op, het voor dit boek belangrijke begrip, regime. Naast het begrip regime speelt de relatie tussen werk, productiviteit en welvaart (en breder tussen werk, economie en welvaart) ook een belangrijke rol.

1.5 De relatie tussen werk, productiviteit en welvaart

Voor het doel van dit boek is de relatie tussen werk, productiviteit en welvaart belangrijk. Werk en welvaart hebben veel met elkaar te maken. Werk zorgt voor welvaart en een van de belangrijkste componenten van de organisatie van onze welvaart, is de manier waarop we ons werk organiseren. Tussen welvaart en werk zit economie. Economie is vaak een verzameling werkorganisaties, gecategoriseerd naar bijvoorbeeld een regio of een branche. Zoals eerder aangegeven, is de productiviteitsstijging van de landbouwer en fabrieksarbeider, een factor vijftig maal, hoger dan de

⁶⁶ Digitale encyclopedie van Microsoft, eerst op cd-rom (op dat moment een enorme innovatie) en later via het internet. De eerste versie kwam in 2003 op de markt. In 2008 stopt Microsoft met de verkoop.

⁶⁷ Jared Diamond noemt in zijn boek 'Collapse' een voorbeeld van een indianenstam in het Amazonegebied. Doordat ze in aanraking komen met westerlingen krijgen ze vreemde ziektes waardoor ze in regime 'teruggaan' naar het jager- en verzamelaregime.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

productiviteitstijging van de informatiewerker. De productiviteitsstijging van de landbouwer en fabrieksarbeider heeft direct bijgedragen aan onze welvaarts-groei. Vanaf ongeveer 1900 houden vooral westerse landen extra geld over, dat ze niet meer aan voedsel, veiligheid en producten hoefden te besteden, maar vrij konden maken voor zorg, onderwijs en sociale voorzieningen. Cruciaal in de relatie tussen werk en welvaart is onze productiviteit. Steeds meer werknemers in het Westen, verwerken vanaf 1970, gegevens tot informatie. Nog maar een klein percentage van de mensen maakt voedsel en producten en zelfs bij de productie van voedsel en producten is het verwerken van informatie cruciaal geworden. Willen we naar een duurzame welvaart dan zullen we vooral de productiviteit van de informatiewerker moeten verbeteren. De sleutel daartoe ligt niet in allerlei managementconcepten, opleidingen en bedrijfsautomatisering, maar in het vernieuwen van werkorganisaties: we moeten niet langer het bedrijf als organisatie-instrument gebruiken, maar gemeenschappen en gedeelde informatienetwerken.

In mijn boek 'Weconomics theorie' wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste inzichten uit de organisatiekunde. Hierbij zijn vooral de onderliggende inzichten, bij het organiseren van ons werk, belangrijk. Deze inzichten zijn zo fundamenteel en lange tijd geldig, dat het minder belangrijk is met welk vorm we ons werk organiseren. Zo ziet bijvoorbeeld Max Weber, aan het begin van de twintigste eeuw, al een sterke toename van het rationeel handelen. Niet alleen in koopgedrag van mensen, maar ook bij het organiseren van het werk. Weber maakt daarbij een onderscheid in de volgende kenmerken van rationeel handelen: berekenbaarheid, efficiëntie, voorspelbaarheid, gebruik technologie en controle over onzekerheden. Dit rationeel handelen, kan toegepast worden in bedrijven maar ook in gedeelde informatienetwerken.

Naast rationaliteit zijn arbeidsverdeling, en daarmee samenhangend coördinatie, productiviteit, flexibiliteit en innoverend vermogen, de belangrijkste ingrediënten voor onze toenemende welvaart. Dit blijft ook zo. Dat er andere kwalijke elementen in de welvaartmachine zijn geslopen, (hebzucht, eigen geluk eerst, groei met geleend geld, enzovoort), doet niets af aan deze kenmerken. De sleutel tot een duurzame welvaart is het opnieuw organiseren van het werk van de informatiewerker waarbij we vooral moeten letten op organisatiekenmerken zoals rationaliteit en productiviteit.

Deze inzichten hebben Frederick Taylor en Henry Ford aangezet tot Managerial Management: het toepassen van rationeel handelen bij de productie van goederen. Tot 1850-1900 is industriële productie vooral handwerk, dat georganiseerd wordt in ambachten. Rationeel handelen, hangt samen met een periode, begin van de twintigste eeuw, waarin steeds meer producten zoals auto's, textiel en consumentenelektronica, in grote massa's geproduceerd en geconsumeerd worden. Rationele ontwerpen en rationeel handelen, hangen ook nauw samen met het systeem van management kapitalisme. Management kapitalisme is een (politiek) economisch systeem, waar we nu nog steeds grotendeels gebruik van maken bij het organiseren van ons werk en onze welvaart. Rationeel handelen in fabrieken en Management kapitalisme an sich, is niet verkeerd, maar wanneer bedrijven proberen met eigen software, procedures en handboeken de wispelturige mensen zoveel mogelijk in hun eigen, zogenaamde unieke, systeem te passen, leidt dit tot suboptimalisatie. Als iedereen zichzelf als het spin het web gaat zien worden we niet productiever. Rationalisatie is niet het probleem, maar de eenheid van denken, waarmee we ons werk organiseren (het bedrijf) is het probleem bij het verbeteren van de productiviteit van de informatiewerker.

De eerste organisatiekundigen uit de beginperiode van het managerial management zijn ingenieurs, met een typische mechanische visie. We moeten niet vergeten dat in die tijd, wetenschap vooral bestaat uit natuurkunde, scheikunde en wiskunde (mechanisch van aard). Pas na 1850 gaan ook sociologen zich met de organisatie van ons werk bezig houden. De bekendste ingenieur uit die tijd is waarschijnlijk Frederik Taylor, die met zijn 'scientific management', de wereld verandert en wellicht de grootste bijdrage heeft geleverd aan de stijging van de productiviteit de laatste honderd jaar en daarmee de belangrijks te bijdrage heeft geleverd aan onze huidige welvaart.

Later levert ook Peter Drucker een belangrijke bijdrage aan het verbeteren van de arbeidsproductiviteit. Peter Drucker vraagt zich in zijn boek de 'Post-kapitalistische maatschappij' (1993) af, waardoor het marxisme en later het communisme zijn 'verslagen'. Waardoor worden de nadelen van het kapitalisme zoals: onderdrukking van arbeiders, concentratie van geld en macht tóch overwonnen? Volgens Drucker niet door het marxisme, maar door productiviteitsstijging, met dank aan Taylor. Taylor krijgt volgens Drucker onterecht een verkeerd en te negatief stempel opgedrukt. Een stempel, dat Taylor verantwoordelijk zou zijn voor slechte arbeidsomstandigheden en saai repeterend werk. Maar door de benadering van Taylor, door zijn arbeidsstudies, analyses en rationalisatie, stijgt de productiviteit in fabrieken, worden producten goedkoper en kunnen ook gewone arbeiders (luxe) producten kopen. Door de stijging van de productiviteit, stijgen de lonen en daalt de prijs van bijvoorbeeld een auto (T-Ford), met tientallen procenten. Door goedkope productie stijgt de vraag naar producten, waardoor weer meer mensen kunnen werken, meer producten gemaakt en verkocht kunnen worden, de efficiency en daarmee de productiviteit stijgt enzovoort. Zie hier de positieve welvaartsspiraal of productieconsumptie-spiraal is geboren. Het is vooral deze productieconsumptie-spiraal, die ons zoveel welvaart heeft gebracht. Meer hierover in mijn boek 'Weconomics theorie: organisatiekunde voor Weconomics'.

Veel economen en politici zien de sleutel tot een duurzame welvaart in, meer en harder, werken. Sommige willen feestdagen gaan schrappen, anderen willen de pensioenleeftijd verhogen, weer anderen willen dat jongeren eerder gaan werken. Dit zijn maatregelen uit onmacht, onkunde en vastgeroeste denkpatronen. Het gaat niet om meer werk, maar om effectief en slimmer werken. We hebben meer organisatiekundigen nodig die ons beleid uitstippelen, en minder economen en politici.

Volgens onderzoek van de OESO⁶⁸ werken Nederlanders gemiddeld 1377 uur per jaar. Dat is veel minder dan bijvoorbeeld de Hongaren (1956 uur), Polen (1939 uur) en Italianen (1778 uur). Ook landen met een vergelijkbare economie maken meer uren (Finland bijvoorbeeld 1690 uur, Engeland 1647 uur en Zweden 1624). Deze cijfers geven aan dat Nederlanders al erg productief zijn. Dit vertaalt zich naar een hoog welvaarniveau. Ook Duitsland scoort goed met 1406 uur.

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn we steeds minder gaan werken. In 1945 kent Nederland nog een 48-urige werkweek, nu ligt dat gemiddeld op 36,7 uur. Wanneer naast het aantal gewerkt uren ook het aantal werkenden afneemt, daalt de totale arbeidsomzet. Willen we hetzelfde of meer produceren, dan zullen we dus meer uren moeten draaien of productiever moeten worden. Veel economen, managers en politici kiezen voor meer. Organisatiekundigen kiezen voor slimmer en een hogere productiviteit. Meer hierover in paragraaf 2.10: 'De mens als werknemer.'

De sleutel tot een duurzame welvaart is het verbeteren van de productiviteit van de informatiewerker. Wanneer we de informatiewerker productiever maken, kunnen we de surplustijd gebruiken voor mensenwerk zoals de handen aan het bed en het blauw op straat. Dit type werk moeten we niet rationaliseren, maar menselijker organiseren.

1.6 Opnieuw organiseren

In dit boek maak ik vanuit zes perspectieven en negen patronen een analyse van de belangrijkste kenmerken, problemen en ontwikkelingen, die een rol spelen bij het opnieuw organiseren van ons werk en onze welvaart.

Wanneer we het probleem van bijvoorbeeld vergrijzing niet oplossen, zullen de pensioenpremies en leeftijd omhoog gaan en de pensioenuitkeringen omlaag. We moeten veel productiever worden, om het probleem van vergrijzing en stijgende zorgkosten het hoofd te bieden. We zullen onze financiële markten opnieuw moeten organiseren en minder afhankelijk moeten worden van groei en geleend geld. Ook zullen we ecologische problemen moeten aanpakken anders zullen hoge grondstofprijzen en tekorten tot social onlusten leiden. Tot nu toe konden sociale onlusten 'weggeorganiseerd' worden door te investeren in economische groei. Maar het wordt voor overheden steeds moeilijker om geld te lenen en de staatsschuld verder te laten oplopen. Ik heb niet de illusie dat ik het welvaartprobleem kan oplossen, maar ik kan in ieder geval proberen om het te beheersen en te organiseren. Waarschijnlijk kan alleen de tijd het oplossen, maar dan zullen 'vanzelf' weer nieuwe problemen ontstaan. Dat is nu eenmaal een kenmerk van evolutie. We moeten er in ieder geval rekening mee houden, dat we niet meer dezelfde economische groei zullen doormaken als de afgelopen dertig jaar. De vraag is of dat erg is? Als er iets beters voor in de plaats komt, waarschijnlijk niet. We zullen er rekening mee moeten houden dat we komende jaren te maken krijgen met gemiddeld een lagere economische groei. Maar is het zo erg wanneer we in 2020 hetzelfde welvaarniveau hebben als in 2010?⁶⁹ Is het erg als we te eten hebben, een dak boven ons hoofd, twee auto's voor de deur en elk jaar twee keer met vakantie kunnen?

Gevestigde instituten, die afhankelijk zijn van economische groei zoals: overheden, banken en bedrijven, zullen zeggen dat we sterker uit deze crisis komen en daarna weer economisch zullen groeien. Maar we kunnen niet meer op dezelfde manier groeien als de afgelopen dertig jaar. We kunnen niet meer blindelings economische groei realiseren met geleend geld⁷⁰. We zullen rekening moeten houden met meer concurrentie, duurder en schaarser wordende grondstoffen en energie. Het zal voor de overheid moeilijker worden economische groei te stimuleren door de staatsschuld te laten oplopen. Het huidige regime is te instabiel geworden en staat op het punt, vervangen te worden. Om met veranderende omstandigheden om te gaan, zullen we ons huidige systeem langzaam moeten afbouwen en een nieuw systeem moeten opbouwen. Daarbij is een goede balans, tussen enerzijds welvaartsbehoud en anderzijds investeren in een duurzame welvaart, belangrijk. Dat kan bijvoorbeeld door de uitgaven aan niet functionele producten te matigen, door meer lokaal te produceren en transport te beperken, door langer met een product te doen, door het product opnieuw te gebruiken of recyclen. Mensen die in steden wonen, wonen letterlijk op of in een mijn, voor de winning van schaarse grondstoffen zoals goud, koper, nikkel en zink. Elke stad heeft een enorm potentieel aan schaarse grondstoffen die gerecycled kunnen worden. Urban mining⁷¹ en urban agriculture zullen de komende jaren een sterk groei laten zien in de in stedelijk gebieden. Er staat zeven miljoen vierkante meter kantoor leeg. Die kunnen we slopen, maar we kunnen er ook een andere bestemming aan geven. We kunnen inzetten op duurzame groei, in plaats van materiële groei. We kunnen waardeketens vervangen door waardecircels, waarbij producten zonder nut weer opnieuw gebruikt worden, eventueel met een andere bestemming. In Detroit verbouwen bewoners noodgedwongen zelf weer voedsel en houden kleinvee in en rond hun huizen⁷². Maar ook oude fabriekshallen kunnen gebruikt worden om zelf voedsel te verbouwen en energie op te wekken. In het boek 'Grond: een pleidooi voor aards denken en een groene stad', gaat schrijver Jan-Hendrik Bakker⁷³ in op de diepere betekenis van grond voor de mens en mensheid en daarmee ook voor de organisatie van ons

⁶⁸ Zie internet: stats.oecd.org en zoek op: 'labor productivity in the total economy' en 'average hours worked per person'

⁶⁹ Zie bijvoorbeeld boek: 'The Birth of Plenty: How the Prosperity of the World was Created', van William Bernstein (2004) In het jaar 1000 was het GDP (Gross Domestic Product) met inflatie correctie rond de 450 dollar per inwoner, tussen 1000 en 1900 steeg GDP naar 800 dollar. Tussen 1900 en 2000 van 800 naar 6.000 dollar.

⁷⁰ Zie ook nieuwe begrotingsregels Europese Unie tijdens Europese top van 30-1-2012.

⁷¹ Urban mining: de stad als moderne mijn waar bijvoorbeeld uit oude mobieltjes schaarse en dure grondstoffen gerecycled worden.

⁷² Voor een overzicht van initiatieven van stadslandbouw in Nederland zie bijvoorbeeld: VNG magazine: 'Stadslandbouw: nieuwe rage waait over uit Verenigde Staten' (24-06-2011).

⁷³ Jan-Hendrik Bakker (1953-), studeerde filosofie, psychologie en literatuur, is filosoof, auteur en onafhankelijk journalist.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

werk en onze welvaart. Hij gaat in op de betekenis van grond voor ons zijn, onze beschaving, en onze welvaart. De relatie tussen voedsel en stad zet steeds meer mensen (noodgedwongen) aan het denken. Volgens Bakker zullen stedenbouwkundige steeds meer rekening moeten houden met het functioneel inrichten van gebouwen en steden waarbij ook rekening gehouden moet worden met de productie van voedsel en energie.

We kunnen ons werk en onze welvaart beter organiseren, als we ook weten wat de oorzaak en aard van problemen en ontwikkelingen zijn op het gebied van werk- en welvaartsorganisatie. We kunnen ons werk beter organiseren als we weten, welke ontwikkelingen komende decennia, van invloed zullen zijn op het type werk dat we gaan doen en de organisatie daarvan. In dit boek zal ik vanuit verschillende perspectieven naar problemen en ontwikkelingen kijken, die van invloed zijn op het type werk dat we gaan doen, hoe we dat gaan organiseren en wat de invloed daarvan op onze welvaart zal zijn.

We zijn in een situatie terecht gekomen, die nieuw is voor ons. Een situatie waarin oude systemen opeens niet meer blijken te werken. Er staan nog een aantal rekeningen open: we hebben onze welvaart gefinancierd met geleend geld en dat geld moeten we nog terug betalen. We gebruiken hulpbronnen, waar we afhankelijk van zijn, die eindig zijn en waar we nog geen vervanging voor hebben gevonden. Het systeem dat deze welvaart heeft gebracht is aan vervanging toe. Ons politiek economisch systeem, dat ik management en financieel kapitalisme noem, is kapot en het kan niet meer gemaakt worden. Het is aan vervanging toe.

De Amerikaanse socioloog Francis Fukuyama, houdt in zijn boek 'The End of History and the Last Man' een betoog, dat na de val van de Berlijnse muur en daarmee het einde van de Koude Oorlog, de liberale westerse democratie gezien kan worden als de ultieme vorm van regeren en organiseren. Volgens Fukuyama is met de Koude Oorlog een eind gekomen aan de evolutie van ideologieën, zijn we op een eindpunt gekomen en is het westerse kapitalistisch systeem het beste systeem, dat uiteindelijk is blijven bestaan. Waarschijnlijk heeft hij het boek 'Geschiedenis in het Groot' van Fred Spier niet gelezen. Aan elk regime komt een einde, ook aan het systeem van marktfundamentalisme en financieel kapitalisme. Elke regime zal in complexiteit toenemen en daardoor uiteindelijk een bepaalde mate van instabiliteit bereiken, waarna het vervangen zal worden door een nieuw regime. Fukuyama is filosoof en bekend als neoconservatief denker. Het neoconservatisme toont op bepaalde gebieden overeenkomsten met het neoliberalisme. Van deze stroming zijn vooral Margaret Thatcher en Ronald Reagan iconen geworden. Thatcher en Reagan zijn aan het begin van jaren tachtig van de twintigste eeuw aanhangers van het marktfundamentalisme, en stellen de vrije markt boven overheidsingrijpen. Hierdoor kunnen financiële markten decennia lang hun gang gaan en kunnen financiële producten ontwikkeld worden, die niemand meer begrijpt of kan controleren. Financieel kapitalisme is een vorm van kapitalisme, die maximale vrijheid voor de markt, dus ook voor de financiële markten, en minimale bemoeienis van de overheid nastreeft. Volgens vele critici is het neoliberalisme direct verantwoordelijk voor de welvaarts crisis. Onze huidige systeem houdt onvoldoende rekening met welvaartsverdeling, stimuleert risico's nemen, korte termijn denken en hebzucht, en houdt onvoldoende rekening met het gevaar van gekoppelde markten. Het gevolg is een explosieve en ongecontroleerde economische groei, met grote nadelen voor het milieu. Neoliberalisme en marktfundamentalisme hebben instituten en mensen de ruimte gegeven om welvaart te kopen met geleend geld. Het heeft de ruimte gegeven om waarderingen op te blazen en kosten te onderschatten. Het is een systeem, dat steeds verder weg is komen te staan van 'de mens'. Het is een instabiel systeem geworden dat uiteindelijk door een ander regime vervangen zal worden.

We moeten ons werk en onze welvaart opnieuw organiseren en een diepe en brede analyse is hiervoor nodig. In dit boek beschrijf ik problemen en ontwikkelingen die van invloed zijn op het type werk dat we gaan doen, hoe we dat gaan organiseren en wat de gevolgen zijn voor onze welvaart. Ik beschrijf problemen en ontwikkelingen die van invloed zijn op onze welvaart en hoe we onze welvaart beter kunnen organiseren. Wanneer we, als gevolg van de huidige welvaarts crisis, alleen cosmetisch veranderen, door bijvoorbeeld meer regels en toezicht, of erger, op dezelfde manier doorgaan, dan is de kans groot dat we de in dit boek genoemde problemen niet structureel zullen oplossen. We zullen werk en welvaart opnieuw moet organiseren, om voldoende bestand te zijn tegen de specifieke ontwikkelingen en problemen van de eenentwintigste eeuw. Alleen cosmetisch ingrijpen, zal op langere termijn waarschijnlijk tot sociale- en generatieonlusten leiden. Begin 2013 weet eigenlijk niemand wat de toekomst ons zal brengen en wat we moeten doen om de welvaarts crisis structureel op te lossen en te voorkomen dat het nog eens gebeurt. Politieke leiders blijven korte termijn politiek bedrijven, komen niet tot beslissingen, hebben weinig visie en structurele antwoorden op de vragen die op ons afkomen. Leiders in het bedrijfsleven wijzen naar de overheid, maar strijken zelf nog steeds bonussen op. Veel economen lijken de weg kwijt nu hun complexe modellen geen antwoord meer geven op eenvoudige vragen. Ze verklaren vooral waarom het mis ging, maar komen niet echt tot oplossingen om nieuwe problemen te voorkomen. En als er al oplossingen komen, dan zijn dat oplossingen binnen hetzelfde systeem, dat de problemen veroorzaakt heeft. Kevin Kelly zei hierover: *'Institutions will try to preserve the problem to which they are the solution.'* Instituten zoals banken, overheden, bedrijven, toezichthouders, onderwijsinstellingen, ziekenhuizen, zullen het probleem, waarvoor ze de oplossing zijn, in stand houden. Ze hebben er in ieder geval weinig baat bij om ze op te lossen. Wanneer ze het probleem oplossen zijn ze niet meer nodig.

Wat leiders vooral doen is het probleem managen en ze komen er niet aan toe om een visie te ontwikkelen en de weg te leiden. Ze zijn bezig problemen op te lossen, maar niet instaat problemen te voorkomen. Ze blussen steeds brandjes maar steken geen energie in het vinden van de pyroomaan en het voorkomen van brand. Aan Barack Obama wordt bij de

Weconomics Analyse – Paul Bessems

verkiezing in 2008 een gouden toekomst toebedacht. ‘Yes we can’ en ‘Change we can believe in’ waren immers zijn slogans en beloftes aan de kiezer. Hij zou veranderingen aanbrengen, maar komt in Washington D.C. al snel in een slangenkuil terecht, die politiek&lobby heet. Zelfs regelmatige schietpartijen⁷⁴ in de Verenigde Staten leiden, niet direct tot een aanpassing van de wapenwet. Dit komt vooral vanwege de sterke wapenlobby en het kortzichtige vrijheidsideaal van veel Amerikanen. We hadden een aantal zware crisissen nodig voordat de Verenigde Staten eindelijk energiezuinige auto’s ging maken. Geen president durfde deze bedrijfstak aan te pakken vanwege de sterke lobby en de forse bijdragen in verkiezingscampagnes. CEO’s van grote bedrijven roepen politieke leiders op om beslissingen te nemen, maar ze zijn zelf niet in staan hun bedrijven dienstbaar te laten zijn aan ‘de mens’. Politieke leiders roepen bankiers en CEO’s op voorzichtig te zijn met bonussen, maar doen er verder nauwelijks iets aan. Europese politieke leiders zijn vooral goed in het beleggen van Europese toppen: super toppen, super-super toppen en super-super-nu-gaat-het-gebeuren-toppen. Maar uiteindelijk wordt er weinig over vernieuwing gesproken. Ze komen niet veel verder dan het aanscherpen van regels en het ontwerpen van nieuwe regels. In Davos komen jaarlijks de ‘groten der aarde’ bij elkaar voor het World Economic Forum. Het thema van 2012 is: ‘De grote transformatie: nieuwe modellen scheppen’. Maar dit nietszeggend thema zegt één ding wel: ze weten het niet.⁷⁵ Leiders weten niet hoe ze lange termijn problemen moeten oplossen. Beter, maar nog lang niet goed genoeg, is het actieplan van de Verenigde Naties, dat 2012 heeft uitgeroepen tot jaar van coöperatie. Ik hoor helaas geen politici, geen directeuren, geen economen zeggen: en nu is het genoeg geweest. We gaan alles opnieuw opbouwen en laten het oude dat niet meer werkt langzaam uitfaseren. Dat kan ook niet want degenen waarvan we verwachten dat ze vernieuwen, zijn nu net niet degenen die geen baat hebben bij een vernieuwing. Top down wordt er niet vernieuwd, dat moet bottom up gebeuren. Veranderen is aanpassen van wat al bestaat, vernieuwen is bouwen wat nog niet bestaat. Maar het is voor politici, die vooral het beeld van economen en lobbyisten op hun netvlies krijgen, moeilijk hun verbeeldingskracht te gebruiken om te ontdekken wat er nog niet is.

We staan op een punt in onze evolutie waar nog nooit iemand geweest is. Dat is een open deur, want dat is per definitie altijd zo. Niemand weet immers zeker wat morgen ons brengt. Maar wat ik hiermee bedoel te zeggen is, dat we op een punt in onze mensgeschiedenis staan, waarbij we ons als mens, expliciet moeten afvragen wat we met onze toekomst willen! Want degenen waarvan we verwachten, dat ze het probleem organiseren, grijpen naar oude recepten als: meer regels, meer instituties, meer toezicht en hogere incentives.⁷⁶ Ze proberen problemen op te lossen binnen het bestaande denkkader en systeem. Maar het bestaande systeem⁷⁷ is het probleem! Om ons welvaartsprobleem op te lossen zullen we vooral oude vanzelfsprekendheden moeten loslaten, zeker op het gebied van de werkorganisaties.

Ons huidige management- en politiek-economisch systeem, is niet in staat ons werk slimmer te organiseren, respectievelijk ons welvaartsprobleem op te lossen. Dat kan ook eigenlijk niet, want het is er nooit voor gemaakt. De nadelen, van ons huidige systeem, beginnen groter te worden dan de voordelen. Dat is meestal het punt waarop regimes gaan wisselen. Verbouwen van ons huidige systeem is ontoereikend. Ons werk organiseren binnen de muren van bedrijven maakt ons niet echt productiever. Dat zie je bijvoorbeeld aan de gevolgen van het nieuwe werken en social media op onze productiviteit. Er is nog weinig onderzoek naar gedaan, maar ik durf te beweren dat de productiviteit van de informatiewerker, niet stijgt door het gebruik van het nieuwe werken of social media. We stoppen een nieuwe ziel in een oud lichaam, maar daarmee maakt het nieuwe werken ons nog niet productiever. Niet verbouwen, maar opnieuw bouwen is daarom de oplossing. Niet meer regels, maar minder. Niet meer afhankelijkheid van geld, maar minder. Niet meer afhankelijkheid van instituten, maar minder. Niet meer globaliseren, maar meer lokaliseren. De visie die leiders zouden moeten uitstralen is vernieuwing en het oude durven los te laten. Maar, dat doen ze niet, omdat ze het niet willen, niet kunnen, maar ook (nog) niet hoeven. Zolang we ons als burger niet beter als pioniers en vernieuwers organiseren, zal er weinig veranderen. Vaders, moeders en kinderen moeten het oude durven los te laten en zich gaan organiseren rondom vernieuwing. Ze moeten oude instituten zoals: politieke partijen, vakbonden, banken, bedrijven en onderwijs- en zorgfabrieken durven los te laten. Oude instituten en hun leiders borduren voort op oude stokpaardjes zoals; meer economische groei, meer consumptie, meer internationalisatie, meer competitie, meer efficiency, meer gebouwen, meer klanten, studenten en patiënten. Deze manier van denken in termen van groot en efficiënt, stamt uit de tijd van de lopende band, rond 1900 en brengt ons alleen maar verder naar de afgrond⁷⁸.

In dit boek ga ik in op de belangrijkste kenmerken, problemen en ontwikkelingen, die van invloed zijn op het type werk dat we gaan doen, hoe we dat gaan organiseren en wat daarvan de invloed op onze welvaart is. Als bedrijfskundige en als organisatiekundige heb ik altijd geleerd, dat een organisatieprobleem nooit één oorzaak en daardoor ook nooit één oplossing heeft. Meestal ligt de oorzaak en ook de oplossing, in een samenspel tussen psychologische, sociale, economische, ecologische, technische en politieke aspecten. Daarom kies ik voor een brede (zes perspectieven) en diepe (negen patronen) analyse.

⁷⁴ Zie bijvoorbeeld schietpartij in Denver bij de première van de Batman Film: ‘The Dark Knight’ (20-7-2012).

⁷⁵ Zie ook bijvoorbeeld: De Financiële Telegraaf: ‘Elite Davos kibbelt over de toekomst van kapitalisme’ (26-1-2012).

⁷⁶ Op dit moment worden vooral meer transacties en transactie met een hogere omzet beloond. Incentives moeten zich meer gaan richten op de bijdrage in de effectiviteit op langere termijn.

⁷⁷ Met systeem bedoel ik onze geïnstitutionaliseerde maatschappij, ons politiek economisch systeem (financial capitalism), ons management systeem (management kapitalisme) en de manier waarop we ons werk organiseren (binnen bedrijven).

⁷⁸ Zie bijvoorbeeld artikel in nrcnext: ‘De manager heeft gewonnen’ (18-07-2012) over conflict tussen professionals en managers op de Design Academy in Eindhoven. Of zie bijvoorbeeld ROC Zadkine moet honderden banen schrappen. Teveel gebouwen, te afhankelijk van subsidie, teveel docenten.

De zes perspectieven zijn:

1. Mens: wat is en wat wil de mens?
2. Ecologie: wat doen we als de olie opraakt?
3. Generatie: wat wil de jongere generatie die nu gaat werken?
4. Economie: wordt de wereld steeds platter?
5. Innovatie: wat als biologie en techniek in elkaar groeien?
6. Politiek: wat is de invloed van de politiek op werk en welvaart?

Bij deze indeling stel ik 'de mens' centraal en neem ik de mens als uitgangspunt. Het ecologisch perspectief is de natuurlijke omgeving van de mens. Een generatie is een specifieke groep mensen en tussen generaties zijn bepaalde verschillen en overeenkomsten. Binnen een economie maakt een mens bepaalde keuzes en als mens gebruiken we bepaalde technieken en middelen die door innovaties mogelijk zijn gemaakt. Ten slotte gebruiken we als mens politiek om, binnen een gemeenschap, belangen af te wegen en tot keuzes te komen.

Tussen deze perspectieven zit overlap, zitten afhankelijkheden en zit een bepaalde dynamiek. Zo kunnen ecologische ontwikkelingen, bijvoorbeeld: de olie raakt op, leiden tot innovaties, die weer kunnen leiden tot economische groei.

Met deze zes perspectieven probeer ik een zo breed mogelijk scala van kenmerken, problemen en ontwikkelingen te laten zien, die van invloed zijn op de organisatie van ons werk en onze welvaart. Een voorbeeld van een ontwikkeling uit het mens- en generatieperspectief is vergrijzing: er stromen meer mensen de arbeidsmarkt uit dan in. Hoe gaan we dat probleem organiseren? De overheid denkt aan het verhogen van de pensioenleeftijd. Dat is klassiek, lineair, kwantitatief en mechanisch denken. Ik denk aan het verhogen van de productiviteit door slim samen te werken in communities en gedeelde informatienetwerken. Dat is dwars, iteratief, kwalitatief en organisch denken. Ik spreek dan ook liever niet over veranderen maar over vernieuwen. We veranderen niet de bestaande werkorganisaties (meestal bedrijven), maar bouwen nieuwe werkorganisaties (bijvoorbeeld communities). Het klassieke organisatie-model, waarbij we ons werk voornamelijk binnen bedrijven organiseren, is niet meer te repareren en aan vervanging toe. Het instrument bedrijf kun je zien als een oud huis, dat niet meer te repareren is. We zullen een nieuw huis moeten bouwen met een nieuwe visie op bouwen, met nieuwe fundamenten (uitgangspunten), nieuwe doelen (opdrachten) en nieuwe duurzame materialen (hulpmiddelen). De analyse in dit boek moet leiden tot een nieuw organisatie-model, een nieuw systeem. Een systeem dat niet langer de dakgoot repareert of een serre aanbouwt, maar een systeem dat nieuwe huizen bouwt. Als je een nieuw huis wilt bouwen, omdat het oude huis te klein is (wens) of vervallen (probleem), dan heb je naast noodzaak ook een bouwtekening (model) en hulpmiddelen (spijkers, hout en stenen) nodig om een nieuw huis te kunnen bouwen. Dit analyseboek gaat vooral over de noodzaak om te vernieuwen. Andere boeken in het kader van het Weconomics programma gaan vooral over het model ('Weconomics theorie') en de hulpmiddelen om te vernieuwen ('Weconomics praktijk').

De negen patronen zijn:

Voordat ik het Weconomics model aan de tekentafel ben gaan 'tekenen', heb ik niet alleen een perspectievenanalyse gemaakt, ik heb ook een aantal patronen onderzocht. Patronen, die zich al voordoen, sinds de eerste ontwikkeling van de mens, en sommige patronen zelfs al sinds de oerknal. In hoofdstuk 8 van dit boek, geef ik via negen patronen en inzichten een samenvattende structuur van de belangrijkste patronen uit onze geschiedenis. Met deze samenvattende structuur hebben we meer inzicht in hoe de toekomst van ons werk (en onze welvaart) er uit gaat zien. De patronen leveren input voor een ontwerp-tekening, input voor een programma van eisen en wensen voor een nieuw organisatie-model en nieuwe infrastructuur. Aan de orde komen de volgende patronen:

- 1-geschiedenismodel: onze evolutie in het groot
- 2-cyclimodel: ontwikkeling van actie en reactie
- 3-lijnenmodel: drie verschillende evoluties
- 4-overeenkomstenmodel tussen natuur, steden en organisaties
- 5-fasenmodel: ontwikkeling van de werkende mens
- 6-periodemodel: ontwikkeling van de omgevingsbeheersing
- 7-kleurenmodel: ontwikkeling van de werkorganisatie
- 8-stadiamodel: ontwikkeling van de denkende mens
- 9-levelsmodel: ontwikkeling van complexiteit

1.7 Doel en doelgroep van dit boek

Wat wil ik bereiken met dit boek? Dat is meestal de eerste vraag die bij je opkomt, wanneer je nadenkt over het schrijven van een nieuw boek. Het doel van mijn eerste boek, de managementroman: 'Elke dag als de zon opkomt', is om mensen met een spannend verhaal te raken en te inspireren. Mijn eerste boek beschrijft de geschiedenis van de community economie door de ogen van de twee hoofdrolspelers: Miles en Susan. In hun zoektocht naar een andere wereld, waar bedrijven en banken niet langer meer het centrum van zakendoen zijn, ontwikkelen ze samen een nieuwe visie en een

Weconomics Analyse – Paul Bessems

nieuw organisatiemodel. De vraag die centraal staat is: met welke welvaart willen we leven, welk werk moeten we daarvoor verrichten, hoe organiseren we dat en wat is de rol van bestaande instituten daarin? De analyse die Susan en Miles maken, wordt in dit derde Weconomics boek, verder uitgewerkt en toegelicht met literatuurverwijzingen, onderzoeksresultanten en mijn eigen ervaringen. Dit boek is geen fictieve managementroman, maar een gestructureerd non-fictie boek, met een brede en diepe analyse over het ontstaan van ons welvaartsprobleem en inzichten om er iets aan te doen.

Doel

Doel van dit boek is, om op een gestructureerde en integrale manier, een analyse, kennis, inzichten en patronen te delen met geïnteresseerde specialisten die zich bezig houden met het verklaren en organiseren van ons welvaartsprobleem en oplossingen zoeken voor een duurzame welvaart.

Verder wil ik met dit boek inzichten delen met specialisten die zich bezig houden met het ontwerpen, ontwikkelen, opzetten en exploiteren van nieuwe organisatie-instrumenten zoals: communities, commonalities, gedeelde informatienetwerken en een algemene datanutsvoorziening en hiervoor (eerst) een brede, diepe en integrale analyse willen maken. Dit boek richt zich op specialisten die niet zonder na te denken, zomaar, managementconcepten toepassen, maar eerst de ‘waarom’-vraag en de effectiviteitsvraag beantwoord willen hebben.

Dit boek geeft een analyse en inzichten die nodig zijn voordat je een nieuw organisatiemodel en instrument kunt ontwerpen. De inzichten richten zich vooral op het werk van, en werkorganisaties voor informatiewerkers. Analyse en inzichten van dit boek moeten leiden tot het slimmer en productiever organiseren van hun werk wat weer moet bijdragen tot de organisatie van een duurzame welvaart. Om de analyse in dit boek beter en sneller te begrijpen, zul je eerst je bestaande denkkader los moeten laten. Loslaten dat we werk binnen bedrijven moeten organiseren, loslaten, dat we voor geld naar een bank moeten en voor zorg, onderwijs en veiligheid naar de overheid.

Doelgroep

Dit boek richt zich op mensen die geïnteresseerd zijn in de toekomst van ons werk, geïnteresseerd is in een duurzame economie en zich in wil zetten voor de organisatie van een duurzame welvaart.

Dit boek richt zich vooral op specialisten die op basis van een gedegen analyse van ons welvaartsprobleem en de manier waarop onze welvaartmachine werkt, nieuwe werkorganisaties willen gaan ontwerpen, ontwikkelen en exploiteren of bestaande processen willen overhevelen van klassieke organisaties naar deze nieuwe werkorganisaties. Dit boek geeft een goede onderbouwing voor specialisten die het werk van informatiewerkers opnieuw willen organiseren om daarmee de productiviteit, flexibiliteit en het innoverend vermogen te verbeteren. Vooral het werk van portfolio werkers (flexwerkers, freelancers, ZZP-ers), kantoorwerkers (verwerken van gegevens tot informatie), kenniswerkers (verwerken van informatie tot kennis) en zorgverleners (gezondheidszorg, onderwijs, politie, leger) kan slimmer georganiseerd worden om zo een bijdrage te leveren aan een duurzame welvaart. Voor portfolio werkers⁷⁹ richt het Weconomics programma zich vooral op koppelen van taken aan mensen, voor kantoorwerker op het verbeteren van primaire processen, voor zorgverleners vooral het verbeteren van secundaire processen zoals: administratie, planning en organisatie en voor kenniswerkers vooral op het verbeteren van het innoverend vermogen.

Dit boek (en het Weconomics programma) richt zich op een brede doelgroep, op een groot aantal domeinen en organisatieconcepten.

Voorbeelden van specialisten zijn:

- Organisatieontwerpers
- Organisatieadviseurs
- Business developers
- HR managers en professionals
- Verandermanagers
- Bestuurders en managers
- ICT-architecten

Voorbeelden van domeinen:

- Mens & organisatie: werving en selectie, assessment, employee benefits, expat, kennismanagement en opleidingen.
- Sectoren: gezondheidszorg, onderwijs, overheid, financiële sector en zakelijke dienstverlening.
- Regio's: lokaal, regionaal, Nederland en Europa (Euregio), bijvoorbeeld: Brainport regio Eindhoven en de Europese Unie.

Voorbeelden van concepten:

---

⁷⁹ Het maken van een onderscheid tussen portfolio werkers, kantoorwerkers, zorgverleners en kenniswerkers, wil niet zeggen dat kantoorwerkers of zorgverleners bijvoorbeeld geen kenniswerk zouden doen of een portfolio werker geen kantoorwerk zou kunnen doen. Het is een modelmatige scheiding om het nieuwe organisatiemodel beter te kunnen communiceren.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

- ‘Mens organiseren’, gericht op het individu: het nieuwe werken, portfoliowerker, leven lang leren en personal branding.
- ‘Community organiseren’, gericht op een groep mensen: social media, social innovatie, community management, open innovatie, open source, crowdsourcing, crowdfunding en corporate branding.
- ‘Techniek organiseren’: bring your own device, cloud computing & big data, the internet of things, augmented & virtual reality, het gebruik van games en lifehacking.

Voorbeelden onderwijs

Dit boek⁸⁰ is ook geschikt voor onderwijsdoeleinden. Om bijvoorbeeld een brede en integrale kijk te krijgen op de manier waarop we ons werk, onze economie en onze welvaart organiseren: vroeger, nu en in de toekomst. Het boek kan bijvoorbeeld gebruikt worden voor een keuzevak of een capita selecta. Voorbeelden van studierichtingen waar het gebruikt kan worden zijn:

- Bedrijfskunde
- Bestuurskunde
- Informatica
- Macro economie
- Commerciële economie
- Communicatiewetenschappen
- Marketing
- Logistiek
- Sociologie
- Psychologie

Algemene interesse

Dit boek is ook interessant voor mensen die niet zozeer nieuwe organisaties ontwerpen, maar breed geïnteresseerd zijn in een analyse over de toekomst van ons werk, onze economie en welvaart en de manier waarop we deze organiseren.

1.8 Leeswijzer

Er zijn al heel veel boeken geschreven over de organisatie van ons werk. Maar bestaande managementliteratuur stelt bijna nooit ‘het bedrijf’ als organisatievorm ter discussie. Het Weconomics programma doet dit wel. Het Weconomics programma wil bestaande instituten helemaal niet veranderen, omdat dat meestal niet leidt tot het verbeteren van de productiviteit van de informatiewerker. Weconomics bouwt een nieuw huis, met een nieuwe bouwvisie, met nieuwe opdrachten op basis van nieuwe fundamenten. Weconomics ‘nodigt’ vervolgens bestaande processen uit, om in het nieuwe huis te komen ‘wonen’.

Dit boek is onderdeel van het Weconomics programma. Naast dit boek bestaat het Weconomics programma uit vele instrumenten die ingezet worden:

- Verbindinginstrumenten: aansluiting bij de Weconomics Foundation
- Startinstrumenten: voor een eerste kennismaking met Weconomics
- Onderzoekinstrumenten: voor een analyse en inschatting van kansen
- Communicatie-instrumenten: om mensen te vinden en verbinden
- Leerinstrumenten: om kennis te delen en vaardigheden te ontwikkelen
- Begeleidingsinstrument: voor specifieke situaties, nazorg en aanpassing

De startinstrumenten bestaan onder andere uit een reeks boeken, waarvan dit boek er een is:

- ‘Elke dag als de zon opkomt: de geschiedenis van de community economie’ (boek1).
- ‘Weconomics: hoe overleef je als informatiewerker de 21^e eeuw?’ (boek 2)
- ‘Weconomics analyses: waarom onze welvaartmachine aan vervanging toe is’ (boek3).
- ‘Weconomics theorie: organisatiekunde voor Weconomics’ (boek4).
- ‘Weconomics praktijk: praktische adviezen voor het opzetten van communities’ (boek5).

Om het geheel beter te begrijpen geef ik hier een kort toelichting op de verschillende boeken. In de volgende paragraaf (‘Partieel lezen’) volgt een meer uitgebreide toelichting van boek 3, 4 en 5.

Boek 1

Het eerste Weconomics boek, de managementroman: ‘Elke dag als de zon opkomt: de geschiedenis van de community economie’, is een boek om mensen te raken en te inspireren met een spannend verhaal. Deze managementroman beschrijft de geschiedenis van de community economie door de ogen van de twee hoofdrolspelers: Miles en Susan. In

---

⁸⁰ Of onderdelen uit dit boek.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

hun zoektocht naar een andere wereld, waar bedrijven en banken niet langer meer het centrum van zakendoen zijn, ontwikkelen ze samen een nieuwe visie en een nieuw organisatie-model. ‘Elke dag als de zon opkomt’ is geen gewoon managementboek, maar een spannend en gemakkelijk leesbaar verhaal. Deze roman geeft op inspirerende en speelse wijze een beeld van een nieuwe toekomst. Susan studeert organisatiekunde en doet haar afstudeeronderzoek in het bedrijf van Miles. Je reist mee in hun zoektocht naar een andere wereld. Een wereld waarin bedrijven niet langer vanzelfsprekend zijn. Het boek stelt vragen en geeft antwoorden: Waarom staan we elke dag in de file naar ons bedrijf? Waarom bestaan bedrijven eigenlijk? Waarom zijn bedrijven ooit ontstaan? Waarom accepteren we ze als gegeven omstandigheden? Wat is management, waarom is het er (nog) en waarom innoveert het nauwelijks? Miles en Susan concluderen dat we steeds minder zullen werken binnen de muren van bedrijven en steeds meer zullen gaan samenwerken in communities. ‘Elke dag als de zon opkomt’, beschrijft op een speciale wijze het ontstaan van de community economie. Alsof je er zelf middenin zit.

Boek 2

De kans is groot dat je in je professionele leven (maar ook privé) elke dag communiceert en informatie deelt met je omgeving. Dat lijkt misschien goed te gaan, maar het kan veel beter en veel slimmer. De kans is groot dat je werkdruk ervaart en meer flexibiliteit zou willen, bijvoorbeeld om je dag in te delen of je kinderen van school te halen. Wanneer je op je werk achter je computer zit is de kans groot dat je denkt: waarom moet ik die gegevens overtypen in ons eigen systeem, kan dat niet handiger? Het antwoord is ja: het kan veel handiger. Het probleem is dat we wel nieuwe technieken gebruiken, maar dit doen binnen oude werkorganisaties. We organiseren ons werk nog steeds binnen bedrijven die ontworpen zijn om in grote aantallen producten te maken, terwijl we heel ander werk zijn gaan doen.

Dit boek richt zich op de eindgebruiker van Weconomics. Met behulp van een beknopte analyse en uitleg over het Weconomics model en de infrastructuur kun je zelf aan de slag om je leven als informatiewerker aangenamer te maken door slimmer samen te werken in communities. Wil je zelf ook communities ontwerpen, ontwikkelen en exploiteren dan is het handig ook boek 3, 4 en 5 te lezen.

Boek 3

Het boek ‘Weconomics analyse: waarom onze welvaartmachine aan vervanging toe is’, geeft een brede en diepe analyse met betrekking tot het welvaartsprobleem waar we in het begin van de eenentwintigste eeuw in terecht zijn gekomen. Het doel van dit boek is mensen bewust te maken dat we naar een andere machine toe moeten om onze welvaart te ‘produceren’. Het boek richt zich op een brede doelgroep van mensen die geïnteresseerd zijn in een duurzame welvaart en hoe deze te organiseren. Dit boek is meer een filosofisch, theoretisch, abstract en analyserend boek. Het kan bijvoorbeeld gebruikt worden om ‘waarom’-vragen (richten van organisaties) te beantwoorden, bijvoorbeeld:

- Waarom hebben we in een schuldencrisis?
- Waarom zijn we in een welvaarts crisis terecht gekomen?
- Waarom is het huidige regime instabiel geworden?
- Waarom moeten we werk en welvaart op een andere manier organiseren?
- Waarom kan het huidige regime ons werk en onze welvaart niet organiseren?
- Waarom verandert het type werk dat we doen?
- Waarom moeten we eigenlijk economisch groeien?

Dit boek geeft een analyse van problemen, ontwikkelingen en inzichten met betrekking tot de organisatie van werk, economie en welvaart. De analyse wordt gemaakt vanuit zes verschillende perspectieven: mens, ecologie, generatie, economie, techniek en politiek. Hierbij is de mens uitgangspunt. Is het ecologisch perspectief de omgeving van de mens, hebben generaties kenmerken en verwachtingen en gaan we als mens op een bepaalde manier met andere generaties om, richten we als mens onze economie in, gebruiken we als mens innovatie om vooruit te komen en bedrijven we politiek om tot bepaalde beslissingen te komen. In alle perspectieven staat de mens centraal en is de mens uitgangspunt.

Dit boek bevat ook een hoofdstuk met een samenvattende structuur van de belangrijkste evolutiepatronen en inzichten met betrekking tot de organisatie van ons werk en onze welvaart. Deze patronen geven een beter inzicht in de toekomst van ons werk en de manier waarop we een duurzame welvaart kunnen organiseren. Als we weten welk werk we gaan doen, kunnen we ook werkorganisaties daar beter op aanpassen. Dit hoofdstuk levert als het ware de ‘grondstof’ voor het Weconomics organisatie-model. Aan de orde komen bijvoorbeeld: het evolutiemodel, het actie-reactie model, het drielijnen model over de ontwikkeling van genen, memen en temen, het vijf fasenmodel over de ontwikkeling van de werkende mens en een model met negen niveaus over de ontwikkeling van complexiteit.

Analyse en patronen leiden tot het ontwerpen en ontwikkelen van een nieuw organisatie-model: Weconomics. Met dit model kunnen we ons werk (en daarmee onze economie en welvaart) opnieuw organiseren. Het Weconomics model, de Weconomics infrastructuur en het Weconomics programma komen verder aan bod in het boek ‘Weconomics theorie: organisatiekunde voor Weconomics’ (boek 4) en ‘Weconomics praktijk: praktische adviezen voor het opzetten van communities’ (boek 5).

Boek 4

Weconomics Analyse – Paul Bessems

Dit boek heeft als titel: 'Weconomics theorie: organisatiekunde voor Weconomics'. In dit boek wordt een theoretische onderbouwing gegeven voor Weconomics. Het boek richt zich op professionals die met een gedegen kennis van organisatiekunde, nieuwe werkorganisaties gaan ontwerpen en ontwikkelen. Organizatiekunde, als toegepaste wetenschap, kent een historie die terug gaat naar ongeveer 1850, wanneer sociologen de relatie beginnen te beschrijven tussen mens, maatschappij en organisatie. Sociologie is de basis van organisatiekunde, omdat organiseren vooral het samenwerken van individuen is. Later komen ook andere bedrijfskundige aspecten aan de orde zoals economie, techniek en psychologie.

Organiseren en managen is in de moderne literatuur verworden tot een complex van theorieën, inzichten en technieken. Vaak mechanisch en onnatuurlijk. Maar organiseren zou in de basis heel natuurlijk en organisch moeten zijn. Voor 1850 staan organisaties dicht bij de mens dan ze op dit moment staan. Zo zijn er in die tijd ambachten met een meester-gezel verhouding, familiebedrijven en boerderijgemeenschappen. Weconomics wil organiseren weer menselijk, lokaal en coöperatief maken. We hebben als mens instituten gemaakt, die inmiddels te groot zijn om te mogen omvallen. We begrijpen de wereld, die we zelf gecreëerd hebben niet meer. Daarom moeten we opnieuw naar de wereld kijken, die we als mens gecreëerd hebben.

In dit boek wordt ook een theoretische onderbouwing gegeven van wat organiseren nu eigenlijk is. Wat is organisatiekunde, waarom gebruiken we het en wat is de relatie met Weconomics? Weconomics is in eerste instantie een organisatie-model om ons werk slimmer te organiseren in communities en gedeelde informatienetwerken. Op basis van de analyse uit het boek 'Weconomics analyse' en de theorie uit dit boek wordt een programma van eisen en wensen opgesteld dat als input dienen voor een nieuw organisatie-model.

Boek 4, met het model, de 'wat'-vraag en het inrichten van organisaties, vormt de overgang tussen het boek 'Weconomics analyse' (boek 3, met een analyse, de 'waarom'-vraag en het richten van organisaties) en het boek 'Weconomics praktijk' (boek 5: met de praktijk, de 'hoe'-vraag en het verrichten binnen organisaties). Voorbeelden van 'wat'-vragen, die in boek 4 beantwoord worden zijn:

- Wat kunnen we leren van de fouten van het oude regime?
- Wat is de context waarbinnen een nieuw regime gaat functioneren?
- Wat zijn de uitgangspunten voor een nieuw regime?
- Wat zijn de opdrachten aan dit nieuwe regime?
- Wat is de doelgroep waar dit nieuwe regime zich op richt?
- Wat is het model voor dit nieuwe regime?

Boek 5

Dit boek heeft als titel: 'Weconomics in praktijk: praktische adviezen voor het opzetten van communities'. Dit is een praktijkboek voor specialisten die zich bezig houden met het ontwerpen, ontwikkelen en exploiteren van communities.

In dit boek wordt het Weconomics 'organogram' toegelicht. Het Weconomics organogram is geen gebruikelijke 'hark', maar een netwerk, een verzameling organisaties met verbindingen, eigen rollen, rechten en ranges. In het organogram komt onder andere een van de uitgangspunten van Weconomics tot uitdrukking: Weconomics is samenwerken in overeenkomsten en concurreren in verschillen. Processen, waarin marktpartijen overeenkomen en die beter gezamenlijk uitgevoerd kunnen worden, worden uitgevoerd door commonalities. Processen waarin partijen beter kunnen concurreren, worden binnen communities georganiseerd. Communities worden onderverdeeld in vragers en aanbieders van toegevoegde waarde.

In dit boek worden organisatorische (organogram) en technische (infrastructuur) relaties tussen organisaties beschreven. De infrastructuur bestaat vooral uit een bouwtekening en een bestek. Een bestek is een omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden. De bouwtekening bevat onder een datamodel voor het onderhouden van inlog- contact- en productgegevens en een beschrijving voor het uitvoeren van transacties. Met behulp van de bouwtekening en het bestek, kunnen netwerkleveranciers software bouwen. Aan de Weconomics infrastructuur worden bijvoorbeeld portalen gekoppeld voor het zoeken en boeken van producten. De infrastructuur kent voor alle domeinen hetzelfde datamodel, zodat gebruikers maar één keer hoeven in te loggen, aanbieders maar op één plaatst gegevens hoeven bij te houden en afnemers met een eigen portaal kunnen werken. Een domein is een afgebakend systeem van vragers en aanbieders van toegevoegde waarde: bijvoorbeeld de Nederlandse markt voor vergunningaanvragen. Er zijn verschillende typen domeinen: subjectdomeinen, functiedomeinen, sectordomeinen, organisatiedomeinen en regiodomeinen. Een domein is een taalkundige omschrijving van doel en doelgroep. Een domein in de praktijk wordt meestal een community genoemd. Een domein heeft een domeinleider, is aangesloten bij een beheerorgaan en maakt gebruik van commonalities.

In dit boek wordt ook een relatie gelegd tussen Weconomics en bestaande concepten zoals social media, cloud computing en het nieuwe werken. Daarnaast komt ook het Weconomics programma uitgebreid aan de orde. Het Weconomics programma is een set instrumenten, die, ingezet te kunnen worden om bijvoorbeeld een nieuwe community op te zetten of processen van A naar B te transformeren. Bij elke fase worden nieuwe doelen gesteld. Pas als deze gehaald worden, wordt de volgende fase gestart. Ten slotte besteedt het boek ook aandacht aan de transitie van klassiek organiseren naar opnieuw organiseren. De transitie van instituut organiseren naar community organiseren, van werk organiseren binnen belemmerende muren van bedrijf, naar werk organiseren in open en gedeeld netwerk. Hiervoor

Weconomics Analyse – Paul Bessems

is ingrijpen nodig op de structuur en cultuur van bestaande organisaties. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in vier belangrijke functies die een werkorganisatie heeft: zijnfunctie, zelfdoefunctie, uitbestedfunctie en samenwerkfunctie.

In dit boek worden vooral een aantal 'hoe'-vragen beantwoord. Voorbeelden zijn:

1. Hoe zorgen we ervoor dat de productiviteit stijgt?
2. Hoe worden we flexibeler?
3. Hoe worden we innovatiever?
4. Hoe worden systemen minder complex?
5. Hoe ziet nieuw leiderschap eruit, welke type leider hebben we nodig?
6. Hoe worden we minder afhankelijk van geld en groei?
7. Hoe werkt het nieuw organisatie-model, de infrastructuur en het programma?

Tot zover een korte toelichting op de vijf boeken uit het Weconomics programma.

Schrijfstijl en vorm

Ik heb geprobeerd dit analyseboek zoveel mogelijk in een directe, actieve en tegenwoordige tijd te schrijven. Veel situaties die in het verleden hebben plaatsgevonden, heb ik toch in de tegenwoordige tijd 'geplaatst'. De geschiedenis is misschien wel voorbij, maar niet wat we van de geschiedenis kunnen leren. Ik schrijf zoveel mogelijk vanuit de ik-vorm en probeer jou, als lezer, zo veel mogelijk direct aan te spreken met 'je', en ons samen, met 'ons', 'we' of 'wij'. Voor het gemak heb ik gekozen alleen 'hij' te gebruiken waar ook 'zij' bedoeld wordt. Overal waar 'hij' staat kan ook 'zij' gelezen worden, tenzij anders vermeld.

Letterlijke citaten, Engelse begrippen die in onze taal ook gebruikt worden of niet goed te vertalen zijn en titels van bijvoorbeeld boeken en artikelen, zet ik zoveel mogelijk 'tussen haakjes'. Opmerkingen die niet letterlijk genomen moeten worden, staan ook 'tussen haakjes'. Zo bestaat dé mens of dé informatiewerker natuurlijk niet. Daarom geef ik deze begrippen zo veel mogelijk, maar niet altijd, weer tussen haakjes. Dit doe ik echter bijna niet voor de begrippen: 'de mens' en 'de informatiewerker', omdat deze vaker voorkomen. Woorden of (delen van) zinnen, die belangrijk zijn, worden *italic* geschreven evenals letterlijke citaten van derden.

Ten slotte is dit boek niet de mening van de Weconomics Foundation waar ik aan verbonden ben. De Weconomics Foundation is een middel en kan eigenlijk geen mening of een visie hebben. Mensen hebben een mening of een visie. Ook de Weconomics Foundation is net als andere instituten, wat mij betreft, een verzameling mensen en mensinteracties. Mensen kunnen kiezen, instituten niet. Een vergadering is ook een verzameling mensen en mensinteracties. Uit een vergadering kan wel een gezamenlijk standpunt komen, ook als niet iedereen het daarmee eens is. Je mag als lezer, mij in ieder geval persoonlijk aanspreken op alles wat ik in dit boek geschreven heb of heb nagelaten te schrijven, waar dat wellicht wel beter was geweest. Ik heb dit boek in ieder geval geschreven met de beste bedoelingen⁸¹ en beperkte middelen (mijn eigen kleine portemonnee).

1.9 Partieel lezen

Het is de bedoeling dat je niet alleen de verschillende boeken uit het Weconomics programma afzonderlijk kunt lezen, maar ook de verschillende hoofdstukken. Waarschijnlijk ben je het Weconomics programma gestart met het lezen van de managementroman 'Elke dag als de zon opkomt' (boek 1) en ben je daarna boek 2 'Weconomics', gaan lezen? Wanneer je vervolgens zelfstandig communities gaat ontwerpen, ontwikkelen en exploiteren is het zinvol ook de boeken 3, 4 en 5 te lezen. Deze zijn speciaal geschreven voor specialisten die meer over Weconomics willen (en moeten) weten dan de eindgebruiker. Om boek 3, 4 en 5 snel te doorgronden geef ik in deze paragraaf in vogelvlucht een overzicht van de verschillende hoofdstukken van deze drie boeken. Elk hoofdstuk, behalve inleiding en het slot, begint met een inleiding zodat je weet wat de plaats van het hoofdstuk in het groter geheel is en wat globaal in het hoofdstuk te lezen is. Het gevolg van gedeeltelijk lezen is wel dat hier en daar enige functionele overlap of herhaling kan plaatsvinden. Ook zul je regelmatig verwijzingen tegenkomen naar andere boeken, hoofdstukken, paragrafen en figuren. Ik kan me voorstellen dat je de theoretische en historische analyse en inzichten wel gelooft en direct wil starten met de praktijk. Dat kan door direct te starten met boek 5. Maar om Weconomics helemaal goed te doorgronden, te begrijpen en goed te kunnen plaatsen in het groter geheel van onze economie en maatschappij, is het echter wel beter met boek 3 ('Weconomics analyse') te beginnen en vervolgens boek 4 ('Weconomics theorie') en daarna boek 5 ('Weconomics praktijk').

Ik zal hier de afzonderlijke boeken en hoofdstukken van zowel boek 3, 4 als 5, toelichten zodat je als lezer kunt beoordelen wat interessant voor je is:

Boek 3 bestaat na de inleiding uit de volgende hoofdstukken:

---

⁸¹ Het verschil maken in het leven van anderen en een betere wereld achter laten voor onze kinderen door werk, economie en welvaart opnieuw en duurzaam te organiseren.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

In **hoofdstuk 2** komt eerst het mensperspectief aan de orde. De mens is de kleinste en belangrijkste bouwsteen van het nieuwe organisatiemodel. Samen met middelen, vormen mensen organiserend vermogen. Dit organiserend vermogen wordt gebruikt voor de organisatie van ons werk en onze welvaart. Ik 'kijk' naar de mens vanuit verschillende deelperspectieven, de mens als: denker, gelukszoeker, informatieconsument, keuzemaker, sociaal dier, consument en werknemer. Ik kijk ook naar de mens in relatie tot de maatschappij, tot zijn gezamenlijkheid en de relatie tussen mens en techniek.

In **hoofdstuk 3** komt het ecologisch perspectief aan de orde. We leven als mens in een beperkt ecosysteem. De aarde geeft ons alles wat we nodig hebben. Het enige wat aan ons ecosysteem toegevoegd wordt, is zonlicht. Onze economie is een deelsysteem van het ecosysteem. Een voortdurend groeiend economisch systeem, moet een keer botsen met ons beperkt ecologisch systeem. Om deze 'botsing' te voorkomen, moeten we zorgen voor een duurzame welvaart, waarbij overbodige consumptie omlaag gaat en producten opnieuw gebruikt worden, zonder dat dit netto energie kost. In dit hoofdstuk kijk ik naar diverse ecologische kenmerken, problemen en ontwikkelingen en leg ik een relatie tussen ecologie en economie. De belangrijkste vraag daarbij, is of ons huidige economische systeem, kapitalisme, zonder economische groei kan?

In **hoofdstuk 4** ga ik in op het generatieperspectief. Wanneer er te weinig aandacht is voor een duurzame welvaart, kunnen er generatieconflicten ontstaan. Veel van onze welvaart hebben we gerealiseerd, door een voorschot te nemen op de toekomst van onze kinderen. We hebben schaarse grondstoffen gebruikt, die niet alleen van ons zijn. We hebben een welvaart gerealiseerd met geleend geld dat nog terugbetaald moet worden. Waarschijnlijk door volgende generaties. Omdat het nieuwe organisatiemodel vooral door jongeren opgezet en gebruikt zal worden, richt ik me vooral op deze groep. In dit hoofdstuk kijk ik naar de volgende deelperspectieven: verschillende generaties, kenmerken en idealen van jongeren, globalisatie, communicatie, internet en ondernemerschap in relatie tot de jongere generatie.

In **hoofdstuk 5** komt het economisch perspectief aan de orde. Het economisch perspectief is een belangrijk perspectief, voor zowel de organisatie van ons werk als de organisatie van onze welvaart. Zowel werk als welvaart, gaan over het gebruiken en inzetten van schaarse middelen voor het behalen van een maximaal nut. Economie richtte zich in eerste instantie op het maken van keuzes in de huishouding. Later speelt economie door denkers, zoals Adam Smith, vooral een rol in de staatshuishouding. Nu heeft economie steeds meer te maken met financiële markten, arbeidsmarkten en huizenmarkten. In dit hoofdstuk heb ik vooral aandacht voor het economisch perspectief in relatie tot: kapitalisme, geld, rente, banken, bedrijven, economen en internationale concurrentie. Verder in dit hoofdstuk veel aandacht voor de vraag of economische groei moet?

In **hoofdstuk 6** kijk ik vanuit het (technisch) innovatieperspectief naar de organisatie van werk en welvaart. Naast economie, spelen techniek en innovatie een belangrijke rol in de organisatie van ons werk. Vooral het internet, helpt bij het opnieuw organiseren van ons werk. Op dit moment gebruiken we bij de organisatie van ons werk, de potentie van het internet minimaal. We organiseren ons werk nog vooral binnen de muren van gesloten bedrijven, delen bijna geen informatie en moeten dezelfde gegevens, in meerdere systemen onderhouden. Met behulp van het internet, kunnen we slim samen werken in gedeelde informatienetwerken. In dit hoofdstuk kijk ik vooral naar internet en innovatie vanuit historisch- en toekomstperspectief en kijk ik naar de relatie tussen internet/innovatie en de organisatie van ons werk.

In **hoofdstuk 7** wordt aandacht besteed aan het politiekperspectief. Politiek is een instrument om, al dan niet na informatie uitwisselingen en discussie, tot een besluit te komen. Politiek wordt niet alleen in Den Haag bedreven, maar ook binnen Europa, binnen je wijk en binnen bedrijven en instellingen. Naast politiek, spelen democratie en overheid ook een belangrijke rol in het politiekperspectief. Democratie is een instrument om op een bepaalde manier tot besluitvorming te komen. Hierbij speelt het volk een belangrijke rol. Naast politiek en democratie, speelt ook de overheid een belangrijke rol in de organisatie van ons werk, onze economie en welvaart.

Hoofdstuk 8 staat in het teken van modelvorming. Via negen patronen en inzichten, geef ik een samenvattende structuur van de belangrijkste patronen en inzichten uit onze geschiedenis. Deze patronen geven een beter inzicht in de toekomst van ons werk. Als we weten welk werk we gaan doen, kunnen we werkorganisaties daar ook beter op aanpassen. Hoofdstuk 8 levert als het ware de 'grondstof' voor een nieuw organisatiemodel. Aan de orde komen bijvoorbeeld: het evolutiemodel, het actie-reactie model, het drielijnen model over de ontwikkeling van genen, memem en temen, het vijf fasenmodel over de ontwikkeling van de werkende mens en een model met negen niveaus over de ontwikkeling van complexiteit.

Ten slotte worden in **hoofdstuk 9** de fundamenteen gelegd voor een nieuw organisatie model. Op basis van zes perspectieven en negen patronen wordt een schets gemaakt van een nieuw organisatiemodel voor werk en welvaart in de eenentwintigste eeuw.

Boek 4 bestaat na de inleiding uit de volgende hoofdstukken:

Weconomics Analyse – Paul Bessems

In **hoofdstuk 2** plaats ik organisatiekunde in historisch perspectief. Organiseatiekunde als toegepaste wetenschap kent een historie die terug gaat naar ongeveer 1850, wanneer sociologen de relatie beginnen te beschrijven tussen mens, maatschappij en organisatie. Sociologie is de basis van organisatiekunde, omdat organiseren vooral het samenwerken van individuen is. Later komen ook andere bedrijfskundige aspecten aan de orde zoals economie, techniek en psychologie. Ik maak in dit hoofdstuk een korte reis door de belangrijkste periodes van 1850 tot nu. Waarom deze geschiedenisles? Heel eenvoudig omdat we veel kunnen leren van patronen uit het verleden. We zien patronen die zich herhalen. Inzichten van Karl Marx of Max Weber zijn in deze tijd nog steeds geldig.

Organiseren en managen is in de moderne literatuur verworven tot een complex van theorieën, inzichten en technieken. Vaak mechanisch en onnatuurlijk. Maar organiseren zou in de basis heel natuurlijk en organisch moeten zijn. Voor 1850 staan organisaties dichter bij de mens dan ze op dit moment staan. Zo zijn er in die tijd ambachten met een meester en gezelfverhouding, familiebedrijven en boerderijgemeenschappen. Weconomics wil organiseren weer menselijk, lokaal en coöperatief maken. We hebben als mens instituten gemaakt, die inmiddels te groot zijn om te mogen omvallen. We begrijpen de wereld, die we zelf gecreëerd hebben niet meer. Daarom moeten we opnieuw naar de wereld kijken, die we als mens gecreëerd hebben.

In **hoofdstuk 3** wordt een theoretische onderbouwing gegeven van wat organiseren nu eigenlijk is. Wat is organisatiekunde, waarom gebruiken we het en wat is de relatie met Weconomics? Weconomics is in eerste instantie een organisatie-model om ons werk slimmer te organiseren in communities en gedeelde informatienetwerken.

In **hoofdstuk 4**, wordt op basis van de analyse en theorie, een ontwerp-tekening gemaakt, een programma van eisen en wensen opgesteld dat als input dient voor het Weconomics organisatie-model. Hoofdstuk 4 vormt de brug tussen analyse, theorie en model.

Hoofdstuk 5 gaat over het Weconomics organisatie-model. Dit is een organisatie-model, om slimmer samen te werken in communities die aangesloten zijn op een gedeeld informatienetwerk. Een model is een vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Uitgangspunt bij de ontwikkeling van het Weconomics model is dat het duurzaam en breed toepasbaar moet zijn. Hierdoor kan het model misschien abstract en vaag overkomen. Maar samen met het Weconomics organogram, de Weconomics infrastructuur en het Weconomics programma wordt het geheel toch concreet en direct toepasbaar. Het Weconomics model wordt op dit moment ontwikkeld en onderhouden door Nomad, de denktank van de Foundation. Nomad staat voor New Organizing Models and Design.

Tot zover boek 4. **Boek 5** bestaat na de inleiding uit de volgende hoofdstukken:

In **hoofdstuk 2** wordt het Weconomics ‘organogram’ toegelicht. Het Weconomics organogram is geen gebruikelijke ‘hark’, maar een netwerk, een verzameling organisaties met verbindingen, eigen rollen, rechten en ranges. In het organogram komt onder andere een van de uitgangspunten van Weconomics tot uitdrukking: Weconomics is samenwerken in overeenkomsten en concurreren in verschillen. Processen, waarin marktpartijen overeenkomen en die beter gezamenlijk uitgevoerd kunnen worden, worden uitgevoerd door commonalities. Processen waarin partijen beter kunnen concurreren, worden binnen communities georganiseerd. Communities worden onderverdeeld in vragers en aanbieders van toegevoegde waarde.

In hoofdstuk 2 beschrijf ik de organisatorische relaties tussen organisaties (organogram), in **hoofdstuk 3** beschrijf ik de technische relaties tussen organisaties en organisatieonderdelen in de Weconomics infrastructuur. Hoofdstuk 3 beschrijft de Weconomics infrastructuur. De infrastructuur bestaat vooral uit een bouwtekening en een bestek. Een bestek is een omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden.

De Weconomics infrastructuur wordt op dit moment ontwikkeld en onderhouden door Weconet. Weconet staat voor Weconomics Network. Weconet ontwikkelt en onderhoudt onder andere een datamodel voor het onderhouden van inlog- contact- en productgegevens en een beschrijving voor het uitvoeren van transacties. Met behulp van de bouwtekening en het bestek, kunnen ontwikkelaars software bouwen. Aan de Weconomics infrastructuur worden bijvoorbeeld portalen gekoppeld voor het zoeken en boeken van producten. De infrastructuur kent voor alle domeinen hetzelfde datamodel, zodat gebruikers maar één keer hoeven in te loggen, aanbieders maar op één plaatst gegevens hoeven bij te houden en afnemers met een eigen portaal kunnen werken.

In **hoofdstuk 4** wordt het begrip domein toegelicht en worden voorbeelden van domeinen behandeld. Een domein is een afgebakend systeem van vragers en aanbieders van toegevoegde waarde: bijvoorbeeld de Nederlandse markt voor vergunningaanvragen. Er zijn verschillende typen domeinen: subjectdomeinen⁸², functiedomeinen, sectordomeinen, organisatie-domeinen en regiodomeinen. Een domein is een taalkundige omschrijving van doel en doelgroep. Een domein in de praktijk noem ik meestal een community. Een domein heeft een domeinleider, is aangesloten bij een beheerorgaan en maakt gebruik van commonalities.

---

⁸² Subjectdomeinen zijn domeinen waarbij de toegevoegde waarde voornamelijk door de mens geleverd wordt en waarbij middelen een ondergeschikte rol spelen in tegenstelling tot objectdomeinen.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

Na het model, het organogram en de infrastructuur ‘ga’ ik in de laatste hoofdstukken van boek 5, ‘terug’ naar de dagelijkse praktijk van de meeste lezers. Terug naar de situatie van waaruit je als lezer waarschijnlijk redeneert en organiseert. Een situatie waarin je waarschijnlijk gebruik maakt van allerlei hulpmiddelen en concepten zoals social media, cloud computing en het nieuwe werken. In **hoofdstuk 5** ga ik in op de relatie tussen Weconomics en bestaande hulpmiddelen en concepten.

Hoofdstuk 6 gaat over het Weconomics programma: brug tussen model en praktijk. Het Weconomics programma is een set instrumenten, die, ingezet te kunnen worden om bijvoorbeeld een nieuwe community op te zetten of processen van A naar B te transformeren. Bij elke fase worden nieuwe doelen gesteld. Pas als deze gehaald worden, wordt de volgende fase gestart. Onderdeel van het Weconomics programma is het leiderschap en ontwikkelprogramma. Het Weconomics programma wordt op dit moment ontwikkeld en onderhouden door Apollo. Apollo staat voor Advanced Program On Leading and Learning Others.

Hoofdstuk 7 gaat over de transitie van klassiek organiseren naar opnieuw organiseren. De transitie van instituut organiseren naar community organiseren, van werk organiseren binnen belemmerende muren van bedrijf, naar werk organiseren in open en gedeelde netwerken. Hiervoor is ingrijpen nodig op de structuur en cultuur van bestaande organisaties. In dit hoofdstuk wordt onderscheid gemaakt in vier belangrijke keuzes voor bedrijven: wat is mijn zijnfunctie (missie, waarom we bestaan) en mijn doelfunctie (visie, wat we willen), wat besteed ik uit (strategie, hoe we dat willen) en waarin werk ik samen in een gedeeld informatie- en communicatienetwerk.

Hoofdstuk 8 kom ik tot slot tot een conclusie: wat maakt Weconomics uniek? Waarom werkt het veranderen van bestaande instituten niet en vernieuwing met Weconomics wel? Waarom gaan we ons werk en onze welvaart anders organiseren? Wat moeten we daar voor doen, hoe gaan we dat organiseren en hoe kun je daar als lezer in samenwerken? Hopelijk inspireert dit boek en Weconomics je, om ons werk en onze welvaart opnieuw te organiseren.

Tot zover een korte toelichting op drie boeken voor professionals uit het Weconomics programma.

1.10 Verantwoording

Mijn werk is het resultaat van ruim veertig jaar opvoeding, levenservaring, onderwijs, werkervaring, veel lezen, gesprekken en nadenken. Een aantal jaren geleden ben ik als zelfstandig onderzoeker, een onderzoek gestart met de vraag: welk werk doen we de komende decennia, hoe gaan we dat organiseren en wat is de rol van bedrijven daar (nog) in? Ik ben gaan onderzoeken waarom bedrijven eigenlijk bestaan en hoe ze ooit zijn ontstaan? Ik heb gekeken naar de vraag waarom we ons werk nog steeds binnen ‘fabrieken’ organiseren, terwijl de meeste van ons al lang geen producten meer maken, maar informatie verwerken. Ik ben gaan onderzoeken hoe welvaart ontstaat en groeit en welke voor- en nadelen hulpmiddelen voor ons hebben. Dit onderzoek en vervolgens het schrijven van dit boek hebben me daarover veel meer duidelijkheid gegeven.

Dit boek helpt hopelijk bij een nieuwe manier van denken over werk, werkorganisaties, economie en welvaart. Werk en de manier waarop we werk organiseren heeft ons vooral sinds 1900 veel welvaart gebracht. Nu merken we dat hiermee ook hoge kosten gemoeid zijn en dat deze kosten grotendeels via schulden zijn doorgeschoven naar onze toekomst. We zullen ons welvaartsprobleem onder ogen moeten zien en de machine waarmee we onze welvaart produceren opnieuw moeten gaan organiseren. De informatiewerker, de organisatie van zijn werk en het verbeteren van zijn productiviteit speelt daarin een sleutelrol.

Onderbouwing

Het Weconomics programma is vooral het resultaat van vijf jaar studie organisatiekunde en ruim twintig jaar ervaring met het opzetten van professionele communities, gedeelde informatienetwerken en het overhevelen van processen van bedrijven naar deze gedeelde netwerken. Ik heb ervaring in het ontwerpen en opzetten van professionele organisaties die slim samenwerken in communities. Sommige organisaties en communities zijn in opbouw, anderen bestaan, zijn gestopt of zijn opgeheven omdat bijvoorbeeld het doel gehaald is. Voorbeelden van deze communities zijn: BSS, een community voor de combinatie inzet van stagiaires en adviseurs in adviesprojecten, IBLC, een community voor de Nederlandse opleidingsmarkt en Yiller, een community voor recruitment en het e-Portfolio. Verder ben ik op dit moment bijvoorbeeld betrokken bij communities voor trainers & coaches, expats, leiderschap, overheidsorganen, onderwijs, zorg en nog vele anderen. Om deze ervaringen wat meer te structureren en te kunnen delen, ben ik een onderzoek gestart, wat uiteindelijk heeft geleid tot dit boek en het Weconomics programma. Met dit boek wil ik mijn inzichten delen met betrekking tot het slim samenwerken in communities. Dit boek is zeker niet het einde van mijn zoektocht, eerder een begin. Veel artikelen en blogs die ik gelezen heb of seminars die ik bijgewoond heb, gaan over concepten als e-HRM, timemanagement, social media, cloud computing, mobiele applicaties, e-Portfolio en het nieuwe werken. Voor mij zijn dit middelen die te maken hebben met de ‘hoe’-vraag. Deze vraag komt pas achteraan in het ontwerpproces, na de ‘waarom’-vraag en ‘wat’-vraag. Mensen die de ‘waarom’-vraag niet stellen, vragen zich waarschijnlijk ook niet af, of een

Weconomics Analyse – Paul Bessems

middel effectief is. Je kunt big data heel efficiënt organiseren, maar nog beter is om het te voorkomen dat je veel onzinnige data moet verwerken. Ik wil nadenken over concepten die veel duurzamer zijn dan de ‘slim samenwerkmiddelen en concepten’ zoals social media en het nieuwe werken die op dit moment vaak gebruikt worden binnen de muren van bedrijven. Veel middelen richten zich meestal op efficiencyvraag en de ‘wat’-vraag en ‘hoe’-vraag’. Vaak slaan deze concepten de effectiviteitsvraag en de ‘waarom’-vraag over. De leverancier van hulpmiddelen is meestal niet gebaat bij vragen over de effectiviteit en noodzaak. Dit wil niet zeggen dat Weconomics een afkeer heeft van bestaande hulpmiddelen. Als ze goed en effectief gebruikt worden hebben ze zeker nut in het productiever maken van de informatiewerker. Het Weconomics programma heeft wel aandacht voor bestaande concepten en integreert deze ook in haar infrastructuur. Ook het Weconomics model, de infrastructuur en het programma zijn concepten en hulpmiddelen bij de organisatie van ons werk. Maar ontwerp, ontwikkeling en toepassing van deze middelen is ontstaan, na een brede en diepe analyse van problemen, ontwikkelingen, theorieën en inzichten die in dit boek, en andere Weconomics boeken, aan de orde komen. Het Weconomics programma is geen opportuun middel, met als doel geld verdienen voor de leverancier. Weconomics is een duurzaam organisatiemodel. Voor mij, als organisatiekundige, zijn middelen niet het beginpunt, maar het eindpunt. Eerst organiseren, dan automatiseren en dan middelen kiezen heb ik altijd geleerd. Maar vaak is het makkelijker en concreter om met middelen te beginnen. Maar daarbij moet je bedacht zijn, dat een verkoper van boormachines waarschijnlijk zal zeggen dat je gaten nodig hebt.

Het probleem is niet dat we niet zien dat we ons werk beter anders kunnen organiseren. Het probleem is, dat we allemaal een ander beeld van en belang bij, de werkelijkheid hebben. We kijken allemaal anders aan tegen hetzelfde probleem en we zien dus ook allemaal een andere oplossing waardoor we niet tot een oplossing komen. Beelden worden gevormd door opvoeding, door onderwijs door belangen en culturele verschillen. Onze biologische evolutie is voor iedereen bijna hetzelfde, onze sociaal culturele en technologische evolutie niet. Deze kunnen erg verschillend zijn, waardoor vele oplossingen bestaan voor hetzelfde probleem. We zien hetzelfde met onze ogen, maar interpreteren anders met onze hersenen. Wanneer we allemaal een vergelijkbaar beeld hebben van de werkelijkheid, en een vergelijkbaar belang hebben bij een oplossing, is de oplossing eenvoudig. Weconomics wil mensen helpen om gezamenlijk, met een vergelijkbaar model en een vergelijkbaar belang, naar hetzelfde probleem te kijken en overeenstemming te vinden in de organisatie van dat probleem. De oplossing van onze productiviteitsparadox⁸³ ligt in een slimme verbindende infrastructuur, die de mens, en niet hetgeen de mens gemaakt heeft, als uitgangspunt neemt. Daarbij is er niet één baas van alle antwoorden. Juiste antwoorden liggen opgesloten in het stellen van de juiste vragen en het nemen van de juiste uitgangspunten. Daar is een Weconomist zich bewust van. Dat betekent dat model, infrastructuur en programma steeds een goede balans moeten vinden, tussen concept en middel, tussen model en praktijk, tussen abstract en concreet, tussen probleem en oplossing, tussen centraal en decentraal, tussen regel en praktische wijsheid en tussen effectiviteit en efficiency.

De Amerikaanse filosoof en psycholoog William James⁸⁴, is samen met onder andere John Dewey⁸⁵, een van de grondleggers van het pragmatisme. Pragmatisme is een filosofische stroming die theorie en praktijk zoveel mogelijk op elkaar wil laten aansluiten. We schieten er niets mee op als modellen in de praktijk niet werken, evenals praktische, maar unieke cases, weinig relevantie hebben voor andere situaties. Ik heb in mijn werk geprobeerd analyses, theorie en praktijk in evenwicht te brengen. Dit heeft nu geleid tot het opleveren van drie Weconomics boeken voor professionals die zijn opgedeeld in een analyse-, een theorie- en een praktijkboek. Deze boeken zijn een geheel, maar ook een deel. Het beste is om deze boeken in samenhang te zien en te gebruiken. Dit sluit echter niet uit dat je de boeken ook afzonderlijk kunt lezen en gebruiken. Met het boek ‘Weconomics analyse’ kun je bijvoorbeeld direct aan de slag, met een analyse van de situatie in je eigen domein. Het is mijn overtuiging dat alle boeken en het Weconomics programma nut zullen hebben bij het productiever maken van de informatiewerker. William James definieerde een ware overtuiging als een overtuiging die nut heeft voor degene die de overtuiging heeft. Voor mij heeft het Weconomics model en de infrastructuur nut, omdat ik dit hoor van tevreden klanten. Los van dit nut komt de vraag op, of de analyse die ik gemaakt heb, en het fundament vormt voor Weconomics, waar is. Er zijn zoveel waarheden als dat er mensen zijn. Feiten bestaan niet, die worden door de mens gemaakt, al is het alleen maar omdat we meestal (menselijke) communicatie nodig hebben om feiten uit te wisselen. Het pragmatisme stelt dat iets waar is wanneer, bijvoorbeeld, een theorie of een model bevestigd wordt in de praktijk⁸⁶. Het pragmatisme stelt de denkende mens in het centrum, waarbij menselijk handelen en denken in dienst staan van het oplossen van problemen. Hierbij speelt de subjectieve waarneming van de mens een belangrijke rol. Dit is zeker het geval als het gaat over de organisatie van mensenwerk (zie Weconomics organogram, zachte kant, organisch organiseren). Dit is minder het geval als het gaat over de Weconomics infrastructuur (harde kant, mechanisch organiseren). Als we allemaal al anders tegen hetzelfde probleem aankijken, dan is het moeilijk om tot een gezamenlijke oplossing te komen. Daarom biedt Weconomics ook voldoende ruimte voor interpretaties en invulling door ‘anders denkende’. Weconomics redeneert meer vanuit een aantal ontwerpprincipes (denkkader, fundamenten, opdrachten), dan vanuit een exacte invulling.

⁸³ Situatie dat de informatiewerker, ondanks forse investeringen in ICT, niet veel productiever wordt.

⁸⁴ Zie ook paragraaf 1.2: ‘Waar is het mis gegaan?’.

⁸⁵ Zie ook paragraaf 2.5: ‘De mens die keuzes maakt’.

⁸⁶ Het verificatiebeginsel is een pijler van de wetenschap. Het is een demarcatiecriteria waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen: demarcatie op basis van falsificatie (iets beweren totdat iemand aantoonde dat het niet waar is) en demarcatie op basis van verificatie (empirisch en statistisch aantonen dat iets waar is).

Mijn ervaring

Sinds 1990 heb ik als organisatieadviseur veel gesprekken gevoerd over organiseren en organisaties. Gesprekken met professionals, met klanten, leveranciers, intermediairs, overheden en brancheverenigingen. Ik heb organisaties opgezet en weer 'afgebouwd'. Ik heb 'leiding' gegeven aan ruim vijftig mensen. Hierdoor heb ik een aantal managementvaardigheden kunnen ontwikkelen. Maar ik ben er ook achtergekomen, dat managen niet echt mijn ding is, in tegenstelling tot organiseren en pionieren. Voor mij is managen en organiseren niet hetzelfde. Organiseren zit meer aan de voorkant en heeft veel te maken met ontwerp. Management zit meer aan de achterkant en heeft voor mij meer te maken met beheer.

Ik ben erachter gekomen dat er een verschil is tussen managers, directeuren, ondernemers en pioniers. Ik ben meer een pionier en ik stuur meer op mijn ervaring, gevoel en intuïtie. Ik kies vaak mijn eigen weg zoals mijn gevoel dat mij ingeeft, of zoals Steve Jobs het tijdens zijn Stanford commencement in 2005 zei: *'Your time is limited, so don't waste it living someone else's life. Don't be trapped by dogma, which is living with the results of other people's thinking. Don't let the noise of others' opinions drown out your own inner voice. And most important, have the courage to follow your heart and intuition. They somehow already know what you truly want to become. Everything else is secondary.'*

In China is er een huisarts die geld vraagt voor de periode dat je beter bent. Als je ziek bent krijgt hij niets. Zijn 'businessmodel' is gebaseerd op beter zijn en niet op ziek zijn. Door een ander uitgangspunt te nemen en door anders, door dwars te denken kom je op vernieuwende ideeën. De huisarts zou samen met zijn cliënten (patiënten zijn al ziek) een programma kunnen opstellen om gezond te leven en preventieve maatregelen te nemen. Cliënten krijgen dan bijvoorbeeld pluspunten als ze de sportschool bezoeken en minpunten als ze de frituur bezoeken. Het gaat er niet om dat je de frituur niet mag bezoeken. Het gaat erom dat je degene die actief aan zijn gezondheid werkt, beloont en degene, die dat niet doet, niet. Vraag en aanbod maken samen uit hoe ze transacties willen regelen en de commonality zorgt voor voldoende keuzemogelijkheden. De manier waarop je leeft blijft een vrij keuze, maar tarieven gekoppeld aan, in dit geval gezondheidszorg, zijn gedifferentieerd.

Ik heb een lange lijst boeken en artikelen gelezen, geïnterpreteerd en geïntegreerd in dit boek. Naast mijn literatuurstudie en observaties, heb ik ook onderzoeken laten uitvoeren, meestal door stagiaires en afstudeerders, want die doen dat met begeleiding prima en tegen lage kosten. Ook resultaten van deze onderzoeken zijn in dit boek verwerkt⁸⁷. Dit boek is geen proefschrift en het onderzoek dat ik gedaan heb is geen wetenschappelijk onderzoek. De verwijzingen die ik bijvoorbeeld maak naar de literatuur, zijn niet precies. Dat wil zeggen dat ik meestal niet precies aangeef op welke pagina ik een voorbeeld, een inzicht of een onderzoeksresultaat gevonden heb. Wanneer jij, als lezer, alleen maar leest wat ik gelezen en geschreven heb, dan is er weinig ruimte voor nieuwsgierigheid en serendipiteit. Wees nieuwsgierig en gebruik mijn kennis, literatuur, inzichten en observaties vooral, om zelf op onderzoek uit te gaan⁸⁸ en eigen kennis, inzichten en wijsheden te ontwikkelen. Beschouw dit boek als middel, om zelf ideeën te ontwikkelen en te delen. Wanneer je, in tegenstelling tot materiële zaken, ideeën deelt, verdubbelt je output. Als ik een biertje heb en jij ook en we ruilen deze, dan hebben we na de ruil nog steeds ieder maar één biertje (en als we het biertje opdrieken hebben we helemaal niets meer). Als we echter alle twee een idee hebben en we ruilen die uit, dan hebben we ieder twee ideeën. En een idee blijft altijd bestaan, of het nu een slecht of een goed idee is. Ook slechte ideeën hebben een functie in onze evolutie. Het gaat niet om dit boek, maar het gaat om jouw idee hoe we problemen kunnen oplossen. Dit boek helpt daar alleen maar bij. Het gaat om jouw verbeeldingskracht, inzicht en wijsheid. Het gaat om het durven openbaren en delen van je intuïtie, het gaat om een bewustzijnssprong, in dit geval met betrekking tot de organisatie van ons werk. Echt goede en verfrissende ideeën komen meestal niet alleen door te lezen en te redeneren, maar ook door je intuïtie te volgen. Innovatieve doorbraken hebben vaak weinig met intellect te maken. Er is altijd een bewustzijnssprong voor nodig en deze sprong kun je het beste intuïtie noemen. Intuïtie wordt bevorderd door goede ideeën te ontwikkelen en te delen.

Volgens Barry Schwartz, Daniel Dennet, Richard Dawkins en Susan Blackmore, zijn mensen ideeënmachines en in tegenstelling tot techniek hebben slechte ideeën ook nut. Dus wanneer je in dit boek een slecht idee leest, dan hoop ik dat dit slechte idee je op een beter idee brengt. Volgens Al Bernstein is succes vaak het resultaat van een slecht idee in de juiste richting. Naast literatuur, onderzoek en observaties is verbeeldingskracht misschien wel het belangrijkste instrument dat ik gebruik heb voor dit boek. Ik mediteer, wandel veel en loop marathon. Dit geeft me tijd en ruimte om na te denken en gegevens, informatie en kennis om te zetten in inzichten en wijsheid. Met alleen lezen, onderzoeken en observeren kom je er niet. Je moet voldoende ruimte overhouden om zelf informatie en kennis om te zetten in inzichten. Albert Einstein zei ooit: 'Iemand die veel leest en te weinig zijn hersenen gebruikt wordt al snel een geestelijke luilak.'

Mijn werkervaring ligt vooral in het mens & organisatiedomein⁸⁹. Dit zijn domeinen waarbij de mens (subject) een overwegende rol speelt en niet het hulpmiddel (object). Voorbeelden zijn het opleidingsdomein, expatdomein, werving-

⁸⁷ Zie bijvoorbeeld het marktonderzoek naar het e-Portfolio door Fontys studenten in oktober 2009.

⁸⁸ Ik geef in dit boek relatief weinig toelichting op namen en begrippen die jezelf terug kunt vinden op bijvoorbeeld Wikipedia en wikilex.nl (de 'Wikipedia' van de Weconomics Foundation).

⁸⁹ Zie ook paragraaf 4.2: 'Mens & Organisatiedomein'.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

en selectiedomein en het adviesdomein. Veel voorbeelden in dit boek komen dan ook uit het mens & organisatiedomein. Als we kijken vanuit de samenstelling van onze beroepsbevolking en onze focus op kenniseconomie, is het leren- en werkendomein een van de belangrijkste domeinen binnen onze economie. Dat is ook een reden om in dit boek veel aandacht te besteden aan dit domein. Maar Weconomics is ook toepasbaar op andere domeinen, zoals de markt voor innovatie, voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, voor de zorgsector, financiële instellingen, de logistieke sector, de ICT sector en zelfs de overheid. Overall waar veel vragers en aanbieders bij elkaar komen kan Weconomics een bruikbaar model zijn. Onlangs ben ik een project gestart om het aanvragen van overheidsinstrumenten zoals paspoorten en vergunningen via het Weconomics model te laten lopen. We hoeven dit proces niet per gemeente te organiseren. We kunnen beter uitgaan van de burger. De burger en het proces staan centraal en niet het belang, de organisatie of de automatisering van de overheidsinstantie. Ik hoop dan ook op feedback uit deze sectoren van lezers die in deze domeinen met Weconomics aan de slag gaan.

Opnieuw organiseren van werk en welvaart

Dit boek gaat over het opnieuw organiseren van ons werk en onze welvaart. Dit boek gaat over een nieuwe toekomst, de toekomst van de community economie. In de community economie gaan we anders met elkaar om en organiseren we ons werk anders. De meeste van ons werken nu in bedrijven, of in organisaties die als bedrijf zijn georganiseerd. Maar een bedrijf is maar één van de vele vormen waarin we ons werk kunnen organiseren. Tijdens mijn onderzoek ben ik erachter gekomen dat 'het bedrijf' niet meer de beste manier is om ons werk te organiseren. Om onze welvaart te behouden, zullen we vooral informatiewerkers productiever moeten maken. Mijn stelling is, dat we, binnen de muren van bedrijven, nauwelijks productiever kunnen en zullen worden. Dus zoeken we naar alternatieve organisatievormen. Voor mij is een economie, waarin we het werk van de informatiewerkers minder in bedrijven en meer in communities organiseren, de beste oplossing voor problemen van de eenentwintigste eeuw. Portfoliowerkers, hybride werkers en communities maken ons productiever, flexibeler en innovatiever.

Een belangrijke eerste stap om ons welvaartprobleem te organiseren is het creëren van meer ruimte in onze agenda. We moeten productiever worden en meer surplustijd creëren. We zijn op dit moment vooral bezig met doelmatigheid. We zijn zo druk bezig met efficiency, dat we geen tijd meer hebben om ons af te vragen of we nog wel de goede dingen doen. We zijn vooral bezig met de productie van consumptie. We zijn teveel bezig met dingen die er niet toe doen. Kijk naar de aandacht voor social media en de onzin die hiermee rondgestuurd wordt. Het drijft ons af van de dingen die er toe doen. We doen werk wat de computer(machine) veel beter kan doen en we laten daardoor zorgtaken na, die de mens veel beter kan doen. We moeten onze productiviteit verhogen, maar dat lukt niet binnen logge en complexe bedrijven. We moeten ontcomplexen en bedrijven moeten stoppen het wiel elke keer weer uit te vinden. Naar schatting zijn we in Nederland meer dan de helft van onze werktijd bezig met het vinden en verwerken van informatie. Er komt een e-mail binnen, we zoeken het antwoord op, beantwoorden de vraag en sturen de e-mail weer door. Ik had verwacht, dat de uitvinding van de personal computer, de vele beschikbare software en het internet ons veel productiever zou maken. Maar dat is niet zo. De hoeveelheid data, waarin we informatie niet terug kunnen vinden, neemt alleen maar toe. We verzinnen er allerlei werk bij, vooral in managementfuncties. Maar de komende decennia hebben we de luxe niet meer om werk te doen dat er niet toe doet. We zullen meer tijd moeten vrijmaken voor taken die nu door de overheid gedaan worden zoals zorg, veiligheid en onderwijs. Westerse overheden zullen vooral bezig zijn staatsschulden af te lossen. Werk is geen doel op zich, maar vooral een middel om economisch te (over)leven. We streven welvaart en welzijn na. Om groei in welvaart en welzijn te realiseren, deel ik met dit boek ideeën over hoe we productiever, flexibeler en innovatiever kunnen worden, waardoor we meer tijd overhouden voor belangrijkere zaken zoals zorg, onderwijs en veiligheid.

Ik ben teruggegaan naar de tekentafel en heb me afgevraagd: welk organisatiemodel is beter, gezien de huidige ontwikkelingen, problemen en technische mogelijkheden? Wat is slimmer, gezien de behoefte van de jonge generatie die nu op de arbeidsmarkt komt? Wat is beter, gezien de uitdagingen die op ons pad liggen? Ik ben dit nieuwe model Weconomics gaan noemen. Terug naar de tekentafel vraagt verbeeldingskracht en doorzettingsvermogen. Je kunt geen moeilijk vernieuwingen realiseren als je niet gepassioneerd bent en als je geen doorzettingsvermogen hebt. Die twee hangen ook samen: doorzetten is moeilijk wanneer je niet kunt doen, wat je leuk en zinvol vindt. In ieder geval heeft mijn passie: slim organiseren van werk en welvaart, tot dit boek geleid.

Boek juiste vorm?

De wereld verandert zo snel dat een (fysiek) boek misschien niet meer het juiste medium is. Of toch wel? Ik heb in ieder geval bewust voor een boek gekozen om mijn boodschap en inzichten over te brengen. Het schrijven en lezen van een boek, dwingt je om dieper na te denken over veranderingen, over oorzaak en gevolgrelaties, over logica, over de volgende fase in onze evolutie. Een boek blijft (hoop ik) langer in je kast of op je e-reader staan, dan een artikel of column in je favorietenlijst. De boodschap, die de boeken uit het Weconomics programma willen overdragen, moet over tien jaar nog steeds bijdragen aan de organisatie van ons werk en onze welvaart. Als dat zo is mijn missie geslaagd. Hopelijk geven de boeken vooraf aan wat er de komende decennia gaat gebeuren. Het zou mooi zijn wanneer we veranderingen vooraf al kunnen verklaren, dan zijn we intuïtief op de goede weg. Dan hebben de boeken uit het Weconomics programma hun waarde bewezen. Of ik daarin slaag is aan de lezer en de toekomst.

Weconomics Analyse – Paul Bessems

Aannames die ik over jou, de lezer gemaakt heb:

Eerder in dit hoofdstuk ben ik ingegaan op de doelgroep voor dit boek. Maar dit was meer een benadering die betrekking heeft op je professionele rol. Bij het schrijven van dit boek heb ik ook een aanname gedaan over jouw karakter, over je mens zijn, over wat je vanzelfsprekend vindt en niet. Over wat je belangrijk vindt en niet, wat je raakt en wat je zinvol vindt om over na te denken en je voor in te zetten. Dit boek gaat ervan uit van de volgende lezer:

- Je bent nieuwsgierig en leergierig.
- Je neemt niet zo maar alles aan.
- Je vraagt je niet alleen af waarom de dingen zijn zoals ze zijn.
- Je ziet ook dingen die er nog niet zijn en vraagt waarom niet.
- Menselijke waarden, vertrouwen en verbeeldingskracht brengen je verder.
- Praktische wijsheid brengen je verder dan regels en procedures.
- Je denkt niet alleen aan jezelf, maar ook aan onze volgende generaties.
- Je ziet het als een uitdaging om de status-quo aan te vechten.
- Je wilt zelf de vernieuwing zijn die je voor je ziet.
- Je bent een doorzetter want je mag veel weerstand verwachten op je reis.
- Je bent een pionier en dwarsdenker

Ten slotte

Het is niet mijn bedoeling met dit boek mensen, functies, bepaalde beroepen, merken of bedrijven te kwetsen, in een kwaad daglicht te stellen of anderszins. De voorbeelden, die ik in dit boek gebruik, gebruik ik om een boodschap over te brengen, om een model te duiden of een ontwikkeling of probleem toe te lichten. Voorbeelden die ik daarvoor gebruik, zijn meestal niet uniek, ze staan meestal niet op zichzelf, maar zijn vaak exemplarisch voor een heel domein.